



รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

MANAGEMENT MODEL FOR EXISTENCE OF LOCAL KNOWLEDGE
AMPHAWA FLOATING MARKET SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

ชิตสุภางค์ เกิดสำอานค์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2564

รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม



ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

MANAGEMENT MODEL FOR EXISTENCE OF LOCAL KNOWLEDGE
AMPHAWA FLOATING MARKET SAMUT SONGKHRAM PROVINCE



A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF ARTS
(D.A. (Arts and Culture))

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

2021

Copyright of Srinakharinwirot University

ปรินุญญานินพนธ์
 เรื่อง
 รูปแบบการจัดการเพื่การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
 ของ
 ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
 วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
 ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปรินุญญานินพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า)	 ประธาน (ศาสตราจารย์ ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์)
..... ที่ปรึกษาร่วม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์)	 กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวีวรรณ วรรณวิไชย)
..... ที่ปรึกษาร่วม (รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)	

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้วิจัย	ชิตสุภาวศ์ เกิดสำอางค์
ปริญญา	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2564
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สาทิต ทิมวัฒนบรรเทิง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวาจังหวัดสมุทรสงครามและ 2) สังเคราะห์รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยอาศัยทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันเป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ด้วยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบสโนว์บอล (Snowball) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หัวหน้ากลุ่ม ประชาชนชาวบ้านและประชาชนที่อาศัยหรือประกอบอาชีพหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและการสำรวจและสังเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาประกอบการอธิบาย ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามประกอบด้วย 4 ปรากฏการณ์ ได้แก่ 1.1) ช่วงปี 2513-2516 ที่มีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ 1.2) ช่วงปี 2523-2526 ที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ 1.3) ช่วงปี 2545-2548 มีการเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำยามเย็น และ 1.4) ช่วงปี 2554-ปัจจุบัน ที่มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูมะพร้าวครบวงจร โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำเตาตาล การทำน้ำส้มสายชู การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนผสมอโวคาโด การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากมะพร้าว 2) รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม คือ การวางแผนให้เหมาะสมกับบริบทและกำหนดเป้าหมาย บูรณาการองค์ความรู้และหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและเผยแพร่ความรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ จากนั้นจึงมีการประเมินผลและแก้ไขจุดบกพร่องเพื่อดำเนินการซ้ำอีกครั้ง ทั้งนี้ได้การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเป็นลักษณะของการประยุกต์และต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่า ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความชัดเจนตั้งแต่ช่วงปรากฏการณ์ที่ 3 เป็นต้นมาและในช่วงเวลาเดียวกันตลาดน้ำอัมพวาได้ดำเนินการ 6 ขั้นตอนที่ทำให้ตลาดประสบความสำเร็จแต่ยังคงคาดการณ์ถึงผลที่จะเกิดขึ้นไม่ครอบคลุมนักจึงส่งผลกระทบต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : การดำรงอยู่, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, อัมพวา

Title	MANAGEMENT MODEL FOR EXISTENCE OF LOCAL KNOWLEDGE AMPHAWA FLOATING MARKET SAMUT SONGKHRAM PROVINCE
Author	CHITSUPHANG KERDSAMANG
Degree	DOCTOR OF ARTS
Academic Year	2021
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Chakapong Phatlakfa
Co Advisor	Assistant Professor Dr. Kittikorn Nopudomphan
Co Advisor	Associate Professor Dr. Sathit Thimwatbunthong

The objectives of this study are as follows: (1) to analyze the context of the phenomena and the reason for the existence of local knowledge of the Amphawa Floating Market in Samut Songkharm Province; and (2) to synthesize the management model for the existence of local knowledge of Amphawa Floating Market in Samut Songkharm Province. This study used Parson's Structural Functionalism Theory and selected a model sample group of using non-probability sampling, purposive sampling, and snowball sampling. The population of this study consisted of the leader of the community, the village sage, and citizens living in or around the area of the Amphawa Floating Market. The methods employed in this research were in-depth interviews, observations, and a survey. The information was analyzed, followed by an explanation. The research indicated the following: (1) the context of the phenomena and the reason for the existence of local knowledge of the Amphawa Floating Market in Samut Songkharm Province, demonstrated four phenomena: (1.1) the Thonburi-Pah Tho Road was built from 1970-1973; (1.2) the Srinakarin Dam was built from 1980-1983; (1.3) the evening floating market project was initiated from 2002-2005; and (1.4) the community-based conservation group business was set up in 2011. The existing local wisdom included the following: coconut gardening, coconut sugar making, vinegar making, making avocado-mixed hot coconut oil, making cold extract coconut oil, and the processing used a product derived from coconuts; (2) the management model for existence of local knowledge of the Amphawa Floating Market in Samut Songkharm Province was planned to fit the context and setting goals. It integrated knowledge and agencies to form local intellectual products and disseminate knowledge as the preservation of a legacy. The evaluation and correction of any defects will be repeated. The existence of local wisdom in the Amphawa Water Market community was characteristic of applying and continuing to create value, which has been clear since the third phenomenon. At the same time, the Amphawa Water Market has taken six steps that have made it successful, but has not yet made comprehensive outcomes.

Keyword : Existence, Local wisdom, Amphawa

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เป็นอย่างดีด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูง ในการให้คำแนะนำ และช่วยเหลือจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นุชอุดมพันธุ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. สราจิต ทิมวัฒน์บรรเทิงอาจารย์ที่ปรึกษา ร่วมที่ให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพื่อตรวจสอบและแก้ไขร่างวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด คำแนะนำเพิ่มเติมจากท่านประธานสอบศาสตราจารย์(พิเศษ)ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์ และรองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย รวมถึงคณะกรรมการสอบทุกท่าน จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้ศึกษาขอขอบคุณอดีตนายกเทศมนตรี คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์ รวมถึงชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำอัมพวาที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลต่างๆ

ขอขอบคุณผู้เขียนหนังสือและบทความต่าง ๆ ที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณความห่วงใยและกำลังใจจากครอบครัวที่เป็นที่รักในการสนับสนุน ผู้วิจัยเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญรูปภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ข้อตกลงเบื้องต้น	8
วิธีการดำเนินงาน	8
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภออัมพวาและตลาดน้ำอัมพวา	10
2.2 ลักษณะทางสังคมของตลาดน้ำอัมพวา	20
2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว	24
2.4 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพารสันส์	31

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	56
3.1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	56
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	57
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	58
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	58
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	59
บทที่ 4 ผลการศึกษา	61
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	115
อภิปรายผล	121
ข้อเสนอแนะ	131
บรรณานุกรม	132
ภาคผนวก	136
ประวัติผู้เขียน	153

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวที่ยังดำรงอยู่และใกล้จะสูญหายภายใน ตลาดน้ำอัมพวา	102
ตาราง 2 สรุปปรากฏการณ์และมูลเหตุของการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น	116



สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 ที่ตั้งและอาณาเขตอำเภออัมพวา.....	10
ภาพประกอบ 2 สัญลักษณ์ประจำเทศบาลตำบลอัมพวา	12
ภาพประกอบ 3 ที่ตั้งตลาดน้ำอัมพวา	14
ภาพประกอบ 4 กระบวนการเกิดสถาบัน.....	32
ภาพประกอบ 5 ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการของพาร์สันส์	34
ภาพประกอบ 6 ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการของพาร์สันส์	37
ภาพประกอบ 7 รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	60
ภาพประกอบ 8 ปูนปั้นที่พระอุโบสถวัดบางกะพ้อม อัมพวาแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวสวนในอดีตที่ใส่หมวกจีน ปลูกผลไม้ในสวนยกทรงและทำนาที่ร่องสวน.....	66
ภาพประกอบ 9 บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวา	72
ภาพประกอบ 10 ความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำอัมพวา 1 .	73
ภาพประกอบ 11 ความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำอัมพวา 2 .	73
ภาพประกอบ 12 ความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำอัมพวา 3 .	74
ภาพประกอบ 13 กิจกรรมที่นิยมภายในตลาดน้ำอัมพวา	74
ภาพประกอบ 14 บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวาในเย็นวันพฤหัสบดี	81
ภาพประกอบ 15 เรือนำเที่ยวที่ไม่ได้เปิดให้บริการ	81
ภาพประกอบ 16 ร้านค้าบริเวณหัวตลาดติดกับลานจอดรถอุทยานร. 2.....	82
ภาพประกอบ 17 สินค้าที่ขายบริเวณหัวตลาด	82
ภาพประกอบ 18 ร้านค้าของคนในพื้นที่ที่เปิดให้บริการ	83
ภาพประกอบ 19 บรรยากาศของห้องเช่าที่แบ่งซอยย่อย 1.....	84

ภาพประกอบ 20 บรรยากาศของห้องเช่าที่แบ่งซอยย่อย2.....	84
ภาพประกอบ 21 บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวาในเย็นวันศุกร์ 2.....	86
ภาพประกอบ 22 จุดคัดกรองบริเวณหน้าเทศบาลตำบลอัมพวา	87
ภาพประกอบ 23 ป้ายประกาศข้อมูลเกี่ยวกับเชื้อไวรัสโคโรนาภายในตลาดน้ำอัมพวา.....	87
ภาพประกอบ 24 การเก็บน้ำตาลมะพร้าว	92
ภาพประกอบ 25 การทำน้ำตาลมะพร้าว.....	94
ภาพประกอบ 26 ลักษณะผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าวบริสุทธิ์.....	95
ภาพประกอบ 27 ขั้นตอนในการเก็บน้ำตาลมะพร้าวเพื่อนำมาทำน้ำส้มสายชูหมัก.....	96
ภาพประกอบ 28 การหมักน้ำส้มสายชูจากน้ำตาลมะพร้าว.....	96
ภาพประกอบ 29 หมวกและของเล่นเด็กจากการจักสานใบมะพร้าว.....	100
ภาพประกอบ 30 ชุมจัดงานต่างๆ ที่เป็นการประยุกต์องค์ความรู้เก่าเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่	100
ภาพประกอบ 31 รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	114

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณภาคกลางของฝั่งตะวันออกค่อนลงมาทางใต้ตามแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก ปรากฏหลักฐานนามเมืองสมัยกรุงศรีอยุธยาในพระบรมไตรโลกนาถ ในชื่อ “พระสมุทรสงคราม” จึงสันนิษฐานว่าเมืองนี้น่าจะมีอายุประมาณ 500 ปี เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จากการมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย ประกอบด้วยโครงข่ายลำน้ำขนาดเล็กที่แยกย่อยเป็นชอกชอยเข้าไปยังสวนต่างๆ (ลำประโดง) มากมายจนได้รับฉายาว่าเป็น “เวนิสแห่งภาคตะวันออก” และการอยู่ติดชายทะเลจึงเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชนานาชนิด จนกลายเป็นแหล่งผลิตพืชผลการเกษตรขนาดใหญ่ที่มีหน้าที่เสมือน “คลังเสบียง” ของประชากรในกรุงเทพฯ สามารถรองรับการเจริญเติบโตและการเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็วมาแต่อดีต ชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามมีอาชีพที่หลากหลาย กล่าวคือ ชาวบ้านที่อยู่บริเวณน้ำเค็มก็จะประกอบอาชีพทำประมงจับสัตว์ทะเลจำหน่าย หรือแปรรูปอาหารทะเลและทำนาเกลือ ส่วนพื้นที่บริเวณน้ำจืดมีการทำนา ทำสวนผลไม้ และสวนผัก และพื้นที่บริเวณน้ำกร่อยจะมีการทำสวนมะพร้าวร้อยละ 77 ของพื้นที่ โดยร้อยละ 70 มีการแปรรูปเป็นน้ำตาลมะพร้าว ร้อยละ 30 เก็บลูกขาย (दनया सेवदवातलन, 2560, ออนไลน์) โดยในปี 2500-2510 จังหวัดสมุทรสงครามได้ถูกบันทึกไว้ว่าเป็นจังหวัดที่เสียภาษีสูงสุดในประเทศ จากรายได้ในการขายน้ำตาล โดยในหนึ่งปีสามารถผลิตน้ำตาลได้มากถึง 1,200,000 ปีบต่อปี

จากข้อมูลในการแปรรูปมะพร้าวได้พบหลักฐานการทำน้ำตาลในอำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงครามว่ามีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย(รัชกาลที่ 2) เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ที่สั่งสมมา(ภูมิปัญญาท้องถิ่น) เป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกพันธุ์มะพร้าว การเตรียมพื้นที่ การเพาะปลูก การผลิต การแปรรูปอื่นๆ (ถवल ทอกลลन, 2543) ชาวบ้านจึงสามารถผลิตน้ำตาลขายได้ทุกวันจนกลายเป็นอุตสาหกรรมสำคัญของจังหวัดมัทพวาถือเป็นหนึ่งในแหล่งชุมชนที่มีตลาดขนาดใหญ่และมีชื่อเสียง รู้จักมาแต่โบราณในชื่อของ “ตลาดน้ำมัทพวา” ด้วยตลาดน้ำมัทพวาตั้งอยู่บริเวณที่มีลำคลองและลำน้ำหลายสายมาบรรจบกัน ก่อให้เกิดเป็นชุมทางในการคมนาคม และการเกิดตะกอนดินที่ทำให้พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์

อัมพวาได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งแรกเมื่อถนนธนบุรี-ปากท่อเปิดใช้อย่างเป็นทางการในปี 2516 เพื่อเป็นการย่นระยะในการเดินทางและใช้เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางลงสู่ภาคใต้ ซึ่งเป็นนโยบายที่รับมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 ส่งผลให้จังหวัดสมุทรสงครามกลายเป็นเมืองปิด ชุมชนอัมพวาก็ซบเซาลงอย่างเห็นได้ชัดเนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญจากโครงข่ายทางน้ำไปเป็นโครงข่ายทางถนน กิจกรรมการค้าขายย่านริมน้ำของชุมชนถูกลดบทบาทลง เกิดค่านิยมที่ต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาสูงขึ้น ส่งผลต่อเนื่องให้มีช่องทางในการทำมาหากินมากขึ้น ชาวบ้านจึงมักเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นแทน

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่สำหรับชุมชนอัมพวาเกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ โดยเปิดใช้ในปี 2526 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมระบบชลประทาน ผลิตไฟฟ้า บรรเทาอุทกภัย ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือ ส่งผลกระทบในทางบวก คือ ประชาชนมีความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตมากขึ้นจากระบบการชลประทาน การผลิตไฟฟ้า ลดปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม แต่ปัญหาในทางลบที่พบเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศไม่ว่าจะเป็นการกักขังของน้ำที่ทำให้เกิดการเน่าเสีย การเปลี่ยนแปลงระบบของกระแสน้ำส่งผลต่อการกัดเซาะของตลิ่ง วงจรชีวิตของสัตว์น้ำ การแปรสภาพของดินที่ส่งผลไปยังพืชที่ขึ้นอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของระบบน้ำส่งผลให้ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ไม่มีน้ำจืดเพียงพอในการหมุนเวียนเพื่อให้น้ำเค็มได้สวนผลไม้ และพืชอื่นๆ ทายอยล้มตายเนื่องจากไม่สามารถทนกับสภาพของดินเค็มได้ ชาวบ้านพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยการหาพืชชนิดอื่นที่ทนต่อสภาพดินได้ ซึ่งก็พบว่ามะพร้าวเป็นพืชที่สามารถทนต่อสภาพดินในลักษณะดังกล่าวได้ดีจึงมีการปลูกมะพร้าวเพิ่มมากขึ้น ดังที่เห็นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามก็ยังเห็นเกษตรกรเปลี่ยนไปทำงานรับจ้างหรือทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานบ้านเรือน

ต่อมาในปี 2545 ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตริมน้ำและภูมิปัญญาท้องถิ่น จากเหตุการณ์ดังกล่าวน่าจะเป็นแรงกระตุ้นให้ชาวชุมชนอัมพวากลับมาเห็นคุณค่า ความสำคัญ และเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ เกิดเป็นจุดเปลี่ยนภายในจังหวัดสมุทรสงครามเนื่องจากการพลิกฟื้นตลาดน้ำอัมพวา โดยใช้ระบบนิเวศและกระแสนิยมเป็นจุดขาย บุคคลและหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาพัฒนาพื้นที่ รวมถึงธุรกิจต่างๆ ภายในตลาด (दनया सेवतवातलन, 2560, ऑनलाइन) ในปี 2547 ร.ท.พัชโรดม อุนสุวรรณ

นายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา ได้พัฒนาตลาดน้ำอัมพวาอีกครั้งในโครงการตลาดน้ำยามเย็น มุ่งเน้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สร้างงานให้แก่คนในท้องถิ่น สร้างผู้ประกอบการโดยรักษา สมดุลของสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กัน จึงกล่าวได้ว่าตลาดน้ำอัมพวาเป็นตลาดน้ำยาม เย็นแห่งแรกของประเทศไทยที่เป็นที่นิยมและรู้จักกันอย่างแพร่หลายจนติดอันดับ 1 ใน 10 อันดับตลาดยอดนิยมในประเทศไทยปี 2556 จาก Website Tripadvisor จากการที่ตลาดน้ำ อัมพวาเป็นตลาดน้ำยามเย็นที่ได้รับความนิยมนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ในชุมชนก็ถูกนำ ออกมาเผยแพร่ในลักษณะของสินค้าและบริการ ซึ่งก็รวมถึงสินค้าและและผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ทำ จากมะพร้าวหรือมีส่วนผสมของมะพร้าวไม่ว่าจะเป็น อาหาร ขนมที่ได้จากน้ำและเนื้อของมะพร้าว สิ่งของเครื่องใช้หรือเครื่องประดับที่ได้จากใบ กิ่ง ก้าน ลำต้น และส่วนอื่นๆ เป็นต้น ทำให้ ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้น

การปลูกมะพร้าวในชุมชนอัมพวาเป็นที่นิยมในทุกครัวเรือนมาจนกระทั่งปี 2554 เกิดปัญหาผลผลิตล้นตลาดและปัญหาจากแมลงและโรคต่างๆ ทำให้ราคามะพร้าวผันผวนมาก ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันเพื่อให้มีอำนาจในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและทราบข้อมูลเกี่ยวกับ ราคาผลผลิตของมะพร้าวในรูปแบบต่างๆ และจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ พื้นฟูมะพร้าวครบวงจร จนปี 2556 มีจำนวนผู้เข้าร่วมกลุ่มมากขึ้น มีการดำเนินงานของกลุ่มที่เป็น ระบบ มีการระดมความคิดและสร้างความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารรวมถึงนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อใช้ในการ พัฒนาและแก้ปัญหา ทำให้กลุ่มมีบุคลากรในการจัดการกับมะพร้าวที่หลากหลายสามารถ แปรรูปและกระจายผลผลิตผู้ซื้อได้ตามความต้องการไม่ว่าจะเป็นน้ำกะลา ลำต้น กิ่ง หรือก้าน เป็นต้น การรวมกลุ่มดังกล่าวจึงก่อให้เกิดการสร้างอาชีพที่หลากหลายแก่คนในชุมชนมีการจัด ระเบียบในชุมชนที่เป็นระบบมากขึ้น (มติชนทีวี, 2560, ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่าอัมพวาจากเดิมเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในเรื่องของระบบนิเวศทาง กายภาพที่เป็นรากฐานในการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตจนเกิดเป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญา ที่มีคุณค่าสำหรับท้องถิ่นอันส่งผลต่อระบบนิเวศทางวัฒนธรรมซึ่งก็รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความคิดทัศนคติ รูปแบบการดำเนินชีวิต สภาพความเป็นอยู่ต่างๆ ที่มีการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากการหันมาปลูกมะพร้าวจนกลายเป็น แหล่งผลิตน้ำตาลมะพร้าวที่สำคัญและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวอันเป็นพืช ที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านในชุมชนอัมพวา โดยมีการแปรรูป มะพร้าวเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตในครัวเรือนและ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่ถือว่ามีคุณค่าโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหลายเหล่านี้ได้ผ่านการสั่งสมประสบการณ์ การคิดค้น ดัดแปลง การแก้ไข ปัญหาเพื่อให้สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์เหมาะสมกับบริบทและ ช่วงเวลาที่ต่างกัน ดังนั้นปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนอัมพวาย่อมส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดใน สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป การรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมเพื่ออนุรักษ์ การปรับภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพแวดล้อมเก่าให้มีความน่าสนใจ หรือการเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความแตกต่างไป จากเดิมเพื่อสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งหากไม่มีการศึกษากรณีดังกล่าวอาจทำให้เกิดการละเลยขาดผู้เข้าใจเห็นความสำคัญและคุณค่าของระบบนิเวศทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและระบบนิเวศทางกายภาพที่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน อัมพวา รวมถึงเรื่องราวในวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมค่อยๆ ถูกสภาพสังคมโดยรอบกลืนไปจน ขาดเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่มีการสืบสานและถ่ายทอดไปยังชนรุ่นหลัง ด้วยเหตุนี้จึงกลายมาเป็น ประเด็นสำคัญในการวิจัยถึงรูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และบริบทต่างๆ เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจและตีความถึงเหตุและผลรวมถึงจัดระบบความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ โดยการศึกษาเหตุปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่และนำไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และ พัฒนาระบบนิเวศทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศทางกายภาพภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาให้ เหมาะสม เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก รับรู้ เห็นคุณค่า เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจนกลายเป็นรากฐานที่ เข้มแข็งแก่ชุมชนจนสามารถขับเคลื่อนชุมชนให้อยู่ได้ด้วยตนเองมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นการเพิ่มศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

คำถามในการวิจัย

1. อะไรคือมูลเหตุของปรากฏการณ์ที่ส่งผลให้เกิดการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาโดยอาศัยข้อมูลจากปรากฏการณ์สำคัญ ได้แก่ การสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์เพื่อเก็บกักน้ำ จังหวัดกาญจนบุรี การเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นและการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร ซึ่งจะเป็นมูลเหตุที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศทางกายภาพ ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวและระบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนอันจะก่อให้เกิดการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาในปัจจุบัน

- เป็นการศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเป็นสำคัญ เนื่องจากมะพร้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สร้างรายได้และอาชีพให้แก่ชุมชนมาเป็นระยะเวลานานจึงทำให้สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงอิทธิพลที่เกิดจากปรากฏการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศทางกายภาพ ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการในชุมชนได้ชัดเจน

1.3.2. ขอบเขตด้านพื้นที่

- ขอบเขตในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวในบริเวณพื้นที่ชุมชนตลาดอัมพวาโดยเน้นการศึกษาพื้นที่ริมฝั่งคลองเป็นหลัก และพื้นที่สวนบริเวณใกล้เคียงโดยจะมีการสืบค้นข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวในอดีตประกอบเพื่อให้ทราบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวนั้นมีภูมิปัญญาท้องถิ่นใดที่ยังคงอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นใดที่สูญหายไปแล้ว และภูมิปัญญาท้องถิ่นใดที่กำลังจะสูญหายไป ทั้งนี้อาจมีการศึกษาข้อมูลจากพื้นที่อื่นๆ หรือพื้นที่ใกล้เคียงประกอบเพื่อความชัดเจน

1.3.3. ขอบเขตด้านเวลา

- เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำอัมพวาตั้งแต่อดีต โดยอาศัยช่วงเวลาที่เกิดปรากฏการณ์สำคัญๆ 4 ช่วงเวลา ได้แก่ 1) ช่วงปี 2513-2516 ถนนธนบุรี-ปากท่อเปิดใช้อย่างเป็นทางการ 2) ช่วงปี 2523-2526 ที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์เพื่อเก็บกักน้ำ จังหวัดกาญจนบุรี 3) ช่วงปี 2545-2548 มีการเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับ 4) ช่วงปี 2554-ปัจจุบัน ที่มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร และทำให้ทราบถึงภาพรวมที่เป็นสาเหตุของการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว

1.3.4. ขอบเขตด้านประชากร

- จะศึกษาข้อมูลจากประชากรที่อาศัยอยู่หรือค้าขายภายในตลาดน้ำอัมพวา กลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการตลาดน้ำอัมพวา อันได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้เชี่ยวชาญในชุมชน พ่อค้าแม่ค้าที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปหรือลูกหลานที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งจะไม่กำหนดอายุในการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการจัดการ

หมายถึง แบบจำลององค์ความรู้(ความคิด)ที่ผ่านการปรับตัว การสั่งสมความรู้จนเกิดเป็นขั้นตอนวิธีการ กระบวนการในการใช้ทรัพยากร(ต้นทุน ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์และเงิน) และทรัพยากรบุคคลที่ส่งผลให้เกิดการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่น(ผลผลิต)ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

การดำรงอยู่

หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่ยังคงปรากฏอยู่และ/หรือมีการสืบทอดหรืออาจมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นบางส่วนเพื่อเป็นการปรับตัวให้เหมาะสมกับระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการ/ขั้นตอน/วิธีการของชาวบ้านหรือผู้อาศัยในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

รูปแบบการดำรงอยู่	หมายถึง แบบจำลองระบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์บริบทโครงสร้างทางสังคมก่อให้เกิดกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ การท่องเที่ยว อุตสาหกรรมในครัวเรือนที่แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา
อิทธิพล	หมายถึง ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลไปยังการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงด้านระบบนิเวศ การท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น อุตสาหกรรมในครัวเรือน/โรงงาน
ปรากฏการณ์	หมายถึง เหตุการณ์ 4 ช่วงเวลา ได้แก่ การสร้างถนนอนุรูป-ปากท่อ การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ การเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น และการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวควรงจร ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	หมายถึง องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม
ระบบนิเวศทางกายภาพ	หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง สภาพอากาศ สภาพดิน ลักษณะน้ำ เป็นต้น
ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม	หมายถึง การปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการดำรงชีพ ทั้งนี้จะมีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคม การจัดรูปแบบและระเบียบทางสังคม ซึ่งในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นความสัมพันธ์ของมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อุตสาหกรรมในครัวเรือนและการท่องเที่ยว
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	หมายถึง การทำสวนมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำศิลปหัตถกรรมจากก้านมะพร้าวและใบมะพร้าว และการแปรรูป (แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ทั้งที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเก่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นมาใหม่)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวซึ่งเป็นพืชหลักของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีบทบาทกับการท่องเที่ยวอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นหลัก

วิธีการดำเนินงาน

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิในรูปแบบเอกสาร หนังสือต่างๆ รูปภาพอื่นๆ รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบสโนว์บอล (Snowball) ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน และผู้ที่มีบทบาทในชุมชน อาทิ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ ประชาชนที่อยู่อาศัยภายในตลาดน้ำ ผู้มีส่วนได้เสีย เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์ (Interview) แบบมีโครงสร้างเป็นหลัก
2. การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากมูลเหตุและปรากฏการณ์เชิงวิพากษ์จากเอกสารในอดีตและปัจจุบัน รวมถึงคำสัมภาษณ์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทแวดล้อมที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์อันเป็นมูลเหตุที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเกิดการดำรงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไป
3. เป็นการนำผลจากการศึกษามาวิเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบของการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างเป็น Model ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยอันได้แก่ บริบทของปรากฏการณ์ ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศทางกายภาพ ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมอันจะนำไปสู่ระบบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป
4. สรุปและอภิปรายผลโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาและใช้กรอบแนวคิดจากการศึกษา เพื่อให้เห็นข้อสรุปของการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

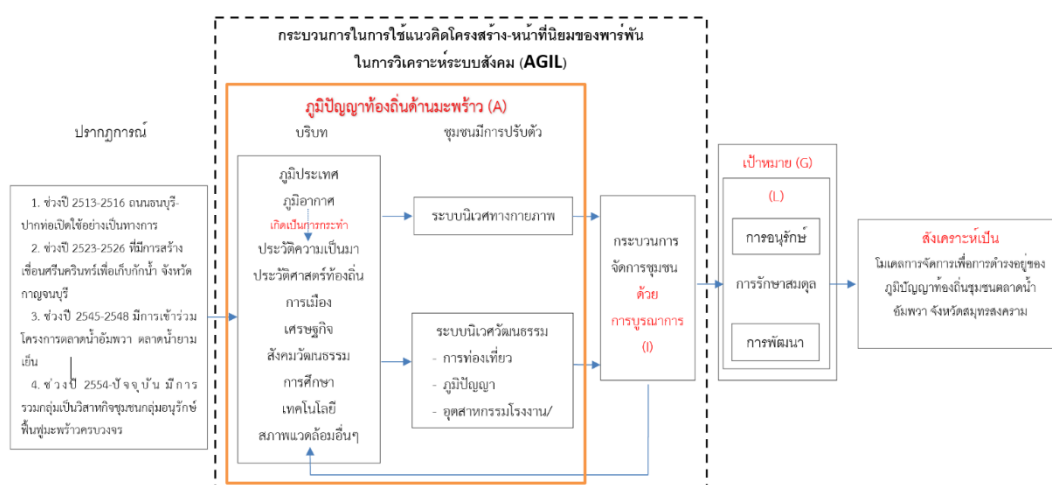
ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น อุตสาหกรรมครัวเรือน ระบบนิเวศและการท่องเที่ยวในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา สามารถนำรูปแบบของการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวาที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. หน่วยงานภาครัฐเล็งเห็นถึงความสำคัญในการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ระบบนิเวศและการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาโดยมุ่งรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่และสนับสนุนการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของตลาดน้ำให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3. หน่วยงานภาคเอกชนเห็นช่องทางในการสนับสนุน สร้างมูลค่า และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้เกิดเป็นรูปธรรมและสามารถสร้างรายได้ร่วมกันได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากเอกสารที่ค้นคว้ารวบรวมมานี้ได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยนำมาเชื่อมโยงกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอธิบายเกี่ยวกับการดำรงอยู่และของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้มีการแบ่งรายละเอียดของเนื้อหา ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภออัมพวาและตลาดน้ำอัมพวา
- 2) ลักษณะทางสังคมตลาดน้ำอัมพวา
- 3) ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว
- 4) ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์
- 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภออัมพวาและตลาดน้ำอัมพวา ที่ตั้งและอาณาเขต



ภาพประกอบ 1 ที่ตั้งและอาณาเขตอำเภออัมพวา

ที่มา: สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, 2560, ออนไลน์

ประวัติความเป็นมาของอำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่อยู่ 2 ฝั่งแม่น้ำแม่กลองลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มริมทะเล สภาพดินเป็นดินเหนียวปนทรายมีแม่น้ำแม่กลองเป็นแหล่งน้ำสำคัญ นอกจากนี้ยังมีลำคลองอีก 338 สายและลำประโดงอีก 1,947 สาย ซึ่งทำให้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นแหล่งสะสมของตะกอนแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก เมืองสมุทรสงครามจึงเป็นแหล่งทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่ของภาคกลางและด้วยประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานครทำให้เมืองสมุทรสงครามมีหน้าที่เป็นคลังเสบียงที่สำคัญ มีการขุดคลองแม่กลอง คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก คลองมหาชัยและคลองมหาสวัสดิ์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการบรรทุกสินค้าต่างๆ เข้ามายังกรุงเทพมหานคร

เดิมคนทั่วไปมักเรียกจังหวัดสมุทรสงครามว่า “แม่กลอง” ทั้งนี้ได้พบที่มาเป็น 2 นัยยะด้วยกัน 1) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 หลวงศรีสวัสดิ์ นายอำเภอเมืองศรีสุพรรณ จังหวัดกาญจนบุรี ได้ย้ายมาเป็นนายอำเภอ ณ เมืองแม่กลอง ซึ่งได้มีการนำดินสูงขนาดใหญ่จากจังหวัดกาญจนบุรีมาด้วย และได้นำมาขุดชิงหน้าด้วยหนึ่งวันกระทั่งเมื่อทำเสร็จจึงนำมาถวายเป็นวัดใหญ่ ตำบล แม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม 2) ชาวบ้านได้เล่ากันว่ามีคลองขนาดใหญ่ลอยมาติดที่วัดใหญ่ และชาวบ้านได้ช่วยกันเก็บขึ้นจากแม่น้ำทางราชการจึงตราเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดที่มีคลองใบใหญ่ลอยน้ำอยู่โดยมีสวนมะพร้าวซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของชาวสมุทรสงครามอยู่สองฝั่งแม่น้ำ ตราสัญลักษณ์ดังกล่าวจึงเป็นตราประจำจังหวัดที่ปรากฏให้เห็นมาจนถึงปัจจุบัน (ชรินทร์พรวณ อะสีติรัตน์, 2553, น.20-21)

การปกครองในจังหวัดสมุทรสงครามมีลักษณะการปกครองที่ชัดเจนในปี 2435 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่ทรงโปรดเกล้าเปลี่ยนระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ โดยส่วนภูมิภาคให้มีการจัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาลปี 2458 ได้ยกแขวงบางช้างขึ้นเป็นอำเภอโดยใช้ชื่ออัมพวาและปี 2473 ได้มีการรวมหัวเมืองราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ปรานบุรีและสมุทรสงครามเข้าเป็นมณฑลราชบุรี จนกระทั่งปี 2476 จึงได้มีการยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล เปลี่ยนเป็นการแบ่งเขตจังหวัดขึ้นตรงกับส่วนกลางสมุทรสงครามจึงถูกยกฐานะเป็นจังหวัด

ปัจจุบันจังหวัดสมุทรสงครามประกอบด้วย 3 อำเภอ 36 ตำบล 284 หมู่บ้าน ดังนี้

1. อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 40.57 ของพื้นที่ทั้งหมด ประกอบด้วยเทศบาลตำบล 1 เทศบาลคือ เทศบาลตำบลเมืองสมุทรสงคราม
2. อำเภออัมพวามีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 40.84 ของพื้นที่ทั้งหมด ประกอบด้วยเทศบาลตำบล 2 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลตำบลอัมพวา และเทศบาลตำบลเมืองใหม่

3. อำเภอบางคนที่มียี่พื้นที่คิดเป็นร้อยละ 18.59 ของพื้นที่ทั้งหมดประกอบด้วย
เทศบาลตำบล 2 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลตำบลบางนกแขวกและเทศบาลตำบลกระดังงา



ภาพประกอบ 2 สัญลักษณ์ประจำเทศบาลตำบลอัมพวา

ที่มา: สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, 2560, ออนไลน์

ตำบลอัมพวา

ดวงตราประจำเทศบาลเป็นรูปวงกลมมีช้างเผือกอยู่ภายในป่ามะม่วง เทศบาล
ตำบล อัมพวา จึงหมายถึง ตำบลพื้นที่ที่มีมะม่วงมากหรืออยู่ในดงมะม่วง

ที่ตั้ง เทศบาลตำบลอัมพวาแบ่งออกเป็น 1 ตำบล 1 หมู่บ้าน ซึ่งอยู่ภายใต้
การปกครองของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ 2.5 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ
1,505 ไร่ 1 งาน 60 ตารางวาอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 73 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสมุทรสงคราม
6 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	แม่น้ำแม่กลอง อำเภออัมพวา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	แม่น้ำแม่กลอง อำเภออัมพวา

ประชากร

จากหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ณ เดือนเมษายน 2559 ของสำนักบริหารการทะเบียน เทศบาลตำบลอัมพวา ปรากฏข้อมูลจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ลักษณะโครงสร้างประชากรในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาปัจจุบัน ดังนี้

จำนวนประชากร	5,126	คน
จำนวนประชากรชาย	2,431	คน
จำนวนประชากรหญิง	2,695	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	1,178	ครัวเรือน
จำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น	1,869	หลังคาเรือน
ประชากรเฉลี่ยครัวเรือนละ	4.35	คน
ความหนาแน่นของประชากร	2,050.40	คน/ตารางกิโลเมตร

อาชีพ

เกษตรกรรม-ทำสวน	66	คน
เกษตรกรรม-ปลูกสัตว์	1	คน
รับราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ	233	คน
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	9	คน
พนักงานบริษัท	60	คน
รับจ้างทั่วไป	1,100	คน
ค้าขาย	753	คน
ธุรกิจส่วนตัว	110	คน
อาชีพอื่นๆ	9	คน

การเกษตรกรรม ในเขตเทศบาลมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำสวนผลไม้ ได้แก่ มะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ มะม่วง

การอุตสาหกรรม ลักษณะอุตสาหกรรมในอัมพวาเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและเล็ก เช่น การทำน้ำตาล ขนมีการผลิตวัสดุก่อสร้างและจัดจำหน่าย

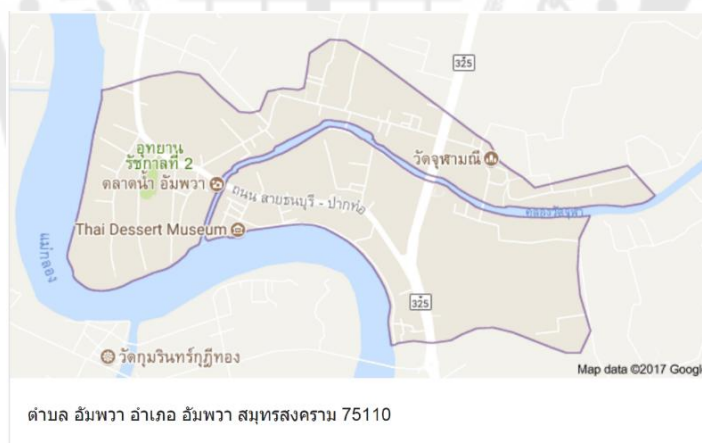
สภาพทางสังคม ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาเป็นชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกรมการปกครอง(เดิม) กำหนดให้มีการส่งเสริมให้ประชาชนที่รวมกลุ่มกันเป็นชุมชนเมืองมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการแก้ปัญหาของกลุ่มในรูปแบบของชุมชนย่อย ซึ่งอาจแบ่งตามลักษณะพื้นที่หรือลักษณะการรวมกลุ่มสังคม โดยจัดให้มีแกนนำชุมชนในรูปแบบของชุมชนย่อย โดยมีการคัดเลือก ประธาน รองประธาน เลขานุ และคณะกรรมการชุมชนฝ่าย

ต่างๆ ซึ่งคณะกรรมการเป็นแกนกลางและมีบทบาทเป็นผู้นำในการร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมถึงเสนอแผนงาน/โครงการ ในกรณีที่มีการแก้ไขปัญหาขึ้นนั้นต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนจากเทศบาล

ตำบลอัมพวาสามารถแบ่งชุมชนออกได้เป็น 10 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบางจาก ชุมชนโรงเรียน ชุมชนบ้านหัวแหลม ชุมชนวัดอัมพวัน ชุมชนตลาดอัมพวา ชุมชนคลองอัมพวา ชุมชนประชาอุทิศ ชุมชนริมเขื่อน ชุมชนบางกะพ้อม 1 และชุมชนบางกะพ้อม 2

สำหรับการศึกษาภายในตำบลอัมพวาประกอบด้วย สังกัดเทศบาลตำบลอัมพวา จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา สังกัดเอกชน จำนวน 2 โรงเรียน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จำนวน 2 โรงเรียน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 3 แห่งและศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดสมุทรสงคราม

การสาธารณสุข ภายในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาไม่มีสถานบริการด้านสุขภาพของรัฐ เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย แต่มีคลินิกเอกชน 1 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 2 ร้านและศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาล 1 แห่ง



ภาพประกอบ 3 ที่ตั้งตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา : ตำบล+อัมพวา+อำเภอ+อัมพวา+สมุทรสงคราม+75110, 2560, ออนไลน์

การคมนาคม ภายในเขตเทศบาล มีทั้งการคมนาคมขนส่งทางบกที่ส่วนใหญ่เป็น ถนนและซอยที่มีการลาดยางแล้วจำนวน 11 สายและถนนและซอยที่คสล. จำนวน 7 สายและทาง น้ำซึ่งมีทั้งคลองสายหลัก คือ คลองอัมพวาและคลองสายรอง ได้แก่ คลองลัดตาโชติ คลองบาง จาก คลองดาวดิงส์ ซึ่งเป็นเส้นทางที่สามารถใช้ในช่วงเวลาน้ำขึ้นลงเป็นคลองชลประทานนำน้ำ เข้าสวน นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายลำน้ำย่อย ได้แก่ คลองสวนและลำประโดง การจราจรในพื้นที่เขต เทศบาลตำบลอัมพวามีการจราจรที่คับคั่งตลอดเวลาในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์และ วันหยุดราชการ เนื่องจากตลาดน้ำอัมพวาเป็นสถานที่ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากผู้คนจึงเข้า มาท่องเที่ยวในเขตเทศบาลอย่างมากมาย (เทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, 2560, ออนไลน์)

ตลาดน้ำอัมพวา

ถือเป็นชุมชนริมน้ำที่ยังรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานริมฝั่งน้ำในอดีต เป็นพื้นที่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะร่ำรวย รวมถึงเป็นแหล่งสำคัญทาง ประวัติศาสตร์และแหล่งพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) รวมถึงศิลปินที่มีชื่อเสียงของประเทศไทยอีกหลายท่าน

ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาตั้งอยู่ในเทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัด สมุทรสงคราม บริเวณที่มีลำคลองและลำน้ำหลายสายมาบรรจบกันก่อให้เกิดเป็นชุมทางในการ คมนาคมก่อนที่จะออกทะเลซึ่งถือเป็นพื้นที่ที่มีความสะดวกในการสัญจรไปมาทั้งคนในพื้นที่และ คนที่อยู่ห่างไกลออกไปทำให้ตลาดน้ำอัมพวาเคยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำที่ใหญ่ที่สุด ของจังหวัดสมุทรสงคราม ลำน้ำสำคัญของอำเภออัมพวาคือแม่น้ำอ้อมหรือก็คือแม่น้ำแม่กลอง เก่า ได้มีการบ่งบอกรายของการตั้งถิ่นฐานของอำเภออัมพวาได้เป็น 2 บริเวณ ได้แก่ 1) ชุมชนเก่า บริเวณแม่น้ำอ้อม ซึ่งบ่งบอกรอยวัดเก่าที่เรียงรายอยู่ 2 ฝากฝั่งลำน้ำและมีการขุดคลองเป็นซอย ใหญ่น้อยแยกออกจากแม่น้ำทั้งสองฝั่ง 2) สองฝั่งแม่น้ำแม่กลองตั้งแต่อำเภออัมพวาไปจนกระทั่ง ถึงคลองบางกอกน้อยในเขตอำเภอบางคนที ที่มีรูปแบบในการขยายชุมชนไปทางตอนเหนือและ ตะวันออกเห็นได้จากวัดใหญ่ๆ ที่อยู่ฝั่งตะวันออกมีชุมชนเรียงรายกันริมฝั่งแม่น้ำทั้งสองบริเวณนี้ เรียกกันว่าเป็นสวนนอก เนื่องจากเป็นพื้นที่สามน้ำคือมีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็มทำให้พื้นที่มี ความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ส่วนบริเวณที่ไม่มีการทำสวนเนื่องจากมีลักษณะพื้นที่ เป็นน้ำกร่อยและป่าชายเลนมีอาณาบริเวณติดกับอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พื้นที่มีลักษณะ แห้งแล้งเป็นดินปนทรายไม่เหมาะแก่การปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ จึงปลูกแต่มะพร้าวซึ่งเป็นพืชที่ทนต่อ

สภาพน้ำ ในบริเวณนี้ชาวบ้านได้มีการตั้งถิ่นฐานเป็นหย่อมๆ และมีการขุดคลองเพิ่มเติมที่ซับซ้อนเพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคม (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542: 126) ได้มีการพบหลักฐานที่กล่าวถึงพื้นที่อำเภอมัปพวาในชื่อของแขวงบางช้างในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา ในสมัยพระเจ้าปราสาททองในแขวงบางช้างนี้มีตลาดอยู่หนึ่งแห่งเรียกกันว่า “ตลาดบางช้าง” เป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่เนื่องจากเป็นพื้นที่ชุมชนค้าขายและแหล่งของชาวสวนแต่เดิมทำให้มีผลไม้และพืชผักมากมาย ซึ่งชาวบ้านมักนำผลผลิตต่างๆ ที่สามารถนำออกมาซื้อขายแลกเปลี่ยนได้โดยการนำใส่เรือพายไปแลกเปลี่ยนตามนัด (ตลาดน้ำ) ทำให้เกิดเป็นวิถีชีวิตชุมชน ตลาดแห่งนี้มีนายตลาดเป็นผู้หญิงชื่อ “น้อย” มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวแก้วล็กทำหน้าที่เก็บอากรขนอน(ต่อมาคือต้นตระกูล ณ บางช้าง) ในสมัยพระเจ้าเอกทัศแขวงบางช้างได้ถูกรวมกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสมุทรสงคราม ซึ่งมักถูกเรียกกันว่า “บางช้างสวนนอกบางกอกสวนใน” ซึ่งหมายถึง บางช้างเป็นสวนบ้านนอกและบริเวณบางกอกซึ่งอยู่ใกล้พระบรมมหาราชวังเป็นสวนใน(ใกล้วัง) (ญาณิน วังซ้าย. ใน เขียน คณิตา. รวบรวม. 2556: 151) ทั้งนี้ด้วยตำแหน่งที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ การปรับตัวของชาวบ้านกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำเนินชีวิตของทั้งบางช้างและบางกอกมีลักษณะคล้ายกันคือมีการทำสวนผลไม้เป็นหลัก และพื้นที่ทั้งสองแห่งยังคงตั้งอยู่บนที่ดอนที่เกิดขึ้นจากการทับถมของตะกอนปากแม่น้ำ รวมถึงการพัฒนาของพื้นที่บริเวณบางช้างและบางกอกยังพัฒนาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน นอกจากนี้แล้วแม่น้ำแม่กลองแม่น้ำสายหลักของบางช้างและแม่น้ำเจ้าพระยาแม่น้ำสายหลักของบางกอกยังสามารถใช้เป็นเส้นทางออกทะเลได้เหมือนกันอีกด้วย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542, น. 125)

ในสมัยรัชกาลที่ 1 ยังชื่อทองด้วงยังดำรงพระยศเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้สมรสกับนาก (สมเด็จพระอัมรินทราบรมราชินี) ขณะนั้นทั้งสองพระองค์ได้เสด็จมาหลบพม่าที่อำเภอรอหว้านั้นได้ประสูติพระโอรส(ฉิม) ซึ่งก็คือรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ส่วนกรมสมเด็จพระศรีสุทธำราช (แก้ว) พระพี่นางองค์ที่ 2 ของรัชกาลที่ 1 ได้ประสูติพระธิดา (บุญรอด) ซึ่งต่อมาก็คือราชินีในล้นเกล้ารัชกาลที่ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ปี 2437 ให้มีการรวมหัวเมืองราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ปราณบุรี ประจวบคีรีขันธ์และสมุทรสงครามไปอยู่ในมณฑลราชบุรีและปี 2458 พื้นที่ตอนล่างของแขวงบางช้างได้ถูกยกฐานะเป็นอำเภอมัปพวา ซึ่งถือเป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัดสมุทรสงคราม (ญาณิน วังซ้าย. ใน เขียน คณิตา. รวบรวม. 2556: น.151) ส่วนบ้านบางช้างกลายเป็นตำบลหนึ่งในการปกครองของอำเภอมัปพวา คำว่า “มัปพวา” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2493

ให้ความหมายว่า “ปามะม่วง” ซึ่งน่าจะสันนิษฐานได้ว่าดินแดนแห่งนี้เคยเป็นปามะม่วง จึงทำให้เกิดเป็นชื่อคลองและอำเภอตามลำดับ สำหรับที่ว่าการอำเภอแห่งแรกของอำเภออัมพวาอยู่ที่ปากคลองบางจากริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันออกในตำบลอัมพวา ซึ่งเป็นบ้านของหลวงมหาดไทยผู้เป็นนายอำเภอ ปี 2472 (นกแก้ว พัวโรจน์) นายอำเภอได้ดำเนินการของบประมาณเพื่อก่อสร้างที่ว่าการอำเภออัมพวาอย่างเป็นทางการ อาคารเป็นไม้สัก 2 ชั้นหลังคามุงกระเบื้อง พื้นชั้นล่างและเสาเป็นคอนกรีตสร้างในธรณีสงฆ์วัดท้ายตลาด(วัดร้าง) (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542, น. 129) ปี 2481 มีพระราชกฤษฎีกาประกาศรวมท้องที่ตำบลอัมพวาและบางกะพ้อมเข้าด้วยกันเป็นตำบลอัมพวา และทางการได้พิจารณาเห็นว่าตำบลอัมพวานั้นมีประชากรมากขึ้นเจริญมากขึ้น รวมถึงมีรายได้ในท้องถิ่นถึงเกณฑ์ที่สามารถตั้งเป็นเทศบาลได้ ปี 2483 จึงมีพระราชกฤษฎีกาตั้งอัมพวาเป็นเทศบาลตำบล

ปี 2494 เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ที่ตลาดน้ำอัมพวาส่งผลให้อาคารไม้บริเวณตลาดถูกไฟไหม้เกือบหมด จึงมีการก่อสร้างอาคารขึ้นใหม่เป็นอาคารคอนกรีตแทนดังที่เห็นมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับอาคารไม้ที่ไม่ได้ถูกไฟไหม้และยังเหลือร่องรอยรูปแบบสถาปัตยกรรมเก่าให้เห็น คือสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวาซึ่งเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น มีช่องลมเหนือประตูและหน้าต่าง ตกแต่งด้วยไม้ฉลุ ศาลเจ้าพ่อท้าวท้าว (จิราภรณ์ มณีภาค, 2551: 24)

ต่อมาในช่วงรอยต่อรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรมีความต้องการที่จะพัฒนาประเทศเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพจึงได้มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (2510-2514) ซึ่งมีเนื้อหามุ่งเน้นการลงทุนเพื่อสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศไม่ว่าจะเป็นการสร้างทางหลวง การพัฒนาเส้นทางรถไฟ การปรับปรุงประปาและการสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทานและผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ เป็นต้น ผลจากแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวทำให้ปี 2513 ได้มีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อเพื่อเป็นการย่นระยะในการเดินทางและใช้เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางลงสู่ภาคใต้โดยเริ่มจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกรุงเทพมหานคร ผ่านจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี และเพชรบุรี โดยแล้วเสร็จในปี 2516 จากการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อทำให้การเดินทางไปยังจังหวัดสมุทรสงครามสะดวกรวดเร็วมากขึ้น แต่ก็ส่งผลให้อัมพวาซบเซาลงเนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญครั้งใหญ่(จากเดิมความเจริญถูกกำหนดตามโครงข่ายของลำน้ำ กลายเป็นความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายของถนนแทน) ความเจริญต่างๆ กระจุยตัวอยู่ที่ตัวเมืองแม่กลอง ทำให้กิจกรรมการค้าขายย่านริมน้ำของชุมชนลดบทบาทลง แต่ภายในตลาดน้ำอัมพวาและพื้นที่

ใกล้เคียงก็พยายามที่จะพุงตัวเองไว้ อย่างไรก็ตามบ้านเรือนในอดีตที่ปลูกสร้างอยู่ริมคลอง ยังคงรักษาเอกลักษณ์แบบเดิมไว้ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ชรินทร์พรวณ อะสิติริตน์, 2553: 26-31)

ในปี 2516 เป็นช่วงที่ประเทศมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นแม่แบบทำให้นโยบายยังคงมุ่งเน้นที่เรื่องของการกระจายความเจริญสู่ชนบท การพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน (เจนจิรา สุพันธ์, 2556, ออนไลน์) ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์หรือเขื่อนเจ้าเพชรซึ่งเป็นเขื่อนอเนกประสงค์แห่งแรกของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง โดยสร้างขึ้นบนแม่น้ำแควใหญ่ จังหวัดกาญจนบุรี กันแม่น้ำแควใหญ่เพื่อส่งเสริมระบบชลประทาน ผลิตไฟฟ้า บรรเทาอุทกภัย ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ช่วยผลักดันน้ำเค็ม และเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยสร้างแล้วเสร็จในปี 2523 จากการสร้างเขื่อนดังกล่าวส่งผลให้อัมพวาแทบล่มสลายเนื่องจากอัมพวาเป็นพื้นที่ๆ อยู่ในเขตน้กร่อยที่จำเป็นต้องอาศัยน้ำจืดน้ำเค็มหนุนเนื่องกันเพื่อปรับสมดุล แม้เมื่อน้ำจืดไม่สามารถไล่น้ำเค็มได้จากการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำจึงทำให้สวนล้ม ชาวอัมพวาบางรายต้องย้ายถิ่นฐานทำกิน บางรายก็หาหนทางในการแก้ปัญหา บ้านริมคลองทยอยปิดไป บางส่วนพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยการหาพืชชนิดอื่นที่ทนต่อสภาพดินได้ ซึ่งก็พบว่ามะพร้าวเป็นพืชที่สามารถทนต่อสภาพดินในลักษณะดังกล่าวได้ดีจึงมีการปลูกเพิ่มมากขึ้น (ชิตสุภาวงศ์ อังสวานนท์, 2553: 50) เนื่องจากมะพร้าวเป็นพืชที่ต้องการน้ำสามารถปลูกในน้ำกร่อยได้ดีและทนต่อภาวะน้ำเค็มทำให้มะพร้าวกลายเป็นพืชหลักของจังหวัดสมุทรสงครามที่ปลูกกันมากถึงร้อยละ 77 ของพื้นที่ โดยร้อยละ 80 ของมะพร้าวทั้งหมดใช้น้ำตาลและส่วนที่เหลือขายผล (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, 2557: 38-39)

ตลาดน้ำอัมพวาซบเซาอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาหลายปีเห็นได้จากสภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ชาวบ้านเป็นหนี้เป็นสินเกิดการหดตัวของประชากรที่มาจากการย้ายถิ่น ส่งผลให้จำนวนประชากรลดลงมาก(จากเดิมเป็นหมื่นเหลือเพียง 5 พันคน) เรือที่เคยมีเป็นพันลำก็แทบจะหายไปจากลำคลอง ไม่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ห้างแถวริมคลองอัมพวาไม่มีคนเข้า(ห้องละ 800 บาท) ตลาดน้ำอัมพวาที่เคยเจริญรุ่งเรืองสวยงามยิ่งใหญ่เสมือนเมืองๆ หนึ่งได้เงียบเหงาลงจนทำให้เกิดคำถามว่า “เกิดอะไรขึ้นกับอัมพวา”

จนกระทั่งปี 2545 ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์(ประกอบ วงศ์มณีรุ่ง, 2552: 49) เนื่องจากมีคุณค่า

ทางประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ริมน้ำและภูมิปัญญาท้องถิ่น (จิราภรณ์ มณีภาค, 2551: 23) (เรือนแก้วไม้หันหน้าสู่คลองทั้งสองฝั่ง) (สำนักงานนโยบายและแผนกทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548: 39) เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับคัดเลือกเป็นพื้นที่อนุรักษ์โดยรัฐบาลเดนมาร์กได้ให้งบประมาณสนับสนุนผ่านทางสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมในโครงการอนุรักษ์ศิลปกรรมสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เมื่อปี 2545 และได้มีการดำเนินการซ่อมแซมอาคารไม้ร่วมกับเจ้าของอาคารรวม 17 ราย ในปี 2546-2547 และปี 2551 ได้รับรางวัลจาก “UNESCO Asian-Pacific for Culture Heritage Conservation” ระดับ Honorable Mention จากองค์กร UNESCO หลังจากนั้นเทศบาลตำบลอัมพวาภายใต้การนำของท่านนายกเทศมนตรี ร้อยโทพัชโรดม อุนสุวรรณ ก็ได้เล็งเห็นช่องทางการพัฒนาตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำอัมพวาจึงเริ่มกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งและมีความชัดเจนขึ้นเมื่อเทศบาลตำบลอัมพวา ร่วมมือกับประชาชนในท้องถิ่นฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวา โดยร้อยโทพัชโรดม อุนสุวรรณ นายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา ได้แบ่งระยะการพัฒนาเทศบาลออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะพออยู่พอกิน เป็นช่วงริเริ่มโครงการปี 2547 ได้มีการสนับสนุนตลาดน้ำอัมพวาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างงานให้แก่คนในท้องถิ่น แรกเริ่มจากมีเรือพายในลำคลองเพียง 10 ลำ และมีร้านค้าเพียง 40 ร้าน ซึ่งในช่วงแรกก็จะเน้นลูกค้าจากภายในชุมชน

ระยะที่ 2 อยู่ดีมีสุข อยู่ในช่วงปี 2551 ต้องการที่จะสร้างผู้ประกอบการ ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ทำการเกษตร ไม่มีความรู้ด้านภาษาและการทำธุรกิจ เทศบาลจึงสนับสนุนโดยการหาหน่วยงานจากภายนอกมาให้ความรู้เพิ่มเติม และด้วยสภาพภูมิประเทศของชุมชนอัมพวาตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ทำให้ปัจจุบันเกิดธุรกิจโฮมสเตย์ขึ้นมากที่สุดในประเทศไทย และในปีนี้นักท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำอัมพวาได้รับรางวัลชมเชยด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากยูเนสโกภาคพื้นทวีปเอเชียแปซิฟิก ปี 2551 ด้วย(ญาณิน วงษ์ชัย. ใน เขียน คณิตา. รวบรวม. 2556: 149)

ระยะที่ 3 มั่งมีศรีสุข เป็นช่วงปี 2554 ที่เน้นการพัฒนาคน โดยรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้จะไม่เอาเงินเป็นตัวตั้งแต่จะต้องมีความร่ำรวยทางสิ่งแวดล้อม สังคมและคุณภาพชีวิต (คมชัดลึก, 2560, ออนไลน์)

จากโครงการดังกล่าวจึงเกิดชื่อ “ตลาดน้ำยามเย็น” ขึ้น โดยเปิดตลาดในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่ช่วงเย็นไปจนถึงเวลาพลบค่ำ ตลาดน้ำอัมพวาจึงกลายเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของประเทศไทยที่เปิดยามเย็น (จิราภรณ์ มณีภาค, 2551: 23) ภายในตลาดจะมีทั้งอาหาร ขนมหวาน เครื่องดื่ม เสื้อผ้า ของใช้ ของที่ระลึกและอื่นๆและด้วยบรรยากาศ

สบายๆ ที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติของชีวิตของชุมชนริมน้ำ วิถีชีวิตชาวสวนและสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น พิพิธภัณฑ์ วัดวาอารม รวมถึงกิจกรรมอื่นๆ ทำให้ตลาดน้ำอัมพวา กลายเป็นที่นิยมในปัจจุบัน (เที่ยวอัมพวาฉบับสมบูรณ์ แนะนำข้อมูลท่องเที่ยว ที่กิน ที่พัก รอบ ตลาดน้ำ อัมพวา, 2560, ออนไลน์) จนเป็นตลาดน้ำเดียวที่ติด 1 ใน 10 อันดับตลาดยอดนิยมในประเทศไทยปี 2556 (รวมตลาดนัด ถนนคนเดิน ตลาดน้ำ) จาก Tripadvisor ซึ่งเป็นเว็บไซต์แนะนำการท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุด(มติชน, 2560, ออนไลน์) อำเภออัมพวาจึงถือว่ามีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นสามารถสร้างชื่อเสียงและมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดสมุทรสงครามได้เป็นอย่างมาก

2.2 ลักษณะทางสังคมของตลาดน้ำอัมพวา

ตลาดถือเป็นหัวใจสำคัญของเมืองเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มของคนทั้งจากพื้นที่เดียวกันและต่างพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งย่อมต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ชาวบ้านจากหลายๆ หมู่บ้านได้พบปะพูดคุยและมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ตามความจำเป็นของแต่ละครัวเรือน ในอดีตชาวบ้านจะมีการนำสินค้าที่หาได้ตามพื้นถิ่นของตัวเองไปแลกเปลี่ยนต่างพื้นที่ เช่น ในจังหวัดสมุทรสงครามที่ชาวบ้านในตำบลท่าคา มักทำสวนเตียนก็จะมีผู้นำพืชล้มลุกจำพวกหอม กระเทียม ยาจัดมาแลกกับอาหารทะเล ปลาแห้ง โดยไม่ได้ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนแต่เป็นแลกเปลี่ยนตามความพอใจ เมื่อมีบุคคลนอกพื้นที่เข้ามาจำนวนมากขึ้นจึงมีการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางให้การแลกเปลี่ยนเกิดมาตรฐาน จะเห็นได้ว่าตลาดเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และส่วนต่างๆ ของสังคม โดยมีประวัติศาสตร์ บริบททางสังคมเป็นตัวแปรที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม ดังนั้นในการศึกษาวิจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวาจึงต้องมีการศึกษาโครงสร้างทางสังคมเพื่อให้เหตุผลและความเป็นไปได้ในความสัมพันธ์ของแต่ละส่วน ทั้งนี้ลักษณะของสังคมจำเป็นต้องมีการรวมตัวกันของบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่ม มีระบบคิด ความเชื่อและบรรทัดฐานที่คล้ายคลึงกัน มีปฏิสัมพันธ์และการแบ่งบทบาทหน้าที่และความชำนาญเฉพาะ โดยมีอาณาเขตในการรวมกลุ่มที่ชัดเจน (สนธยา พลศรี, 2545: 104; อ้างอิงจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2538: 97-98)

ทั้งนี้สังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามทัศนะของนักสังคมวิทยา คือ สังคมชนบทซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้จากสภาพสังคมของตลาดน้ำอัมพวาในอดีตที่ห่างไกลความเจริญ เนื่องจากสามารถสัญจรเข้าถึงแหล่งชุมชนได้ด้วยทางเรือเท่านั้น มีการอยู่อาศัยกันเป็นกลุ่มเล็กๆ

ที่มีความหนาแน่นน้อยมีบ้านอยู่ใกล้ชิดกัน ลักษณะของหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะอยู่ห่างไกลกัน และเป็นลักษณะของหมู่บ้านเดี่ยวซึ่งแต่ละหมู่บ้านก็จะประกอบอาชีพต่างกัน เช่น ชาวบ้าน อัมพวาประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ส่วนชาวบ้านท่าคามีอาชีพทำนา เป็นต้น การปลูกบ้านเรือน ตั้งตามแนวธรรมชาติ เช่น การตั้งบ้านเรือนริมน้ำของชุมชนอัมพวาเพื่อสะดวกในการสัญจรและการใช้น้ำในการดำเนินชีวิตประจำวันอื่นๆ เป็นต้น ทั้งนี้ลักษณะของการตั้งบ้านเรือนจะตั้งตามแนว ยาวของเส้นทางสัญจรเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนแบบวงกลมซึ่งจะเกิดขึ้นกับการอาศัยอยู่ใจกลางและมีการขยายพื้นที่การอยู่อาศัยออกไปจากศูนย์กลาง บ้านเรือนใน อัมพวาจะถูกสร้างขึ้นจากวัสดูธรรมชาติที่สร้างขึ้นแบบง่ายๆ เช่น ไม้ไผ่ ต้นจาก เป็นต้น อาจมี บริเวณบ้านสำหรับประกอบกิจกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ เลี้ยงสัตว์ รูปแบบของสังคมเป็นครอบครัวขยาย มีความผูกพันแบบเครือญาติสูง มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกันเอง ชีวิตความเป็นอยู่ยึดมั่นใน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความศรัทธาและความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติของกลุ่มสังคม เป็นหลัก โดยมีผู้อาวุโสเป็นผู้ปลูกฝังความรู้ดังกล่าวทำให้มาตรฐานของพฤติกรรมทั่วไปมีลักษณะ ไม่แตกต่างกัน มีจารีตและวิถีประชาเป็นตัวควบคุมสังคม สังคมชนบทโดยมากมักประกอบอาชีพ เกษตรกรรมตามสภาพของท้องถิ่น มีการกำหนดลักษณะงานด้วยเพศและอายุ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่ใช้ในการเลี้ยงชีพมักคิดและผลิตขึ้นตามภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ และมีการจัดการผลิตโดยพ่อค้า คนกลาง ซึ่งในยุคแรกสังคมชนบทเป็นสังคมที่สามารถเข้าถึงได้ยาก ค่อนข้างมีลักษณะแปลกตัว และเลี้ยงชีพตนเองแบบพอมีพอกิน เมื่อสังคมโดยรวมมีความเปลี่ยนแปลงการปลื้กตัวของสังคมก็ ลดน้อยลงเกิดอาชีพรับจ้างเพิ่มขึ้นเศรษฐกิจเปลี่ยนจากการเลี้ยงตัวเองมาเน้นการค้าขาย แต่สังคมชนบทโดยทั่วไปยังคงให้ความสำคัญกับหลักธรรมชาติในการดำเนินชีวิต สังคมในรูปแบบ นี้่น่าจะเป็นสังคมแบบนิคมสร้างตนเองที่เกิดขึ้นจากการจัดการของราชการเพื่อจัดระเบียบการตั้ง หมู่บ้าน ความปลอดภัย ความสวยงามให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดกรรมสิทธิ์ของที่ดิน การจัดการ ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

ส่วนสังคมเมือง ส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ในที่ที่มีความสะดวกสบายในการคมนาคมและ ล้อมรอบด้วยทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์โดยการสร้างและขยายเมืองตามทฤษฎีของผังเมือง วัสดุที่ ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยมักดัดแปลงจากเทคนิคทางวิทยาศาสตร์จึงมีความมั่นคงแข็งแรง สวยงาม และเน้นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด มีการขยายตัวของอาคารในแนวตั้ง เนื่องจากความแออัด มีรูปแบบการขยายเมืองเป็นไปตามทฤษฎีของ Burgess, Hoyt และ Mckenzie ที่วงที่ 1 เป็นความเจริญด้านต่างๆ อยู่ศูนย์กลางเมือง เรียกว่าย่านธุรกิจ วงที่ 2 ส่วนที่ ถัดออกมาเป็นพื้นที่ธุรกิจและที่อยู่อาศัยของแรงงาน มักมีแหล่งเสื่อมโทรมมาก วงที่ 3 เป็นที่อยู่

อาศัยของคนชั้นกลางและกรรมกรที่เน้นความสะดวกในการเดินทางเข้าไปทำงานย่านธุรกิจ วงที่ 4 เป็นแหล่งที่อยู่ของชนชั้นกลาง วงที่ 5 เป็นส่วนชานเมืองเป็นแหล่งอุตสาหกรรม แหล่งเพาะปลูก สนามกีฬา ผู้คนที่อาศัยในวงนี้มักไม่ได้ทำงานในย่านธุรกิจ สังคมเมืองเป็นสังคมที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น มีอาชีพที่หลากหลายซึ่งแบ่งแยกตามความชำนาญ อาชีพในสังคมเมืองส่วนใหญ่เป็นอาชีพค้าขายและธุรกิจเนื่องจากชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนและแปรูปสินค้าที่มาจากภูมิภาคอื่นๆ ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันโดยมุ่งเน้นผลประโยชน์จากกันเป็นสำคัญ ความเจริญทางการคมนาคม เทคโนโลยีทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ค่อนข้างน้อยมีการแบ่งชนชั้นทางสังคมตามบทบาทหน้าที่ มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูงจึงไม่มีระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว สภาพสังคมมีความเป็นทางการมีรูปแบบการปกครองที่เป็นแบบราชการอย่างชัดเจน เช่น เทศบาลมหานคร เป็นต้น และด้วยการที่สังคมเมืองให้ความสำคัญกับการศึกษาและความเจริญทางวัตถุทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ใช้หลักของเหตุผล หลักวิทยาศาสตร์ในการดำเนินชีวิตมากกว่าธรรมเนียมปฏิบัติแบบเดิมๆ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองจะเกิดขึ้นจากกิจกรรมต่างๆ เช่น การแบ่งแยกตามลักษณะของกิจกรรม(การประกอบอาชีพ) การบุกรุกหรือรุกรานของกิจกรรมอื่น การกระจายจากศูนย์กลางเมืองเนื่องจากความหนาแน่นของประชากรที่เพิ่มมากขึ้นและการเดินทางเข้า-ออกของประชากรจากการเดินทางไป-กลับจากที่ทำงานหรือการเดินทางเยี่ยมบ้าน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าลักษณะหรือสภาพสังคมชนบทและสังคมเมืองเริ่มมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น เห็นได้จากพฤติกรรมของสมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมมีผลมาจากการรับวัฒนธรรมโดยการแพร่กระจายวัฒนธรรมในสังคมเมืองไปยังสังคมชนบท ซึ่งน่าจะพอมองได้ว่าในอนาคตสังคมชนบทจะมีรูปแบบเช่นเดียวกันกับสังคมเมือง (สนธยา พลศรี, 2545: 111-113; ทศนีย์ ทองสว่าง, 2549: 7-16)

โครงสร้างทางสังคม ประกอบด้วย สถานภาพ บทบาท กลุ่มและสถาบันซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

สถานภาพ คือ ฐานะหรือตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่ในสังคม ทั้งนี้บุคคลหนึ่งอาจมีสถานภาพมากกว่าหนึ่งสถานภาพ โดยสถานภาพจะเป็นตัวกำหนดบทบาท ดังนั้นสถานภาพและบทบาทจะทำหน้าที่ควบคู่กันไป สถานภาพแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เช่น เพศ เชื้อชาติ ถิ่นกำเนิด ชนชั้นทางสังคม และสถานภาพที่มาจากความสามารถ เป็นการกระทำของบุคคลให้ได้มาซึ่งสถานภาพนั้นจึงมักเป็นสถานภาพที่ได้มาภายหลัง เช่น

สถานภาพทางการศึกษา อาชีพ สถานภาพการสมรส สถานภาพการเป็นบิดามารดา สถานภาพทางการเมือง ทั้งนี้สถานภาพบางครั้งไม่สามารถมองเห็นได้ทางกายภาพ เช่น สัญชาติ ตำแหน่งหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นตามวัฒนธรรมของแต่ละแห่ง เช่น แผ่นป้ายชื่อ การเซ็นชื่อในเอกสาร เครื่องแต่งกาย ขนาดของห้องทำงานหรือโต๊ะทำงาน เป็นต้น

บทบาท คือ หน้าที่ความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดโดยสถานภาพซึ่งมีอยู่ในทุกๆ สังคม วัฒนธรรมประเพณีจะเป็นกรอบในการกำหนดบทบาท ผ่านการอบรมสั่งสอนให้มีความรู้ความเข้าใจในระเบียบทางสังคม ทั้งนี้บทบาทที่บุคคลแสดงและบทบาทตามบรรทัดฐานของสังคมนั้นอาจไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับปฏิกริยา บุคลิกภาพและสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นในสถานที่หรือเวลานั้นๆ บุคคลที่มีสถานภาพอาจไม่จำเป็นต้องมีบทบาทพร้อมด้วยเสมอไปหรือในบางครั้งบุคคลอาจมีบทบาทได้มากกว่า 1 ซึ่งถูกเรียกว่า ชุดของบทบาท หรืออาจมีบทบาทขัดแย้งที่บุคคลต้องเลือกที่จะปฏิบัติบทบาทใดบทบาทหนึ่งเพราะไม่สามารถปฏิบัติได้ในเวลาเดียวกันจึงต้องแก้ปัญหาโดยการใช้เวลาในการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทนั้นๆ (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549: 66-69; หทัยรัตน์ มาประณีต, 2549: 63-66)

กลุ่ม เป็นการรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีความคาดหวังและจุดมุ่งหมายเดียวกันทำให้มีปฏิสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันและเกิดเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มขึ้น กลุ่มสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) กลุ่มปฐมภูมิ/กลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มปฐมภูมิคือกลุ่มแบบไม่เป็นทางการมีความสนิทสนมกันมีพื้นฐานของค่านิยม พฤติกรรมที่คล้ายกันมักมีการพบปะสังสรรค์กันอย่างสม่ำเสมอ และกลุ่มทุติยภูมิ คือกลุ่มแบบเป็นทางการที่มีความสนใจในเรื่องคล้ายๆ กัน รวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ 2) กลุ่มวงนอก/วงใน กลุ่มวงนอกคือกลุ่มที่ไม่ใช่พวกพ้อง และกลุ่มวงในคือกลุ่มที่ถือเป็นสมาชิกเป็นพวกพ้องของตนเอง และ 3) กลุ่มอ้างอิง คือ กลุ่มบุคคลที่เป็นต้นแบบของพฤติกรรมมักถูกเลียนแบบการกระทำ ความคิด เป็นต้น

สถาบันทางสังคม เป็นแนวทางแบบแผนทางความคิด อันได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์และพฤติกรรมซึ่งก็คือบรรทัดฐานทางสังคมที่บุคคลส่วนใหญ่ในสังคมให้การยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ทั้งนี้สถาบันสังคมประกอบด้วยสถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจและสถาบันนันทนาการ และจะมีสถาบันย่อยอยู่ภายในสถาบันหลัก สถาบันเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการ สร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และปรับเปลี่ยนรูปแบบของสังคมไปตามความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆ (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549: 73; หทัยรัตน์ มาประณีต, 2549: 68-69; สนธยา พลศรี, 2545: 104-105)

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว

จากการศึกษาโดยการลงภาคสนามเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ก่อนที่จะมีการจัดโครงการตลาดน้ำยามเย็นได้นั้น ได้มีการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงระบบเข้ามาใช้ โดยเริ่มจากการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และกำหนดรูปแบบของกิจกรรมและแนวทางในการดำเนินงานแล้ว จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเชิงระบบโดยให้ทุกคนเห็นเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งค่อนข้างยากลำบาก เนื่องจากแต่ละบุคคลย่อมมีประสบการณ์ที่ต่างกันไม่สามารถเข้าใจได้เหมือนกัน แต่หากเห็นเป้าหมายก็จะทราบว่าควรทำอะไร สื่อสารอย่างไร ให้เมืองเดินไปทางใด ที่สำคัญคือการมีส่วนร่วม ตลาดน้ำอัมพวาคือโปรเจกต์ของคนอัมพวา 5000 คน ที่ต้องช่วยกัน(ราชการ ประชาชน มีทีมงานคือ ชุมชน ชมรม เทศบาล สื่อท้องถิ่น) แต่เมื่อเดินทางมาถึงจุดหนึ่งก็จำเป็นต้องใช้กฎหมายเป็นตัวสร้างความยุติธรรมให้กับการเมือง ทั้งนี้หากทุกคนได้ประโยชน์ร่วมกันจะสามารถทำงานและสร้างข้อตกลงร่วมกันได้ไม่ยาก นอกจากจะใช้กฎหมายเข้ามาควบคุมการดำเนินงานแล้วสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือควบคุมการทำงานด้วยงบประมาณ ถือเป็นการวัดผลโดยการใช้ตัวเลขที่อาศัยงบประมาณเป็นตัวกำหนดกิจกรรมรวมถึงการควบคุมเงินนโยบายเพื่อเกิดประโยชน์แก่ชุมชน

ลำดับต่อมาคือวิธีการในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชน โดยการทำโครงการตาม ยุทธศาสตร์จังหวัดใช้งบประมาณท้องถิ่นเพื่อให้จังหวัดสมุทรสงครามกลายเป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวทางน้ำ มีการสร้าง action plan เพื่อมองหาช่องทางรายได้มาซึ่งรายได้ (How to) แผนรองรับเรื่องสิ่งแวดล้อมมองในภาพรวม(ปัญหาขยะ) มีการศึกษาดูงานที่พิษณุโลกเกี่ยวกับการคัดขยะที่มีมูลค่าแต่ไม่ได้แยก ทุกคนอยากได้ตั้งแต่ไม่ยอมให้วางหน้าบ้านตัวเอง ซึ่งในความเป็นจริงเมืองท่องเที่ยวไม่ควรมีถังขยะจะทำให้เกิดปัญหาที่ต้องจัดการต่อมาในอนาคต ต้องมีการแก้ไขเชิงระบบ(พฤติกรรมคนทำยากต้องใช้เวลา) การมองอย่างเป็นระบบส่งผลให้เกิดธุรกิจ ต่างๆ ขึ้นในพื้นที่ ซึ่งเป็นรายละเอียดที่สำคัญที่จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมนั้นๆ สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ทั้งนี้เริ่มต้นจากการเชิญชาวบ้านมา 100 กว่าคนจาก 5000 คนมาพูดคุยร่วมกันถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ชาวบ้านสนใจและสามารถทำได้ โดยกิจกรรมนั้นๆ ต้องอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ (กลยุทธ์) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากตัวของชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านมีความเข้าใจในท้องถิ่นมี องค์ความรู้ที่ชัดเจนต่อทั้ง รัฐจึงจะเป็นเพียงผู้สนับสนุนในเรื่องของ Global Knowledge เพื่อให้ ชุมชนมีความเข้มแข็งและเกิดเป็นเมืองที่แข็งแรง โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ หากเกิดขึ้นจากตัว ชาวบ้านและภาครัฐเป็นผู้ผลักดันก็จะทำให้องค์ความรู้ที่ชาวบ้านมีและ Global Knowledge สามารถดำเนินไปด้วยกันได้แต่การดำเนินงานดังกล่าวก็จำเป็นต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อย ไป เพื่อให้กิจกรรมภายใต้โครงการต่างๆ เกิดความมั่นคงและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

มีการกำหนดวันเวลาต่างๆ ให้เกิดเป็นตารางในการประชาสัมพันธ์ตลาดที่มีความสม่ำเสมอ มีการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ทั้งนี้ได้เลือกวันที่ 11 สิงหาคม ปี 2547 เนื่องจากในวันถัดไปจะเป็นวันหยุดประจำปี(วันแม่แห่งชาติ) ถ้าวันที่ 11 สิงหาคม 2547 เป็นวันธรรมดา กลางสัปดาห์ก็คงจะไม่มีใครสนใจจะมาเที่ยว จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานทั้งหมดต้องมีการคิดและวางแผนอย่างเป็นระบบโดยดูมุมมองให้รอบด้านทั้งภายนอกและภายใน จุดเด่นจุดด้อยต่างๆ นำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างโอกาสในการเปิดตัวตลาดน้ำและหาหนทางในการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต จากการพูดคุยร่วมกันและพิจารณาถึงความพร้อมที่มีจึงทำให้เกิดการเปิดตลาดน้ำอัมพวาตลาดน้ำยามเย็น ในคราวแรกนั้นเกิดขึ้นบริเวณเทศบาล(หัวคลอง) โดยมีเรือขายของที่มาร่วมโครงการด้วยความสมัครใจเพียง 10 ลำ แม่ค้าบออีก 47 ราย มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์เข้าร่วมด้วย 4 ห้อง และบ้านอีก 17 หลัง บ้านหลังใดที่ลูกหลานไปเรียนต่างพื้นที่ก็นำบ้านหลังนั้นๆ มาทำโฮมสเตย์ บ้านหลังใดมีความพร้อมที่จะเปิดร้านขายของก็เปิด (เป็นการสนับสนุนให้มีการค้าขายที่บ้านเกิดตัวเอง ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง นำคนซื้อมาหาคนขาย) บ้านหลังใดมีของเก่าในบ้านก็เอาออกมาโชว์ให้ถ่ายรูปเมื่อเห็นบ้านหลังหนึ่งทำให้เกิดการเอาอย่างและปฏิบัติตาม ในช่วงที่เปิดตลาดก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงความอยู่รอดของพ่อค้าแม่ค้าที่เข้าร่วมโครงการ ภาพลักษณ์และภูมิทัศน์ที่สวยงาม จึงมาพิจารณาว่าทำอย่างไรให้ชาวบ้านเหล่านั้นสามารถอยู่ได้เพราะช่วงแรกที่เปิดตลาดดย่อมมีนักท่องเที่ยวไม่มากซึ่งอาจไม่เพียงพอกับรายได้ที่ชาวบ้านต้องการและหากรายได้ไม่เพียงพอเป็นระยะเวลานานชาวบ้านเหล่านั้นอาจเกิดความท้อแท้และขาดกำลังใจหันไปสร้างรายได้ด้วยวิธีอื่น ดังนั้นจึงต้องหาทางแก้ปัญหาเพื่อไม่ให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการขาดทุนและหายไป จึงให้ชาวบ้านที่พายเรือทำสัญญาจ้างและให้เงินในการลงทุนสินค้าในเรือลำละ 300 บาท และพูดคุยกับชาวบ้านในอัมพวาขอความร่วมมือให้มาทานข้าวภายในตลาดน้ำอัมพวาช่วงวันศุกร์ เสาร์-อาทิตย์ และจากการที่คนไทยชอบการพนัน ก็ต้องมีการคิดกิจกรรมสนับสนุนให้ชาวบ้านที่เอาเรือมาขายของได้ลุ้นและสนุกสนาน โดยการแจกคูปองเพื่อใช้หางบัตรมาจับรางวัล ชุมชนก็ยินดีและเต็มใจกับการให้ความร่วมมือโดยมีมากก็ช่วยมากมีน้อยก็ช่วยน้อย ถือเป็นวิธีการในการบริหารจัดการของทางเทศบาลเพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ สำหรับคณะที่มาศึกษาดูงานทางเทศบาลได้จัดงบประมาณสำหรับรับรองอาหารแก่ผู้ที่มาศึกษาดูงานโดยการแจกคูปอง 50 บาท เพื่อให้คณะที่เข้าดูงานได้หาซื้ออาหารรับประทานเอง(แม่ค้านำคูปองมาขึ้นเงิน) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ร้านค้าในพื้นที่และแม่ค้าก็จะได้รับรายได้มากกว่ามูลค่าคูปอง 50 บาท เพราะคนที่มาดูงานคงไม่หาขนมหรืออาหารรับประทานเพียงเท่านั้น แต่ย่อมเดินศึกษาสภาพวิถีชีวิตและย่อมจับจ่ายใช้สอยสิ่งของต่างๆ ระหว่างทางไปด้วยไม่มากก็น้อยถือเป็นกลยุทธ์ในการทำ

การตลาดที่จะสร้างให้เมืองเข้มแข็งและสามารถเคลื่อนไปเองได้ ตลาดน้ำอัมพวนน่าจะเป็นที่รู้จักของคนกรุงเทพฯ ประมาณปี 2549 ตลาดน้ำอัมพวามีจุดขายที่เวลาเปิด กิจกรรม รวมถึงสถาปัตยกรรมที่ได้รับรางวัลถือเป็นจัดการให้เกิดมูลค่าและไม่ถูกคนนอกนำไปสร้างประโยชน์ซึ่งโดยปกติเมื่อทำธุรกิจไปได้ระดับหนึ่งจะเกิดความโลภลืมนวัตกรรมที่สังคมต้องการจะอนุรักษ์ ฉะนั้นเราก็จำเป็นต้องควบคุมและวางกรอบการดำเนินงานให้กับชาวบ้านโดยการใช้นโยบายมาควบคุม เนื่องจากหากผู้ลงทุนเป็นบุคคลภายนอกก็อาจจะไม่มองถึงสภาพแวดล้อมขาดความเข้าใจ ความผูกพันกับพื้นที่ที่รู้จักตนเองและไม่เห็นคุณค่าในต้นทุนที่มีอยู่จะมองแต่เพียงรีเทิร์นอินเวสเมนต์ก็จะเป็นการซ้ำเติมวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมให้บอบช้ำยิ่งขึ้นไปอีก

เมื่อตลาดน้ำอัมพวากลายเป็นที่รู้จักของคนไทยและต่างชาติแล้วชาวบ้านเริ่มคิดที่จะขยายเวลาในการเปิดตลาดเป็น 7 วันแต่ทางเทศบาลยังคงยืนยันที่จะเปิดตลาดเพียง 3 วัน คือศุกร์ เสาร์-อาทิตย์ เพราะไม่ต้องการให้เมืองบอบช้ำแต่หากชาวบ้านต้องการเปิด 7 วันก็ทางเทศบาลก็ได้ขัดข้องแต่ 4 วันนั้นชาวบ้านต้องดำเนินการด้วยตัวเอง ซึ่งหากชาวบ้านมีความสามารถในการดำเนินงานได้ชุมชนก็จะเข้มแข็งไปด้วย จุดนี้เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ 7-11 ไม่สามารถเข้ามาเปิดได้ เพราะ 7-11 จะได้รายได้แค่ 3 วัน วันที่เหลือต้องหาลูกค้าเองมีโอกาสขาดทุน (หาก 7-11 เข้ามาในพื้นที่ย่อมแย่งช่องทางการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน) มรภ.บ้านสมเด็จเคยเข้ามาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวปี 2553 เพื่อนำไปวางแผนกลยุทธ์ ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อายุ 15-35 เป็นหญิง 60% ชาย 40% ใช้จ่ายคนละประมาณ 1000 บาท จากข้อมูลในการสำรวจจึงเกิดเป็นแนวทางในการขายสินค้าว่าหากขายสินค้าให้ผู้ขายจะขายได้ 40 บาท หากขายสินค้าให้ผู้หญิงจะขายได้ 60 บาท ฉะนั้นถ้าขายสินค้าแบบยูนิเซ็กก็ก็สามารถขายได้ 100 บาทจึงเกิดเป็นอัมพวาไปป์ ซึ่งหากมองในอีกมุมหนึ่งอัมพวาก็มีเสน่ห์ไปอีกแบบหนึ่งตลาดน้ำอัมพวาถือเป็นตลาดที่มีหลากหลายอารมณ์ นักท่องเที่ยวมีหลายกลุ่มหลายรูปแบบสามารถเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่รักสงบ กลุ่มที่ชอบจับจ่ายใช้สอย ชุมชนตลาดน้ำอัมพวามีเสน่ห์และมีจุดเด่นที่สามารถเปลี่ยนอารมณ์ได้ภายในไม่กี่ชั่วโมง

การปลุกมะพร้าวในชุมชนอัมพวาเป็นที่นิยมในทุกครัวเรือนมาจนกระทั่งในปี 2554 ที่บริบทของสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการทางสังคมปรับเปลี่ยนไป ชาวบ้านให้ความสนใจกับผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพเนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาด การจับจ่ายใช้สอยโดยอาศัยสื่อเทคโนโลยีกลายเป็นที่ต้องการของสังคมมากขึ้น การเกิดปัญหาผลผลิตล้นตลาดและปัญหาจากแมลงและโรคต่างๆ ทำให้ราคามะพร้าวผันผวนมาก ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันเพื่อมีอำนาจในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและทราบข้อมูลเกี่ยวกับราคาของผลผลิตในรูปแบบต่างๆ ของ

มะพร้าว มีการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์มะพร้าวครบวงจรขึ้นมาและมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จนปี 2556 มีผู้นำเข้าร่วมกลุ่มจำนวน 16 คน จากการรวมกลุ่มดังกล่าวจึงก่อให้เกิดการสร้างอาชีพที่หลากหลายแก่คนในชุมชน มีการจัดระเบียบในชุมชนโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการชี้แนวทางการดำรงชีวิตอย่างสมดุลเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบจากภายในและภายนอก(มติชน, 2560, ออนไลน์) การรวมตัวกันได้มีการพัฒนาคิดค้นผลิตภัณฑ์ขึ้นมาเพื่อสร้างมูลค่า จัดหาช่องทางที่ง่ายแก่การเข้าถึง เพื่อให้มะพร้าวอัมพวาสามารถอยู่รอดได้ ซึ่งกลุ่มต้องหันกลับมามองในเรื่องของการเปลี่ยนคุณค่าเพื่อสร้างมูลค่า เปลี่ยนผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้นโดยอาศัยเครือข่ายที่มีอยู่เพื่อช่วยในการสนับสนุนสินค้า โดยมูลนิธิช่วยพัฒนาอนุรักษ์อาจเป็นหลักในการสนับสนุน จะเห็นได้จากการคิดค้นพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ซึ่งปัจจุบันเป็นโอกาสดีที่คนหันมาสนใจผลิตภัณฑ์เป็นธรรมชาติที่เป็นออแกนิก รัฐก็น่าจะให้การสนับสนุนโดยการช่วยจัดงานที่เป็นสินค้าเกี่ยวกับมะพร้าวจับประเด็นบางประการที่สร้างให้เป็นประโยชน์ ทำเรื่องราวให้เห็นความสำคัญของมะพร้าวว่ามีดีอย่างไรและหาวิธีการรวมถึงช่องทางในการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้สินค้าติดตลาด จากพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปคือไม่ต้องการที่จะไปหาซื้อสินค้าต่างๆ ด้วยตนเองแล้ว ประกอบกับเทคโนโลยี 5G ปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถนำเสนอข้อมูลต่างๆ โดยการวิเคราะห์พฤติกรรมเพื่อนำเสนอสินค้าได้ และการบริหารระบบโลจิสติกส์ที่ไม่ได้ติดอยู่กับพื้นที่อีกต่อไปทำให้สินค้าสามารถส่งถึงมือผู้บริโภคได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว อัมพวา ณ ปัจจุบันจึงน่าจะทำ Grab Boat และ Taxi Boat เพื่อสนองความต้องการของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ หรืออาจมีการเชื่อมโยงสวนกับตลาดน้ำเพื่อให้คนซื้อสามารถเข้ามาซื้อของโดยตรงไม่ต้องผ่านคนกลางเพื่อเป็นการตัดวงจรที่จะถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา ก็จะเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวที่ช่วยภาคเกษตร จากการเกิด New Normal จะทำให้พฤติกรรมทุกอย่างเปลี่ยนไปและไม่สามารถกลับไปเหมือนเดิม คนจะยังคงติดกับการสั่งของมาบ้านเพราะสะดวกสบายนั้นหากพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนไปการนำเสนอสินค้าก็จำเป็นต้องเปลี่ยนไป ฉะนั้นต้องหันกลับมาพิจารณาที่การตลาด ต้องคิดแบบธุรกิจ แต่คนไทยมีจุดอ่อนที่ไม่มี ความเป็นตัวของตัวเองไม่ภูมิใจในสิ่งที่ตัวเองมี ฉะนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นจึงมักเป็นแค่กระแส การจะทำให้กระแสติดตลาดและอยู่ได้ตลอดต้องมีการสร้างแบบแผนแนวความคิด สร้างความต่อเนื่องให้เกิดเป็นความเคยชิน โดยมองทุกอย่างให้เป็นระบบเป็นภาพรวมบูรณาการทุกอย่างให้เป็นภาพใหญ่ ภาพเดียว สิ่งที่อัมพวาควรจะต้องเปลี่ยนคือการปรับเปลี่ยนวิธีคิดโดยการปรับสินค้าของตนเองให้เป็นสินค้าระดับพรีเมียมจึงจะสามารถอยู่รอดได้ เนื่องจากไม่สามารถลดต้นทุนในการดำเนินการผลิตได้ (พัชโรดม อุนสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์)

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและอนุรักษ์พันธุ์มะพร้าวครบวงจรที่ได้จัดตั้งขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มผู้ทำสวนมะพร้าว ใช้การมีส่วนร่วมเป็นหลักในการให้ความรู้ แก้ปัญหา และพัฒนาผลิตภัณฑ์ เห็นได้จากการพบปะพูดคุยกันในเวทีเป็นประจำเกี่ยวกับ ประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการสอยมะพร้าวอย่างไรให้ได้ลูกมากๆ (มีการใส่ปุ๋ยปีละสองครั้ง ลอกขี้เลน ใส่ขี้วัว) มะพร้าวพันธุ์ใดดี พันธุ์ใดลูกดก หากต้นมะพร้าวคอกีควรทำอย่างไร พัฒนา สายพันธุ์อย่างไร แต่ละเดือนจะมีการพูดคุยกันว่าการแปรรูปได้ปริมาณเท่าใดหากแปรรูปมาก แล้วควรขายให้กับผู้ใดในราคาเท่าใด ซึ่งหากพ่อค้ากดราคาก็จะทราบถึงกัน การพูดคุยดังกล่าวทำให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและสามารถต่อยอดไปยังผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้อีกไม่รู้จักจบ การพูดคุยกันในเวทีเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้ทั้งความรู้ การพัฒนา การแก้ปัญหา การหาทางออกและอื่นๆ การเข้าเวทีและรวมกลุ่มจึงไม่ใช่เพียงมุมมองทางธุรกิจแต่ยังได้สังคมได้ เห็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างกัน คำว่า “ครบวงจร” (อยู่ในชื่อกลุ่ม) แสดงให้เห็นว่าในกลุ่มจะ ไม่ได้มีแต่เจ้าของสวนมะพร้าวแต่ยังมีคนขึ้นหรือคนสอย มีคนเก็บในคลองในสวน คนหาบ และคน แปรรูป ในกลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 44 รายโดยจะไม่มีรายใดที่ขายลูกหรือผลแต่จะต้องนำมา แปรรูปก่อน โดยปอกเปลือก เอากะลาออก เอาน้ำและเนื้อแยกกัน เนื้อเอาส่งแม่ค้าชุดคั้นในตลาด ทั้งกรุงเทพฯ และบริเวณชล ในระยะแรกพอแยกน้ำและเนื้อไปขายแล้วก็เข้าเวทีพูดคุยกันว่าจะนำ น้ำ กะลาและเปลือกไปไว้ที่ใดก็ช่วยกันคิดสรุปคือในเดือนถัดไปจะเชิญคนซื้อน้ำ ซื้อเปลือกและ กะลามาร่วมพูดคุยกัน ซึ่งพอมาร่วมพูดคุยก็ทราบว่าน้ำสามารถนำส่งโรงงานเพื่อทำน้ำกระป๋องได้ กะลาสามารถขายเปลือกเพื่อทำถ่านกะลาถ่านอัดแท่งไว้ควั่น(ส่งออก)ได้และเปลือกสามารถนำไป แปรรูปเป็นเปลือกสับใส่ต้นไม้และกระบะกล้วยไม้ได้ ซึ่งเรื่องของราคาก็สามารถพูดคุยต่อรองกัน ในเวทีได้เลย(ได้ราคาที่เท่าเทียมกันและพอใจทั้งสองฝ่าย) ต่อมาก็พัฒนารูปแบบการแปรรูปให้ หลากหลายมากขึ้น(แปรรูปมะพร้าวทั้งต้น) โดยมีการขายใบเพื่อนำไปทำจักสาน(ห่อขนม อุปกรณ์ เครื่องใช้ จัดตกแต่งสถานที่) ขายลำต้นเพื่อใช้เป็นเสาปักในทะเล สร้างบ้านหรือแปรรูปต่อไปเป็น แผ่นกระดาน ก้านมะพร้าวขายเพื่อให้ไปแปรรูปต่อเป็นไม้กลัด ไม้กวาด ส่วนโคนถึงรากก็สามารถ นำไปทำยาใช้ในการห้ามเลือดได้ และใช้รูปแบบวิธีการขั้นตอนของระบบการจัดการเข้ามามีส่วน ช่วยในการดำเนินงานในหลายๆ กิจกรรม ดังจะเห็นได้จากขั้นตอนในการแปรรูปของกลุ่มจะมีการ ดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความหมุนเวียนในกลุ่มและสร้างรายได้ที่แน่นอนโดยใน กลุ่ม 44 รายจะไม่ได้มีการเก็บหรือสอยในวันเดียวกันแต่จะใช้หมุนเวียนเพราะมะพร้าวแต่ละต้น แต่ละสวนจะแก่ไม่พร้อมกัน ยกตัวอย่าง เช่น บ้านที่ 1 มีที่ 25 ไร่ ต้องใช้เวลา 2 วันในการเก็บ คน เก็บและคนสอยจะบอกคนหาบว่าพรุ่งนี้มาบ้านที่ 1 พอวันที่ 3-4 ไปอีกบ้าน 5-6 ก็อีกบ้าน หมุนไป

พอครบ 50 วันก็จะวนกลับมาที่สวนของบ้านที่ 1 พอดี พอหมุนเวียนคนสอยเก็บหาบเอามากองที่บ้านแล้วก็นำมาตากไว้ 2 สัปดาห์เพื่อให้ได้น้ำหนัก(มะพร้าวที่สอยมาใหม่ลูกจะเป็นสีเขียวเมื่อกองไว้นานๆ จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลซึ่งจะได้น้ำหนักดีกว่าปอกตอนที่ลูกยังเป็นสีเขียว ซึ่งจากการทดลองน้ำหนักต่างกันอยู่ที่ประมาณ 6 กิโลกรัมต่อ 100 ลูก) เมื่อกองไว้ครบ 2 สัปดาห์ คนปอกก็จะรู้ว่าบ้านใดครบสองสัปดาห์แล้วและต้องไปปอกบ้านใด (บ้านแรกก่อน) และคนปอกก็จะไปบอกคนซื้อเปลือกกว่าวันนี้คนปอกไปปอกที่บ้านใด จำนวนเท่าใด คนซื้อเปลือกเมื่อมาถึงที่บ้านก็สามารถขนเปลือกขึ้นรถและจ่ายเงินได้เลยโดยไม่ต้องคุยรายละเอียดใดๆ หลังจากนั้นคนซื้อเปลือกจะไปบอกคนรับซื้อ(แปรรูป) เช่น จะมารับเปลือก 5 โมงเย็น คนที่จะซื้อน้ำซื้อกะละจะรู้เวลาที่เข้ามาซื้อ พ่อค้าเหล่านี้จะมีการสื่อสารที่เข้าถึงกันได้หมด เป็นการบอกต่อกัน โดยเจ้าของไม่ต้องทำอะไรแค่ดูห่างๆ และคำนวณรายรับที่จะได้เพราะการสื่อสารระหว่างกลุ่มสมาชิก กลุ่มพ่อค้ามีความชัดเจนและทั่วถึง ดังนั้นหากมีคนเข้ามาดูการแปรรูปมะพร้าวก็สามารถสอบถามได้ทันทีที่บ้านไหนจะมีการแปรรูปบ้าง ก็จะบอกให้คนศึกษาดูงานไปตามบ้านนั้นๆ ได้ทันที เมื่อการแปรรูปสามารถบริหารจัดการได้เข้าที่และครบวงจรแล้ว คือ เปลือก น้ำ กะลาสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้แล้ว สิ่งที่จะสามารถสนับสนุนเรื่องท่องเที่ยวชุมชนได้ ก็คือผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงต้องมีการเข้าเวทีเพื่อพูดคุยกันอีกครั้งว่า จะมีผลิตภัณฑ์อะไรที่มาจากมะพร้าวบ้าง ก็มาสรุปลงตัวที่น้ำมันมะพร้าว (เห็นตลาดมีน้ำมันปาล์ม น้ำมันถั่วเหลือง) เพราะชาวบ้านมองเห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากที่ปู่ย่าตายายเคยใช้น้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนผัดข้าว ทอดไข่ หรือเคี้ยวเก็บไว้ทำขนม ซึ่งการเคี้ยวน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนก็ได้มีการพัฒนาขึ้นมาจากคำแนะนำของผู้เข้าศึกษาดูงานโดยแนะนำให้เพิ่มโอโวกาได้เข้าไปเพื่อเป็นการเพิ่มสรรพคุณให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งหลังจากพัฒนาสู่ตลาดแล้วก็ได้รับผลตอบแทนที่ดีกลับมายังกลุ่ม และมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการทุ่นแรงงานถือเป็นการพัฒนาขั้นตอนในการผลิตไปอีกขั้นหนึ่ง คือจากเดิมที่ต้องใช้แรงงานคน 2 คน(ไว้สลับ) ในการกวน 4 ชั่วโมงต่อหนึ่งกระทะเพื่อให้ได้กากน้ำมันก็เป็นการใช้เครื่องกวนที่มีใบพายแทนมือคนสามารถตั้งเวลาในการใช้งานได้และมีการพัฒนาเครื่องบีบน้ำมันที่ไม่ต้องมีการใช้แรงงานคนในการบีบคั้นน้ำมันเช่นกัน ซึ่งสร้างและพัฒนาขึ้นโดยวิทยาลัยการอาชีพ (ณภัทร จาตุรัส, 2562, สัมภาษณ์)

นอกจากการทำสวนมะพร้าวพัฒนาผลิตภัณฑ์ในกลุ่มยังมีการอนุรักษ์พันธุ์มะพร้าวพื้นเมืองไว้เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่โดยจะพิจารณาจากแม่พันธุ์ที่อายุ 30 ปีขึ้นไปเปลือกบาง เนื้อหนาได้น้ำหนัก ซึ่งจะมีการตั้งกรรมการให้ชาวบ้านไปดูแลสวนที่มีคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นเพื่อนำมาเพาะ ปู้นึงเพาะประมาณ 2000 กว่าลูกและส่งขายในนามกลุ่มในราคา

หน่วยละ 100 บาท โดยทางกลุ่มจะมีการดูแลตั้งแต่เพาะและให้ความรู้ในการเพาะเลี้ยง ซึ่งขายดีและมีคนจองเต็มหมด ในเรื่องของการทำสวนมะพร้าวในทางกลุ่มฯ มีความต้องการที่จะให้ชาวบ้านในกลุ่มดูแลรักษาสวนของตนเองโดยการถางหญ้าเพื่อกันงูและแมลงต่างๆ แต่ชาวบ้านก็อ้างว่าถางหญ้าเสียเวลาและต้องใช้แรงงานมากจึงหันไปใช้ยาฆ่าแมลงซึ่งก็ไม่สามารถที่จะไปห้ามชาวบ้านได้ ทางกลุ่มจึงหาวิธีการให้ชาวบ้านเลิกใช้ยาฆ่าแมลงโดยชักชวนให้เลี้ยงชันโรงเพราะจะช่วยในการผสมเกสรและยังสามารถขายน้ำผึ้งชันโรงได้ราคาดี(คุณสมบัติของน้ำผึ้งชันโรงดีกว่าน้ำผึ้งจากผึ้งหลวง 65 เท่า) แต่ชันโรงจะอ่อนไหวกับสารเคมีด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ชาวบ้านในกลุ่มค่อยๆ ลดจำนวนการใช้ยาฆ่าแมลงลงไปจนปัจจุบันเหลือผู้ใช้ยาฆ่าแมลงในกลุ่มเพียง 40%

ตอนนี้ยังไม่ได้มีการคิดค้นหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว แต่มีการพัฒนาเพิ่มกลุ่มขึ้นมาอีกกลุ่มจากเดิมที่มีกลุ่มลูกชาย 4 กลุ่ม คือ กลุ่มน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน อโวคาโด กลุ่มกล้วย มุกหอม กลุ่มเพาะเลี้ยงชันโรงและกลุ่มกระถางใบตองแห้ง ที่เริ่มพัฒนาอีกกลุ่มคือกลุ่มน้ำว่าคลองว้าว (ทำแบ่งกล้วยน้ำว่าแก่กรดไหลย้อนใช้แทนคอฟฟี่เมตชงกาแฟ) ในส่วนของการสืบทอดและการถ่ายทอดก็มีการดำเนินการโดยการดึงคนที่พบปัญหาวางงานจากโควิดเข้ามาช่วยในกลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น คนขับรถตู้ตักงานก็ให้เข้ามาช่วยขับรถให้กลุ่ม คนรุ่นใหม่มีตักงานขอเข้ามาช่วย เกิดเป็นสมาร์ทฟาร์มเมอร์

ในการทำงานแต่ละกลุ่มจะมีประธานและกลุ่มลูกชาย แต่ละกลุ่มก็จะมีประธานและรองในการบริหารอีกต่อหนึ่ง(มาจากการเลือกตั้งขึ้นกระดานเขียนชื่อโหวต ยกมือรับรอง ถ่ายรูปเป็นหลักฐานไว้ด้วย) โดยประธานและรองประธานมีวาระ 4 ปี ตามระเบียบของแต่ละกลุ่มที่เขียนกันเอง เสนอเอง ใครทำอะไร เงินที่ได้กำไรนำไปทำอะไรเพื่อใครอย่างไรบันทึกไว้หมด ทั้งนี้ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารต้องรู้จักที่จะกระจายงาน เพื่อให้ทุกคนสามารถรับผิดชอบและทำงานของตนเองได้ (พึ่งพาตนเอง) ดังนั้นผู้บริหารจะไม่รู้ถึงรายละเอียดแต่ละดูแลอยู่ห่างๆ เพื่อเป็นการลดความคาดหวังที่จะเป็นที่พึ่งพากับลูกน้องในทุกๆ เรื่อง ในแต่ละกลุ่มจะมีคณะกรรมการที่มาจากสมาชิกในกลุ่ม โดยจำนวนกรรมการจะแล้วแต่กลุ่มตั้งขึ้นมาบางกลุ่มมีที่ปรึกษา ทุกอย่างในกลุ่มจะดำเนินการต้องผ่านความเห็นชอบตามมติที่ประชุม โดยในการประชุมผู้บริหารก็จะมีเทคนิคในการจูงใจให้สมาชิกมีกำลังใจและสนุกกับการทำงานโดยการให้คำชมเชยและมีการประกาศชื่อคนดีศรีเมืองเพื่อเป็นบุคคลตัวอย่าง สิ่งที่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไปคือเรื่องของเทคโนโลยีซึ่งในปัจจุบันมีการผลักดันให้สมาชิกฝึกอบรมการขายของออนไลน์เพื่อจะได้สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง(ปัจจุบันการขายออนไลน์ได้รับการช่วยเหลือจากมูลนิธิชัยพัฒนา นุรักษ์) (ณภัทร จาตุรัส, 2562, สัมภาษณ์)

2.4 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์

เป็นทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมสมัยใหม่ที่มีความโดดเด่นในการนำความคิดรวบยอดมาวิเคราะห์สังคม โดยการสร้างระบบของแนวคิดรวบยอดเพื่อจัดระเบียบจัดกลุ่มสะท้อนให้เห็นความจริงของโลกและระบบจักรวาล(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550: 35) แนวคิดดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของสังคมนั้นมีลักษณะและกลไกเหมือนร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ ที่ทำงานประสานกันทั้งนี้ทุกส่วนมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อร่างกายจึงทำให้อวัยวะต่างๆ มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับสังคมที่ประกอบด้วยโครงสร้างที่ทำหน้าที่สนองความต้องการแก่สมาชิกในสังคม เช่น การผลิตสมาชิกใหม่ อบรมสั่งสอนเรียนรู้ระเบียบของสังคม นอกจากนี้ยังต้องตอบสนองสถาบันสังคมอื่นด้วยไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ สถาบันสังคมจะมีหน้าที่ในการสนับสนุนและส่งเสริมกันและกัน เช่น สถาบันครอบครัวอบรมสมาชิกในรู้จักกฎระเบียบของสังคมสามารถมีส่วนร่วมกับการปกครองในการรักษาความสงบเรียบร้อยได้เป็นอย่างดีซึ่งเท่ากับว่าสามารถสร้างความสมดุลแก่สังคมได้ (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2553: 119) ทั้งนี้สังคมทุกส่วนจะมีความสัมพันธ์กันและจะมีลักษณะเป็นพลวัตที่มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในขอบข่ายที่จำกัด ทุกส่วนของโครงสร้างในสังคมจะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของสังคมอาจไม่ได้เกิดขึ้นกับทุกส่วนของสังคมอาจเกิดขึ้นเพียงจุดใดจุดหนึ่ง อย่างไรก็ตามหากมีการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วมากเกินไปจะก่อให้เกิดการเสียสมดุลและเกิดความเสียหายในสังคม (วรวิมล โรมรัตนพันธ์, 2554: 192-193)

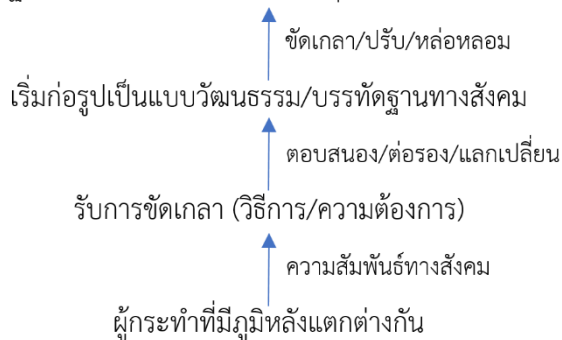
ทฤษฎีของพาร์สันส์ เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ระบบของสังคม ชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีการเคลื่อนไหวอย่างเป็นระบบประกอบด้วยแนวคิดสำคัญดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์การทางสังคม มองว่ามนุษย์เป็นกลุ่มคนที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจมีการตัดสินใจการกระทำของบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เป้าหมาย วิธีการ สถานการณ์และบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยมและทัศนคติ โดยความสัมพันธ์ที่สมาชิกมีต่อกันนั้นสามารถใช้ในการวิเคราะห์บุคคลได้ 2 ประการ คือ แรงจูงใจในการกระทำตามบทบาทและสถานการณ์และระบบสังคมที่พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนทางสังคม

สภาวะการเปลี่ยนเป็นสถาบันเป็นแบบแผนการกระทำที่ถาวรระหว่างบุคคลในสถานการณ์ที่ต่างกัน โดยอยู่ภายใต้กรอบวัฒนธรรม ค่านิยม(เกิดขึ้นจากบรรทัดฐานทางสังคมและแบบแผนของบุคคล) สถาบันถือเป็นกระบวนการที่ทำให้โครงสร้างสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเป็น

ระบบ(สังคม) เนื่องจากบุคคลมีบทบาท บรรทัดฐานความเชื่อที่แทรกซึมอยู่ในบุคลิกภาพเป็นเวลานานสม่ำเสมอและเป็นระบบ นั่นคือมีระเบียบแบบแผนมีบทลงโทษและมีการให้รางวัล

บรรทัดฐานที่มีเสถียรภาพสามารถควบคุมการกระทำได้ = สถาบัน



ภาพประกอบ 4 กระบวนการเกิดสถาบัน

จากภาพแสดงให้เห็นว่าการเกิดสถาบันนั้น เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางภูมิหลังมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจนก่อให้เกิดการรับกระทำบางอย่างอาจด้วยความต้องการความจำเป็นและวิธีการต่างๆ ผ่านกระบวนการในการกระทำก่อให้เกิดเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานทางสังคมเมื่อวัฒนธรรมนั้นก่อตัวขึ้นและรับเข้าไว้ในกลุ่มแล้วก็ย่อมต้องมีการขัดเกลา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและหล่อหลอมให้เกิดความเหมาะสมแก่กลุ่มจนสุดท้ายเกิดเป็นสถาบันที่เป็นที่ยอมรับในกฎ ระเบียบหรือรูปแบบการควบคุมด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งนี้การบำรุงรักษาสถาบันก็จำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนดังกล่าวเช่นกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550: 41)

1. แนวคิดเรื่องระบบการกระทำ เกิดขึ้นจากผู้กระทำแสดงบทบาทตามสถานภาพ มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างมีระบบ เมื่อผู้กระทำรวมตัวกันจนมีจำนวนมากก็เกิดเป็นระบบสังคม ทั้งนี้สังคมจะมีการตัดสินใจเพื่อไปสู่เป้าหมายโดยพิจารณาวิธีการ การตัดสินใจ บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม ทศนคติ เช่นเดียวกับบุคคล (ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2553: 213-214)

2. แนวคิดเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม ระบบสังคมและหน้าที่เป็น “กลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อสนองความต้องการของระบบสังคม” สังคมมีลักษณะของความเป็นระบบอยู่ภายในซึ่งในระบบนั้นจำเป็นต้องมีหน้าที่ซึ่งก็คือการกระทำกิจกรรมที่กระทำ

โดยกลุ่มเพื่อสนองความต้องการของระบบ ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบจำเป็นต้องพิจารณาถึงหน้าที่พื้นฐานสี่ประการ (AGIL) ได้แก่ การปรับตัว(Adaption) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) บูรณาการ(Integration) การรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern Maintenance)

การปรับตัว (Adaption) เป็นหน้าที่พื้นฐานของการจัดระบบสังคมให้เข้ากับทุกสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมและความต้องการของสังคม

การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) ระบบจะทำหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลัก

บูรณาการ (Integration) หรือเสถียรภาพ ด้วยสังคมประกอบด้วยระบบย่อยหลายๆ ระบบที่มีหน้าที่ต่างกัน ดังนั้นกิจกรรมต่างๆ จึงต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องเพื่อให้เกิดการบูรณาการเข้าหากันได้ ความสอดคล้องดังกล่าวจะเกิดดุลยภาพได้จำเป็นต้องมีกลไก 2 ตัว คือ การขัดเกลาทางสังคมเพื่อทำให้ระบบบุคคลที่อยู่ในโครงสร้างมีความเหมาะสมกับระบบสังคมและการควบคุมทางสังคมที่จะช่วยลดบทบาทตามสถานการณ์ จัดระเบียบในสังคมได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550: 43)

การรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern Maintenance) เป็นรักษาและฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกชนและแบบแผนของสังคมเพื่อให้มีแรงที่จะขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้าเป็นลักษณะของสังคมที่ไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน(แบบแผนอนุรักษ์นิยม) (สุภางศ์ จันทวานิช, 2557: 165-167) ระบบปฏิบัติการของสังคมสี่ระบบ(AGIL) ที่เกี่ยวข้องกับร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บุคลิกภาพ ระบบสังคมและระบบวัฒนธรรม ซึ่งระบบทั้งหมดนี้จะทำหน้าที่ควบคู่กันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือตอบสนองความจำเป็น ดังภาพ



ภาพประกอบ 5 ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการของพารัสสันส์

ที่มา: สุภางศ์ จันทวานิช, 2557: 168

ระบบปฏิบัติการแรก ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการปรับตัวเป็นระบบขั้นพื้นฐานที่ร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพจะต้องมีการปรับตัวให้สามารถเข้ากับระบบของสังคมได้ ในประเด็นดังกล่าวจะรวมถึงการผลิตเชิงเศรษฐกิจด้วย เนื่องจากเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับวัตถุทางกายภาพซึ่งระบบปฏิบัติการแรกนี้ก็เป็นเรื่องของระบบนิเวศทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศชุมชนและมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องมีการรวมกลุ่มกัน(ชุมชน) และดำรงชีพโดยอาศัยธรรมชาติไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้หรือสัตว์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือองค์ประกอบในระบบนิเวศ เมื่อมีการเพิ่มจำนวนประชากรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการบริโภค การย้ายถิ่นรูปแบบการใช้สอยที่หลากหลายมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความสวยงามทางธรรมชาติในการประกอบอาชีพทำให้การดำรงชีพและระบบนิเวศกลายเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกัน อย่างไรก็ดีระบบนิเวศแต่ละแหล่งจะมีความแตกต่างกันด้วยลักษณะของพื้นที่ อากาศ ระดับน้ำทะเลและอื่นๆ ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพอันเป็นรากฐานให้แก่การดำรงอยู่ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม สิ่งอำนวยความสะดวกที่แตกต่างกันออกไป

สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมอันเชื่อมโยงไปยังระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 2-3)

ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศจะสามารถทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของสังคมหรือชุมชน สาเหตุและกระบวนการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ ทั้งนี้หากต้องการให้เกิดผลกระทบในทางบวกจำเป็นต้องมีการควบคุมการใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิดความสมดุลโดยพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สามารถสร้างความสมดุลและนำไปสู่ความยั่งยืนได้ในภาพรวม โดยการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการศึกษาชุมชนในหลากหลายรูปแบบเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนได้รับรู้ถึงข้อมูลที่จะใช้เป็นพื้นฐานและกระบวนการในการจัดการชุมชนของตนเองในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สังคม ระบบนิเวศและอื่นๆ

ระบบปฏิบัติการที่สอง ระบบบุคลิกภาพและการบรรลุเป้าหมายโดยทั่วไปแต่ละสังคมจะมีการคาดหวังถึงบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ของสมาชิกในสังคมที่จะถูกขัดเกลาและหล่อหลอมให้เกิดเป็นบุคลิกภาพในลักษณะที่คล้ายกันทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกมีความเชื่อ อุดมการณ์และมองเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน

ระบบปฏิบัติการที่สาม ระบบสังคมบูรณาการเป็นระบบที่ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยมีหน้าที่ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นการบูรณาการจะทำให้ระบบสังคมสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบปฏิบัติการที่สี่ ระบบวัฒนธรรมและการรักษาแบบแผน ระบบวัฒนธรรมมีหน้าที่ในการรักษาระเบียบแบบแผนถือเป็นเครื่องมือพื้นฐานของสังคมในการที่จะใช้ฟื้นฟูจิตใจและจิตใจสมาชิกให้มีความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(สุภางค์ จันทวานิช, 2557: 168-169) ตามทัศนะของพาร์สันนั้นหน้าที่พื้นฐานกับระบบปฏิบัติการเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นควบคู่กัน อาจกล่าวได้ว่าระบบปฏิบัติการที่สี่นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบนิเวศทางวัฒนธรรมอันมีความสัมพันธ์โดยตรงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาควบคู่กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ผ่านการคิดผ่านความเชื่อ มีการตีความอย่างมีเหตุผลผ่านกระบวนการในการปฏิสัมพันธ์ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการและปรับตัว

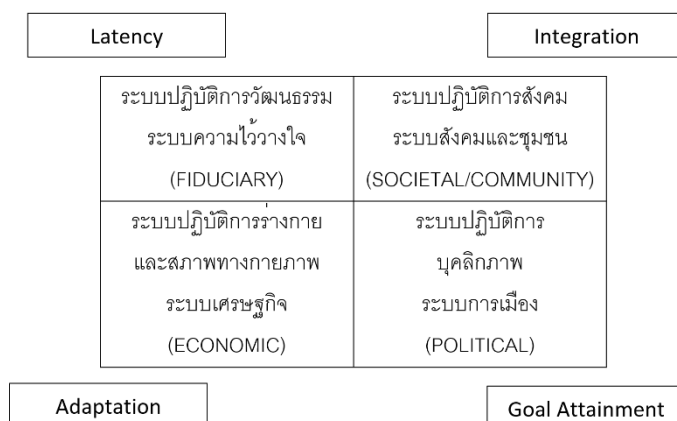
ให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นหรือชุมชนภายใต้บรรทัดฐาน ค่านิยมและวิถีทางสังคมเกิดเป็น การแสดงออกเป็นพฤติกรรมหรือผลผลิตที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน พัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ หรือถ่ายทอดเพื่อขายแก่บุคคลอื่น อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ สามารถทำความเข้าใจ มิติ และกลไกต่างๆ ของชุมชน รวมถึงสามารถใช้ในการวิเคราะห์ ปราบปรามการผิดแต่ละช่วงเวลาในชุมชนได้ด้วย(พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550: 6-8)

ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีฐานมาจากการยอมรับใน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ผ่านการคัดสรร คัดกรอง คัดเลือกสิ่งที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด โดยอาศัยประสบการณ์ ความรู้ ความคิด และนำมาพัฒนาปรับปรุงเพื่อสนองความต้องการของ ตนเอง นำมาผนวกเข้ากับระบบปฏิบัติการที่ดีโดยอธิบายลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. ความจำเพาะกับท้องถิ่น
2. มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง
3. มีความเคารพผู้อาวุโส (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 159; อ้างอิงจาก ศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วชิ. 2536: 20-21)

จะเห็นได้ว่าการจัดการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนที่มีความเชื่อมโยง การดำเนินการหรือการจัดการที่เริ่มต้นจากครัวเรือนไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์หรือการรื้อฟื้นและมี การขยายฐานความคิดไปสู่การประยุกต์หรือต่อยอดสู่ธุรกิจในงานอุตสาหกรรม ดังนั้นใน การจัดการด้านครัวเรือนและโรงงานยังมีความคิดมาจากการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นนั่นเอง

ระบบย่อยของสังคม เป็นระบบที่แสดงให้เห็นรายละเอียดในหน้าที่ต่างๆ ชัดเจนขึ้น โดยระบบระดับบนเป็นเรื่องของอุดมการณ์ทางวัฒนธรรม ส่วนระบบระดับล่างเป็นเรื่องของวัตถุ ทั้งนี้พาร์สันได้แบ่งระบบย่อยของสังคมออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบสังคมและชุมชนและระบบคุ้มครองหรือธำรงวัฒนธรรม ทั้งนี้ระบบสังคมย่อยทั้งสี่จะมีความสัมพันธ์กับหน้าที่พื้นฐานทั้งสี่ประการและระบบปฏิบัติการสี่ระบบ ดังภาพ



ภาพประกอบ 6 ระบบปฏิบัติการกับหน้าที่พื้นฐานสี่ประการของพารัสสันส์

ที่มา : สุภางค์ จันทวานิช, 2557: 168

ระบบย่อยแรกถือเป็นระบบขั้นพื้นฐานที่สุดคือระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับวัตถุดิบและการผลิต ซึ่งเป็นระบบทางกายภาพที่สามารถแสดงให้เห็นลักษณะของการปรับตัวของมนุษย์เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนระบบย่อยที่สอง คือระบบการเมือง เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายร่วมกันของสมาชิกก่อให้เกิดบทบาทหน้าที่ในสังคม ต่อมาคือระบบย่อยที่สาม เป็นระบบสังคมหรือชุมชนซึ่งเป็นระบบที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีการผลิต เมื่อมีการผลิตแล้วก็ต้องมีการควบคุมและจัดการด้วยระบบการเมืองเพื่อสร้างเป้าหมายร่วมกัน และระบบย่อยสุดท้าย ได้แก่ ระบบของความไว้วางใจ ถือเป็นระบบที่เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการธำรงรักษาวรรณธรรมเป็นหน้าที่พื้นฐานในการรักษาแบบแผนโดยมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดการธำรงรักษา(สุภางค์ จันทวานิช, 2557: 170-171)

1. แนวคิดเรื่องลำดับขั้นของข่าวสารในการควบคุมระบบสังคม จากหน้าที่พื้นฐานสี่ประการของพารัสสัน แสดงให้เห็นถึงระบบของสังคมที่มีความสัมพันธ์กันในทุกส่วนทั้งนี้ข่าวสารของระบบสังคมจะเป็นตัวควบคุมระบบข่าวสารในแต่ละส่วน โดยข่าวสารในระดับบนจะมีพลังในการดึงดูด ใจหรือป้องกันการกระโดดระดับล่าง ในทางตรงกันข้ามข่าวสารจากระดับล่างก็อาจเป็นพลังที่ส่งผลกระทบไปยังระดับบนเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าข่าวสารแต่ละระบบทำหน้าที่ในการควบคุมซึ่งกันและกัน

2. แนวคิดเรื่องสื่อกลางการแลกเปลี่ยน ระบบย่อยของสังคมจะมีสื่อกลางซึ่งก็คือข่าวสารเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นสื่อสัญลักษณ์ในการแลกเปลี่ยนภายในระบบและระหว่างระบบ ซึ่งสามารถกระทำได้หลายแนวทาง แนวทางแรก การแลกเปลี่ยนระหว่างระบบที่ใช้สัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นอำนาจ ความผูกพันเป็นสื่อกลาง แนวทางที่สอง การแลกเปลี่ยนภายในที่จะมีสื่อกลางที่เป็นความเข้าใจและเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เช่น ราคาของสิ่งของที่ใช้กันในกลุ่ม เป็นต้น และแนวทางสุดท้าย หน้าที่เฉพาะของแต่ละระบบ ที่จะมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้กับอีกระบบ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550: 48)

3. แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความเกี่ยวข้องกับข่าวสารที่เป็นพลังขับเคลื่อนทั้งภายในระบบและระหว่างระบบ กล่าวคือ หากมีพลังจากข่าวสารในปริมาณมากก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่หากพลังของข่าวสารมีปริมาณไม่มากพอก็จะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพ ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อม ดังนั้นการควบคุมข่าวสารจะมีส่วนช่วยในการสร้างดุลยภาพ โดยทั่วไปแล้วการเปลี่ยนแปลงในสังคมควรเกิดขึ้นในลักษณะของวิวัฒนาการเนื่องจากทำให้เกิดการจำแนกความแตกต่างของระบบย่อย ทำให้เกิดการบูรณาการของสังคมและทำให้ระบบย่อยของสังคมสามารถดำรงอยู่ได้ (ธีระภักธา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2553: 218-219)

จากทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่สามารถสรุปสาระสำคัญได้เป็น 4 ประการคือ

1. ทุกสังคมต้องมีโครงสร้างที่ประกอบขึ้นจากส่วนต่างๆ มีความคงทนถาวรและมีความต่อเนื่อง
2. โครงสร้างของสังคมจะเป็นการผสมผสานส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม
3. ส่วนต่างๆ ของสังคมย่อมมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติแก่สังคม
4. โครงสร้างต่างๆ ของสังคมที่ได้มีการปฏิบัติหน้าที่นั้นต้องมีความสอดคล้องกันภายใต้ระบบคุณค่าของสมาชิกในสังคม(จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2553: 120)

ในการศึกษาโครงสร้างชุมชนมักใช้วิธีการสมมุติว่าชุมชนนั้นหยุดนิ่งทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนั้นมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลาแต่อาจมีการเคลื่อนไหวอย่างช้าๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม ประชากร ภูมิหลังวัฒนธรรม การติดต่อกับสังคมอื่น ซึ่งการวิเคราะห์ชุมชนในภาพนี้จะง่ายในการมองส่วนประกอบต่างๆ ทั้งระบบย่อยและระบบใหญ่ที่ประกอบร่วมกัน ตามแนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่ชุมชนก็จะประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่ทำหน้าที่ประสานกันโดยมีวัตถุประสงค์ในทิศทางเดียวกันคือการดำรงอยู่ ดังนั้นโครงสร้างของสังคมจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรม

ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในชุมชน ซึ่งการเพิ่มและลดกิจกรรมก็มีส่วนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเช่นกัน

ในโครงสร้างชุมชนประกอบด้วยอนุระบบจำนวน 6 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบครอบครัวและเครือญาติ 2) ระบบการศึกษาอบรม 3) ระบบการทำนุบำรุงและรักษาสุขภาพ 4) ระบบเศรษฐกิจและอาชีพ 5) ระบบการเมืองการปกครอง และ 6) ระบบศาสนาและความเชื่อ โดยระบบต่างๆ เหล่านี้จะมีการปรับตัวกับบริบทที่เปลี่ยนไปตลอดเวลาเพื่อรักษาความสมดุล เรียกว่า ความสมดุลเคลื่อนที่ การปรับตัวที่ยังไม่ได้มีความมั่นคงพอก็จะก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ หรือเปลี่ยนสภาพเป็นระบบใหม่ ในทางกลับกันหากการปรับตัวดังกล่าวมีเสถียรภาพเพียงพอก็จะทำให้ปัญหานั้นค่อยๆ คลี่คลายและอยู่ในภาวะสมดุลนั่นเอง การที่ชุมชนระบบหนึ่งจะสามารถดำรงอยู่ได้โครงสร้างในชุมชนก็ต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของระบบและส่วนอื่นๆ ซึ่งต้องมีการปรับตัวเพื่อรับความเปลี่ยนแปลงและการปฏิบัติต้องเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน สำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นในแนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่มองว่าเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้ถือเป็นเรื่องปกติหรืออาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งนั้นคือช่วงเวลาในการปรับตัวของโครงสร้างชุมชน

จากทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานชุมชนด้วยกันได้เป็น 2 กรณี คือ

1. ใช้ในการอธิบายลักษณะหรือคุณสมบัติของชุมชน โดยมุ่งที่ส่วนประกอบโครงสร้างและความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ที่ประกอบด้วยกลุ่มคน กลุ่มกิจกรรม สถาบันซึ่งมีหน้าที่แตกต่างกันโดยอยู่ภายใต้ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ทัศนคติหรือวัฒนธรรมของชุมชน การจะทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถดำรงอยู่ได้จำเป็นต้องมีการผสมผสานและตอบสนองความต้องการให้แก่สังคม ในทางกลับกันหากกลุ่มคน กลุ่มกิจกรรม หรือสถาบันไม่ทำหน้าที่ของตนเองให้ดีแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อระบบอื่นๆ ของสังคมด้วย

2. ใช้ในการอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงของสังคม ชุมชน สภาพแวดล้อมที่สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาโดยมีดุลยภาพ การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นเพียงจุดใดจุดหนึ่งของสังคมหรือโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่ง โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหากเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความใกล้เคียงกับวัฒนธรรม ค่านิยมเดิมของชุมชน ก็จะมีการรับความเปลี่ยนแปลงนั้นและปรับตัวเข้าหากันเพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินต่อไปและดำรงอยู่ได้ แต่หากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับชุมชนเดิมก็อาจได้รับการปฏิเสธหรือเพิกเฉย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวของแต่ละชุมชนด้วย

ทั้งนี้หากพิจารณาในมุมมองของการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับภาวะและทรัพยากร ดังนี้

ภาวะและทรัพยากรในชุมชน ประกอบด้วยสมาชิกและการใช้สอยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยสมาชิกต้องให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ ความสมดุล ความขัดแย้ง การปรับตัวเข้าหากันเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้

ภาวะและทรัพยากรนอกชุมชน หมายถึงแรงผลักดันที่เกิดขึ้นจากภายนอกซึ่งก็คือ นักพัฒนาที่จะสามารถสร้างแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี วิธีการ องค์ความรู้ ดังนั้นนักพัฒนาจำเป็นต้องให้ความสนใจกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเนื่องจากเป็นความต้องการที่แท้จริง (วรวิมล โรมรัตนพันธ์, 2554: 194-196)

ธีระภทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553: 223) ได้กล่าวไว้ว่า “ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางชุมชนหรือสังคมเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งก็คือ การวิเคราะห์ที่เน้นโครงสร้างชุมชนและหน้าที่ของระบบต่างๆ ในโครงสร้างชุมชนนั่นเอง โดยถือว่าปรากฏการณ์ที่นักวิจัยต้องศึกษาจะต้องอยู่ภายในระบบชุมชนหรือสถาบัน สังคมอันใดอันหนึ่งในโครงสร้างชุมชน ระบบชุมชนแต่ละระบบมีหน้าที่ของตนเอง หน้าที่ที่แตกต่างกันไปของแต่ละระบบทำให้ระบบชุมชนนั้นดำรงอยู่ได้ แต่ละระบบย่อยๆ เหล่านี้จะบูรณาการและปรับตัวเข้าหากัน ตามระบบค่านิยมของชุมชน ชุมชนทุกสังคมมีพลวัต จึงต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความตึงเครียดในชุมชน และทำให้ชุมชนเกิดดุลยภาพ การเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยจะมีผลกระทบต่อโครงสร้างทั้งหมดด้วย”

สังคมไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 (พ.ศ. 2504-2519) ซึ่งให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความทันสมัย และระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมจนละเลยที่จะให้ความสำคัญกับระบบสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหา ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ปัญหาความเสื่อมทรามทางคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากนโยบายการพัฒนาประเทศที่มีข้อจำกัด จึงทำให้เกิดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาสังคม และฟื้นฟูธรรมชาติแต่ก็

ยังไม่สามารถมองเห็นได้ในภาคปฏิบัติ จนกระทั่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ที่เป็นแผนที่เน้นความสมดุลโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นแผนที่เข้าสู่กระบวนการทศวรรษใหม่ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันที่มีกระแสการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนยุคปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลต่อการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: 3) ในปี 2535 ได้มีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ผลการประชุมทำให้เกิดแผนแม่บทโลกในการดำเนินการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างความสมดุลในการพัฒนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (วิลาวุธ ภูมิสุวรรณ, 2553: 7) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 (พ.ศ.2540-2554) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่เป็นสุข (ศุทธิกานต์ มีจัน, 2556: 14-15)

จากนโยบายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 เป็นต้นมาประกอบกับแผนแม่บทโลกทำให้เกิดเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมที่ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนที่จะเป็นประโยชน์สำหรับคนในปัจจุบันและอนาคต (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550: 6-8) โดยสำนักคณะกรรมการและสังคมแห่งชาติได้กำหนดองค์ประกอบของการพัฒนาที่เน้นความสมดุลไว้ใน 3 มิติ (ศุทธิกานต์ มีจัน, 2556: 10; อ้างอิงจากสำนักคณะกรรมการและสังคมแห่งชาติ, 2547: 9-11) ได้แก่

มิติที่ 1 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้อย่างรู้คุณค่าโดยคำนึงถึงความสามารถของระบบนิเวศในการผลิตขึ้นมาทดแทนและรู้จักการใช้ทรัพยากรอื่นทดแทน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์เป็นฐานให้กับการผลิตในระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีพได้

มิติที่ 2 การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ มีความสมดุล สามารถกระจายรายได้ได้อย่างเป็นธรรมในระยะยาว

มิติที่ 3 การพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนา การพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงควบคู่และมีความสมดุลกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ มีจิตสำนึก พฤติกรรมที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ได้รับสิทธิโอกาสและผลประโยชน์จากการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมเพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตให้มั่นคง มีการจัดการสังคมจัดระบบเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวจะเป็นการบูรณาการให้เกิดเป็นองค์รวม องค์ประกอบทั้งหลายนั้นต้องมีการประสานกันอย่างสมดุลซึ่งจะ

ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรัทธาและสังคมแห่งชาติ, 2546, 4; อ้างอิงจาก ป.อ.ปยุตโต, 2541)

เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาในเรื่องของคนและสังคมก็จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรมด้วย เนื่องจากการพัฒนาในทุกด้านเมื่อมีการขมวดรวมแล้วก็ไม่สามารถที่จะหนีพ้นเรื่องของการจัดการชุมชนไปได้ ทั้งนี้การจัดการชุมชนจำเป็นต้องใช้ศิลปะในการใช้บุคลากร เงิน ทรัพยากรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ การนำแผนและนโยบายไปปฏิบัติเพื่อให้ประสบความสำเร็จโดยใช้กิจกรรมเป็นหลัก ทั้งนี้ นักวิชาการพูดถึงคำว่า “การพัฒนาและการจัดการชุมชน” ว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกครัวเรือน กลุ่ม องค์กร และอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน โดยเล็งเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันจนทำให้เกิดการคิดและปฏิบัติ ก่อให้เกิดเป็นการพัฒนาและการจัดการเกี่ยวกับการดำรงชีวิตร่วมกันในด้านของบุคลากร การเงิน การศึกษา วัฒนธรรม สุขอนามัย นันทนาการ สวัสดิการ เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาและการจัดการนี้จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงสถานะหรือเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามความต้องการ โดยไม่ผิดหลักคุณธรรมจริยธรรมหรือทำลายวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนในท้องถิ่นไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งรวมถึงไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (อรทัย อาจอำ, 2546: 12-13)

การจัดการและพัฒนาชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน เป็นแนวความคิดที่ให้ความสำคัญกับมิติทางเศรษฐกิจที่มุ่งการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการนำกลับมาใช้ใหม่ ส่วนมิติทางสังคมจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมองค์ความรู้และบทบาทของสมาชิกในชุมชนและมิติด้านสิ่งแวดล้อมที่เน้นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยไม่ใช่เพียงการให้ความสำคัญกับระบบนิเวศแต่เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและหน้าที่ในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองด้วย เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลในการบริโภคทรัพยากรโดยจะมีการเสริมสร้างความรู้ ระบบที่เป็นเหตุเป็นผลในการดำเนินชีวิต สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ หลักการแบบองค์รวมและหลักการที่เป็นผลแห่งการบูรณาการแนวคิดที่เน้นโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลักการแบบองค์รวม เป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย ความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน การมีส่วนร่วมจากความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นอายุ เพศ อาชีพ การศึกษา สิทธิของคนพื้นเมืองหรือชนกลุ่มน้อย เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินงานตรงตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมถึงสมาชิกมีโอกาสได้เข้าถึง รับผิดชอบ ดูแลรักษา ควบคุม

พัฒนา เป็นต้น ถือเป็นสิทธิของสมาชิกในชุมชนที่จะร่วมมือในการวางแผน ตัดสินใจจัดลำดับความต้องการ กลุ่มเป้าหมาย หรือแม้แต่ลำดับก่อนหลังของปัญหาที่ต้องการแก้ไข ลงมือปฏิบัติ ประเมินผล รับผลประโยชน์ อันจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนากิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ชุมชน ควรอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติของท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน จากการนำแนวคิดเดิมที่ผ่านการเรียนรู้ลองผิดลองถูกปรับปรุงจนเหมาะสมกับสภาพบริบทในท้องถิ่นและสามารถตอบสนองความต้องการได้จริง ทั้งนี้การใช้ความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ธรรมชาติเข้ามานั้นจะช่วยส่งเสริมให้เกิดระบบเกษตรแบบผสมผสานโดยมองเป็นวงจรแบบห่วงโซ่ ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกรวมทั้งเทคโนโลยีเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

หลักการที่เป็นผลแห่งการบูรณาการแนวคิดที่เน้นโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคมเป็นหลักการที่มองการพัฒนาจากองค์ประกอบทางสังคมไม่ว่าจะเป็นบทบาทความรับผิดชอบในต่างสถานที่ต่างเวลา โครงสร้างหน้าที่ของสมาชิกที่อยู่ร่วมกัน สัมพันธ์กันและมีเป้าหมายเดียวกัน ความสัมพันธ์ของบุคคลต่างๆ ทั้งที่เป็นเครือญาติและในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย กฎระเบียบข้อบังคับหรือบรรทัดฐานทางสังคมและกลไกอื่นๆ ที่มีพลังในการขับเคลื่อน ควบคุมระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ทั้งนี้หลักการทั้งหลายจะดำเนินไปร่วมกับการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ(อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 10-14) อย่างไรก็ตามการบูรณาการดังกล่าวก็ไม่สามารถมองข้ามการจัดการระบบนิเวศทางกายภาพ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการการท่องเที่ยวได้เนื่องจากตลาดน้ำอัมพวา มีหัวใจสำคัญอยู่ที่วัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีรากฐานความสัมพันธ์มาจากสภาพแวดล้อมประวัติศาสตร์ความเป็นมา ประชากรที่อาศัยในพื้นที่และการอยู่ร่วมกัน ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการรูปแบบต่างๆ มาบูรณาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการศึกษามายิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การจัดการระบบนิเวศทางกายภาพ เป็นแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติต่างๆ ในชุมชน ทั้งนี้ควรมีแนวทางดังนี้

1. การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติควรคำนึงถึงระบบตามธรรมชาติ และการให้ความสำคัญของชุมชนในด้านของวัฒนธรรมและสังคมเนื่องจากธรรมชาติเป็นส่วนเดียวกันกับชุมชนและสถาบัน

2. การสร้างความรู้แก่คนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติและระบบสังคมเพื่อให้เกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าในทรัพยากรธรรมชาติ

3. การให้ความสำคัญในการใช้อำนาจเพื่อให้สามารถเข้าถึงและปกป้องทรัพยากร โดยอาศัยความเชื่อมโยงในระดับต่างๆ ของโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและอำนาจของชุมชน (อนุรักษ์ ปัญญานูวัฒน์, 2548, น 79-80)

การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 แนวทาง

1. การอนุรักษ์เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าของชุมชนไม่ให้เลือนหายไป ต้องมีการปลูกฝังความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่สมาชิกในชุมชน
2. การรื้อฟื้นเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่ากลับมาใช้ประโยชน์
3. การประยุกต์เป็นการปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันโดยยังคงยึดหลักแนวคิดเดิม
4. การพัฒนาต่อยอดเป็นการใช้ประโยชน์จากแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเป็นสากล (สร้างเป็นนวัตกรรม) เกิดทางเลือกในการใช้ประโยชน์ที่สร้างความสะดวกสบายแต่ไม่ทำลายคุณค่าฐานความรู้เดิม

การจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรมนั้น วิลาวรรณ ภารสุวรรณ (2553: 12) ได้กล่าวถึงในบทความเรื่องแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่ตำบลอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง จังหวัดสมุทรสงครามเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จซึ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
2. คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. การมีทรัพยากรโลกที่โดดเด่นหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะตนซึ่งไม่อาจหาได้ในพื้นที่อื่นๆ
4. กระแสนิยมภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยววัฒนธรรม
5. บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังสามารถประยุกต์ใช้รูปแบบของการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและอนาคตมาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความสมดุลในความหลากหลาย ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1. รูปแบบที่เน้นการดำเนินการที่ยอมรับนับถือความเสมอภาคของบุคคลที่ร่วมงานกันโดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นอิสระ มีเป้าหมายเดียวกัน มีความเชื่อว่าทุกคนคือผู้เชี่ยวชาญเสมอ
2. รูปแบบที่เน้นสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการรักษาสิ่งแวดล้อม
3. รูปแบบที่เน้นการสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา
4. รูปแบบการดำเนินงานที่เน้นบุคคลในทุกะดับในการพัฒนาเนื่องจากแต่ละบุคคลย่อมมีทักษะและบทบาทแตกต่างกันออกไป
5. รูปแบบที่เน้นเศรษฐกิจโดยการกำหนดตัวบ่งชี้ในการพัฒนา(อนุรักษ์ ปัญญา นุวัฒน์, 2548: 14-15)

รูปแบบวิธีคิดที่เป็นระบบของกระบวนการคิดในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและอนาคตนั้น คือ การรับรู้เข้าใจในการเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันสามารถสร้างเป็นแผนที่ความสัมพันธ์กับส่วนประกอบต่างๆ ทั้งนี้ให้ใช้มุมมองความสัมพันธ์แบบระบบสังคมที่มีการทำงานร่วมกันของระบบย่อย ความสัมพันธ์ก่อให้เกิดเป็นรูปแบบพฤติกรรมของบุคคล เหตุการณ์ ทั้งนี้ระบบต่างๆ จะมีวัตถุประสงค์เพื่อความอยู่รอดของตนเอง วิธีคิดแบบกระบวนการระบบจะมี 4 ระดับได้แก่ ระดับแรกปรากฏการณ์ที่สามารถมองเห็นได้ทั่วไป ระดับที่สอง แนวโน้มและแบบแผนซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นหรือมีรูปแบบลักษณะที่คล้ายหรือใกล้เคียงกัน จึงทำให้สามารถคาดการณ์แนวโน้มและหาทางแก้ไข ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ ระดับที่สาม โครงสร้างที่พิจารณาในมุมมองที่ซับซ้อนมากขึ้น และระดับที่สี่ระดับภาพจำลองความคิด ได้แก่ กระบวนทัศน์ ค่านิยม ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม

นอกจากนี้ในกระบวนการคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงเหตุและผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการตั้งคำถามเพื่อเชื่อมโยงเหตุและผลรวมถึงพิจารณา สืบค้น ทบทวน วิเคราะห์กระบวนการที่สร้างปัญหาเพื่อใช้ในการอธิบายระบบที่เกิดขึ้น ซึ่งปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญกับระบบใหม่หรือกระบวนทัศน์ใหม่ ซึ่งเป็นระบบเปิดที่มองระบบเป็นสิ่งมีชีวิตที่ซับซ้อนมีการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงมีกลไกที่จะปรับตัวเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทดังกล่าว ระบบจึงมีสภาพเป็นพลวัต โดยทั่วไปมนุษย์มักจะมองหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากจุดด้อยหรือจุดอ่อนของตนเองเพื่อคิดหาวิธีการในการเปลี่ยนแปลงที่

ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตสามารถสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสม (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550: 26-28)

การทำความเข้าใจในเรื่องของชีวิตควรให้ความสำคัญกับวิถีที่บุคคลสัมพันธ์อยู่ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศ การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ เพราะวิธีนี้จะช่วยสร้างชุมชนที่เข้มแข็งแบบยั่งยืนได้ Capra เสนอว่า “ความสัมพันธ์ในการจัดองค์กรและความคิดเรื่องการเชื่อมโยงด้วยระบบเครือข่าย จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งมากยิ่งขึ้น” ซึ่งแผนที่สัมพันธ์ภาพจะนำไปสู่แบบแผนการอธิบายปรากฏการณ์เชิงระบบและวงจรป้อนกลับทั้งนี้ระบบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายนั้นมีระบบนิเวศเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้สามารถเข้าใจระบบชีวิตทั้งหลาย เนื่องจากมนุษย์เป็นระบบย่อยที่อยู่ภายในระบบใหญ่ของแบบแผนระบบนิเวศ ซึ่งหากมนุษย์มีการจัดระเบียบการดำเนินชีวิตในสังคมก็จะเกิดเป็น “ชุมชน” ทั้งนี้การที่จะเรียนรู้ระบบชีวิตของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจกับระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรมว่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาโดยอาจเกิดขึ้นส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทุกส่วน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ด้วย การศึกษาระบบความสัมพันธ์ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งภายในและภายนอกนั้นต้องมีการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ของชุมชนที่มีต่อบริบทเพื่อใช้ในการค้นหาและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงที่ย้อนไปมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550: 29-31) ทั้งนี้อาจใช้แผนที่ชุมชนเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม ปรากฏการณ์ และสภาพต่างๆ ในชุมชน แผนที่ชุมชนมี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. แผนที่ทางกายภาพที่แสดงให้เห็นสภาพแวดล้อมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ลำธาร ภูเขา ตรอก ซอย ถนน เป็นต้น
2. แผนที่ทางสังคมเป็นแผนที่เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกัน เช่น ตลาด วัด สถานที่ตั้งขององค์กรหรือกลุ่มอาชีพ/กลุ่มกิจกรรม เป็นต้น
3. แผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นแผนที่ที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชนในด้านความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน และเรื่องเกี่ยวกับผลิต นวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นโดยสมาชิกในชุมชน (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550: 77-80)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคตได้รักษาความสมดุลระหว่างกิจกรรมของมนุษย์และธรรมชาติไว้ ในขณะที่

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการหนึ่งที่อยู่ภายใต้การจัดการชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการจัดการระบบนิเวศทางกายภาพ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งรายละเอียดมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ภูมิศาสตร์ บุคลากร การเงินและอื่นๆ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของชุมชน โดยมีการวางแผนร่วมกันในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดเป็นกิจกรรม ทั้งนี้กิจกรรมดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับครัวเรือน กลุ่ม องค์กร ที่อยู่ภายในชุมชนและมีการพัฒนาในทุกๆ ด้านตามการเปลี่ยนแปลงของสภาวะและเงื่อนไขในการดำรงชีวิต ดังนั้นในงานวิจัยนี้ที่ต้องการศึกษาการดำรงอยู่ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาบริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนและรูปแบบการจัดการซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศวัฒนธรรมรวมถึงการดำเนินงานในชุมชน ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงใช้คำว่า “การจัดการชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและอนาคต”

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุพัตรา โอทาศรี (2554: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย : กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี พบว่า เงื่อนไขของการดำรงอยู่ของชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี แบ่งได้ 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ วิธีการ การเงิน นโยบาย การดำเนินชีวิต 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลิกทำนา ได้แก่ การย้ายถิ่น ความหลากหลายของอาชีพและการสืบทอด ซึ่งพบว่ามีปัญหาในเรื่องของแหล่งน้ำที่ไม่สามารถจัดเก็บน้ำในปริมาณที่เหมาะสมได้และไม่มีสถานที่ระบายน้ำในฤดูน้ำหลากหรือภัยธรรมชาติ การแทรกแซงของนักการเมืองท้องถิ่น เมล็ดพันธุ์ที่ไม่มีคุณภาพ ความไม่แน่นอนของราคา การสนับสนุนเชิงนโยบายที่ส่งผลให้ชาวนาไม่รู้จักพึ่งพาตนเอง

รัชพร ฤกษ์ฉาย ลุยง วีระนาวิน และธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ (2559: 234-237) ได้ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการทำมิด กรณีศึกษาหมู่บ้านอรัญญิก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ภูมิปัญญาด้านการทำมิดอรัญญิกนั้นมีคุณค่าที่สำคัญ 2 ด้าน คือ คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคลในด้านความคิดสติปัญญาโดยการให้ความรู้เรื่องของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการทำมิดและศิลปหัตถกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงความรู้เกี่ยวกับรูปลักษณะของมิดแต่ละชนิด การตีมิด การขึ้นรูป เป็นต้น ก่อให้เกิดการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีแก่ผู้สืบทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญา การพัฒนาด้านอารมณ์จิตใจเกิดเป็นความประทับใจในผลงานที่มีคุณภาพและมีคุณค่าในทุกกระบวนการผลิตที่ผสมผสานความเชื่อ ประเพณี อันเป็นเครื่อง

ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้สืบทอดทำให้เกิดเป็นแรงจูงใจที่จะผลิตและปรับปรุงคุณภาพของมิดให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป เกิดเป็นจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ หวงแหนรักษากฎมิดปัญญาการทำมิดอรรถฎีกต่อไป ในการทำมิดนั้นถือเป็นการออกกำลังกายในทุก ๆ ส่วนจึงทำให้เกิดการพัฒนาทางร่างกายเสริมสร้างความแข็งแรงให้กับระบบประสาทและกล้ามเนื้อ ส่วนคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม ด้านการศึกษาทางชุมชนได้จัดทำเอกสารกฎมิดปัญญาการทำมิดในรูปแบบของตำราเพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ฝึกฝน นอกจากนี้ยังมีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านไปให้ความรู้ตามสถานศึกษาและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ด้วย ซึ่งงานทำมิดถือเป็นงานหัตถศิลป์ที่มีความละเอียดอ่อน ประกอบด้วยขั้นตอน กระบวนการ และการตกแต่งที่สวยงามจึงทำให้มีคุณค่าทางศิลปะด้วย กลายเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เกิดเป็นความภาคภูมิใจที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในฐานะมรดกวัฒนธรรมที่สร้างชื่อเสียงสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ชุมชน โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ คือ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้โดยการยึดเป็นอาชีพ การปรับตัวทางสังคมโดยพิจารณาถึงความต้องการประโยชน์ใช้สอยกับสภาพการใช้งาน การส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชนพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การร่วมมือกันเผยแพร่และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาของสมาชิกในหมู่บ้าน

พิชัย สุขวุ่น (2551: 110-112) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษาชุมชนวัดเวียง ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวิถีชีวิตชุมชนเกิดขึ้นจากกระแสการพัฒนาของระบบทุนนิยมซึ่งเป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของโลกตั้งแต่ 200 ปีที่ผ่านมา ทุนนิยมทำให้เกิดการค้า การลงทุน การบริโภค การเคลื่อนไหวของเงิน การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งไม่ใช่ความเจริญของวุฒิภาวะทางจิตใจ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ขาดการพึ่งพาตนเอง เนื่องจากกลไกการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติไม่สามารถทำได้อีกต่อไปทำให้เกิดการแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เมื่อทรัพยากรไม่เพียงพอต่อการหาเลี้ยงชีพผู้บริโภคจึงต้องผันตัวเองมาเป็นผู้ขายแรงงาน เพื่อสนองตอบความต้องการ เกิดเป็นสภาพความยากจน ซึ่งสภาพในลักษณะนี้กำลังรุกคืบเข้าสู่ชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบทุนนิยมเพื่อไม่ให้หลงไหลไปกับระบบกลไกการตลาดแบบทุนนิยม โดยพบว่าการพัฒนาเส้นทางการคมนาคมทำให้ผลผลิตทั้งภายนอกและภายในเปลี่ยนแปลงได้สะดวก รวดเร็วขึ้น การสัมปทานป่าไม้ มีผลให้แหล่งน้ำถูกทำลาย ปริมาณน้ำลดลง ส่งผลให้อาชีพการเกษตรไม่สามารถทำได้ต่อไป ทุ่งนาจึงกลายเป็นที่รกร้าง ชาวนาเกิดหนี้สิน และหันไปขาย

แรงงาน เกิดการย้ายถิ่นของวัยหนุ่มสาว ส่วนบรรพบุรุษก็สูงอายุไม่มีกำลังที่จะประกอบอาชีพต่อไปได้

การหลั่งไหลของกระแสทุนนิยมไม่ได้มีผลกระทบต่อกิจกรรมในการดำเนินชีวิตเพียงอย่างเดียวแต่ยังส่งผลต่อวิถีคิดและความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วย ดังจะเห็นได้จากการพยายามที่จะเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมทำให้ศิลปกรรมของชุมชนกลายเป็นส่วนเกินของยุค ไม่ให้ความสำคัญกับความเชื่อที่เป็นเครื่องมือในการสร้างโลกทัศน์ทางสังคมแต่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ใช้สอย เป็นหลัก

ชิตสุภาวงศ์ อังสวานนท์ (2553: 54-70) ได้ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อความหมายวัฒนธรรมการค้าของตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าองค์ความรู้ในท้องถิ่นของตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ถูกแบ่งเป็น 5 ด้าน 1) การประกอบอาชีพและขั้นตอนในการทำงานที่อธิบายถึงการปลูกมะพร้าว การคัดเลือกงวงในการเก็บน้ำตาล การดูแลรักษาน้ำตาลและการทำน้ำตาล 2) สินค้าและการแปรรูปที่พบว่ามี การขายน้ำและลูกสดหรือนำไปเผา มีการขายกาบ ขายลำต้น ขายชูย และมีการแปรรูปตัวกะลามะพร้าวเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ตกแต่งบ้าน เครื่องประดับ เนื้อและน้ำนำไปประกอบอาหารและขนม 3) การแลกเปลี่ยนสินค้า ที่เดิมเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากับสินค้าจนมาปัจจุบันเป็นการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน 4) ความเชื่อในการประกอบอาชีพและภูมิปัญญาที่ชาวบ้านในพื้นที่ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาเจ้าแม่ต๋วนี้อยู่เพื่อขอพรให้สุขภาพแข็งแรง ทำมาค้าขึ้น การบูชาแม่ย่านางเรือเพื่อคุ้มครองให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง มีเงินมีทอง สร้างสิริมงคลในการประกอบอาชีพ การบูชาเตาไฟ เพื่อแสดงความเคารพในเตาไฟที่เป็นอุปกรณ์สำคัญในการประกอบอาชีพทำน้ำตาล 5) ภูมิปัญญาที่เป็นลักษณะของความรู้ขัดแจ้งที่สามารถศึกษาหาได้โดยง่ายเป็นลายลักษณ์อักษรและความรู้โดยนัยที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทักษะ ความเชี่ยวชาญ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต

จากงานวิจัยของรัตนกมล รัตนเศรษฐกุล (2555: บทคัดย่อ) เรื่องรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาสมุนไพรความงามเพื่อเสริมสร้างธุรกิจชุมชน ได้กล่าวถึงสภาพการจัดการภูมิปัญญาไว้ 7 ด้าน ได้แก่ การจัดการด้านการผลิต การเงิน บุคลากร อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และอาคารสถานที่ การตลาด การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ แต่พบข้อจำกัดที่ว่า ราคาวัตถุดิบมีความผันผวนมาก ไม่เพียงพอต่อความต้องการและไม่ได้คุณภาพเท่าที่ควร ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งวัตถุดิบ ขาดเทคโนโลยีที่ช่วยในการเพิ่มผลผลิต ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังพบปัญหาในด้านของ

บุคลากรที่ขาดทักษะ รวมถึงการที่ผู้ประกอบการยังคงยึดติดกับยี่ห้อสินค้าตามท้องตลาดทำให้สินค้าสามารถขายได้กับผู้บริโภคบางกลุ่ม อาจด้วยบรรพบุรุษที่ขาดความทันสมัยน่าสนใจ ขาดการประชาสัมพันธ์และการกระจายสินค้าที่ดี จากปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดเป็นยุทธศาสตร์ 4 ด้าน ได้แก่ การสืบสานภูมิปัญญาสมุนไพรด้านความงามด้วยภูมิปัญญาไทยและเครือข่ายภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยพัฒนาความสามารถในการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาดทั้งเรื่องของคุณภาพและปริมาณ การเพิ่มขีดความสามารถด้านการตลาด (เชิงธุรกิจ) และการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการชุมชน

เอกชัย พุ่มดวง (2551: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า รูปแบบกระบวนการในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความรู้เป็นการสืบค้นความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชน 2) การจัดเก็บความรู้ในรูปแบบของฐานข้อมูล 3) การกระจายความรู้ โดยการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา และ 4) การประยุกต์ใช้ความรู้กับสภาพพื้นที่จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่โดยมีปัจจัยสนับสนุน คือ ปัจจัยภายในได้แก่ โครงสร้างองค์กร เครือข่าย องค์กรแห่งการเรียนรู้และทรัพยากรชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ การสนับสนุนจากนักวิชาการ

จากการวิจัยของวีรพงษ์ กำแพงทอง (2558: บทคัดย่อ) เรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำตาลมะพร้าว ผู้ประกอบการน้ำตาลมะพร้าว ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำน้ำตาลมะพร้าวแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 บริบทของชุมชนกับการทำน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งพบว่าพื้นที่ตำบลท่าคา อำเภออัมพวาเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกต้นมะพร้าวแบบยกทรง และเป็นแหล่งวัตถุดิบที่ดีในการทำน้ำตาลมะพร้าว ส่วนที่ 2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีแนวทางที่ 1 การบอกเล่า บรรยายด้วยวาจา แนวทางที่ 2 การสาธิต แนวทางที่ 3 การปฏิบัติจริง และแนวทางที่ 4 ผ่านแหล่งเรียนรู้ ส่วนที่ 3 สรุปการอภิปรายผลการศึกษาที่ผู้ศึกษาแบ่งภูมิปัญญาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1 ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ผ่านการลองผิดลองถูกของบรรพบุรุษ 2 ภูมิปัญญาปัจจุบันที่เกิดจากการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันเป็นอาชีพหลักโดยบอกเล่าต่อจากประสบการณ์ การสาธิต การลงมือทำ 3 ภูมิปัญญาในอนาคต ที่ถูกคาดหวังให้สานต่อในเรื่องของการตลาดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ แหล่งขาย เป็นต้น

เบญจมาศ อุ่ออ่อน (2552: 81-83) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาโครงสร้างอุตสาหกรรมและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตน้ำตาลมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ในส่วนของการดำเนินงานและสภาพปัญหาด้านการตลาด การผลิต การเงิน การจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตน้ำตาลมะพร้าวนั้นเป็นปัญหาในเรื่องของบรรจุกัณฑ์ การกำหนดราคา ถูกควบคุมโดยต้นทุนและพ่อค้าคนกลาง กระบวนการในการผลิตเป็นแรงงานเสียส่วนใหญ่ทำให้ขาดการพัฒนาเรื่องของเทคโนโลยี ไม่มีมาตรฐานรองรับ ขาดการทำบัญชี

การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตน้ำตาลมะพร้าวมีแนวทางดังนี้ คือ การปรับปรุงพันธุ์มะพร้าวโดยปลูกต้นเตี้ยแทนต้นสูง นำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิต เพิ่มแรงจูงใจในการสืบทอดอาชีพ ส่งเสริมให้เกิดการเผยแพร่วัฒนธรรมภูมิปัญญา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความปลอดภัยในการผลิตและการบริโภคแก่ผู้เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการสร้างมาตรฐานให้กับผลิตภัณฑ์ ปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับโทษของสารพิษในกระบวนการผลิต เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากบรรจุกัณฑ์ สนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์และงานวิจัยท้องถิ่น ส่งเสริมการทำบัญชี อบรมด้านการผลิต การตลาด การทำบัญชี และจัดตั้งศูนย์ข้อมูลชุมชน

งานวิจัยของนฤตา พรวัฒนโยธิน (2554: บทคัดย่อ) เรื่องการวิเคราะห์รูปแบบทางการตั้งและพัฒนาศักยภาพของอุตสาหกรรมแปรรูปมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า อุตสาหกรรมการแปรรูปมะพร้าวอยู่ที่อำเภอเมือง เนื่องจากมีความเหมาะสมในเรื่องของภูมิศาสตร์ การคมนาคม การเงิน พลังงาน เชื้อเพลิงและมีแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ ทั้งนี้การแปรรูปมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงครามไม่มีการแปรรูปมะพร้าวทั้งผลแต่เป็นการแปรรูปบางส่วน จึงทำให้เกิดการแปรรูปที่แตกต่างกันออกไป โดยมีการแปรรูปเนื้อมะพร้าวเป็นน้ำมันมะพร้าว 6 โรงงาน แปรรูปเปลือกมะพร้าวเป็นเส้นใยและขุยมะพร้าว(นำไปทำเฟอร์นิเจอร์ วัตถุดิบทางการเกษตรและอุตสาหกรรม) 4 โรงงาน และการแปรรูปน้ำมะพร้าวเป็นเครื่องดื่มสำเร็จรูปและน้ำมะพร้าวจำนวน 5 โรงงาน

ชนมภัทร ไตรระสะ ทศพร นาคย์อย ณรงค์ ณรงค์รัตน์และรัชศักดิ์ สารนอก (2553: 24) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการฐานข้อมูลด้านกระบวนการผลิตน้ำตาลจากมะพร้าวของชุมชน พบว่า พื้นที่ในการปลูกมะพร้าวจะเป็นพื้นที่บริเวณน้ำกร่อยซึ่งอยู่ในพื้นที่ของอำเภอเมืองเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือพื้นที่อำเภออัมพวาและอำเภออำเภอบางคนที่ตามลำดับ โดยพันธุ์มะพร้าวที่นิยมนำมาปลูกเพื่อเอาน้ำตาลจะเป็นมะพร้าวที่มีคอกใหญ่ ทางใหญ่ถึ มีก้านใบถี่ ออกงวงหรือจั่นบ่อย ซึ่งก็คือพันธุ์สายบัว ลักษณะผลจะออกเหลี่ยม พันธุ์สินธุรา ผลกลม พันธุ์เท็งบ้อง พันธุ์ค่อม พันธุ์ลูกผสมสวี่1และ2 พันธุ์สาริชา

ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าการจัดการท่องเที่ยวสามารถแบ่งช่วงของการพัฒนากิจกรรมได้เป็น 2 ช่วงคือ ก่อนการจัดตั้งตลาดน้ำยามเย็น (ปี 2545-2547) และหลังการจัดตลาดน้ำยามเย็น (ปี 2547- ปัจจุบัน) ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนเกิดการสร้างอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ และการขยายตัวทางธุรกิจจนทำให้วัฒนธรรมชุมชนเปลี่ยนไปสู่วัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของชุมชน

นัทธมน บวรกุลกิจทวี (2554: 94-97) ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าชาวบ้านในชุมชนให้ความสำคัญกับกระแสวัตถุนิยมมากขึ้น มีความมุ่งหวังในแง่ของการประกอบธุรกิจส่งผลให้อัตราค่าครองชีพสูงขึ้น มีการขยายตัวของกิจการและกิจกรรมต่างๆ เกิดสินค้ารูปแบบใหม่ๆ การแตกแขนงของรูปแบบสินค้า เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น เป็นต้น ตัวอย่างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้แก่การเปิดบ้านพัก ต่อเติมและเปลี่ยนแปลงบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจากเดิมให้เป็นที่พักทั้งแบบรีสอร์ทและโฮมสเตย์ ทั้งนี้ยังคงพยายามที่จะคงสภาพบ้านเรือนในลักษณะเดิมไว้ เพื่ออนุรักษ์รูปแบบของสถาปัตยกรรมเรือนไม้ริมน้ำเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์แก่ชุมชน ซึ่งถือเป็นรายได้ที่นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการที่ชาวบ้านต้องการที่จะสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นจากเดิมจึงร่วมมือกันเพื่อพัฒนาพื้นที่ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีเพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความน่าสนใจของชุมชนในอดีต นอกจากจะเป็นการสร้างเอกลักษณ์แก่นักท่องเที่ยวแล้วยังทำให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและวางแผนวัฒนธรรมเก่าๆ ด้วย นอกจากนี้ยังมีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในเรื่องของความคิด การแสดงออก ประเพณีปฏิบัติและการเลียนแบบวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ครรชิตพล ยศพรไพบูลย์ (2550: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่าการส่งเสริมการตลาดควรมีการส่งเสริมการผลิต ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวใหม่ๆ สร้างกระบวนการในการผลิตสินค้าของชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วม

ปณัสยา สิริรุ่งโรจน์นก (2559: บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา

จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีการบูรณาการการทำงานในทุกหน่วยงาน ทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รวมถึงการร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อเป็นการเชื่อมโยงให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนต่างๆ

วรรณวิมล ภู่นาค (2557: 71-87) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา: ตลาดน้ำอัมพวา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม การฟื้นฟูการทำขนมไทยโบราณที่ใช้วัตถุดิบในการทำจากท้องถิ่น นอกจากนี้ยังผลักดันให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน มีการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เรียบง่าย โดยให้อัตลักษณ์ของชุมชนควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว กล่าวคือถึงจะไม่มีการเปิดตลาดในวันธรรมดาชาวบ้านก็ยังสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ

มาลีรัตน์ สมตน (2554: 76-78) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนอัมพวาในการเข้ามาจัดการตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า พื้นที่ชุมชนมีปัญหาในเรื่องของความเสื่อมโทรมในพื้นที่และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประกอบการต่างๆ เนื่องจากขาดประสิทธิภาพและการประสานงานที่ดี ซึ่งการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการตลาดน้ำอัมพวาเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตที่มีความสุข เป็นแหล่งสถานที่ที่ใช้ในการให้ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพที่สามารถเรียนรู้ได้เชิงประจักษ์

มณีวรรณ ผิวนิ่ม (2545: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องโครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ จากผลการศึกษาพบว่าตลาดน้ำดำเนินสะดวกได้พัฒนามาจากตลาดชาวบ้าน แต่มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมาในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาและมีการบอกต่อกันปากต่อปาก เมื่อมีการพัฒนาเครือข่ายทางถนนกิจกรรมการค้าขายของตลาดน้ำในชุมชนก็ค่อยๆ น้อยลงจนเกือบจะหมดไป จนกระทั่งมีนายทุนเข้ามาพัฒนารูปแบบตลาดเสียใหม่จนเกิดเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติโดยเน้นกิจกรรมการนั่งเรือชมคลองและการขายของที่ระลึก

การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบในแง่ลบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในด้านความแออัดของการคมนาคม ปัญหาน้ำเน่าเสีย มลพิษทางเสียงและอากาศ แต่ก็ส่งผลในแง่บวกในเรื่องของการปรับปรุงพื้นที่และสาธารณูปโภคชุมชนทำให้เกิดการสร้างรายได้ มีการจ้างงาน มีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น สำหรับตลาดน้ำดลิ่งชันรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นของสมาชิกในชุมชนแต่ตลาดน้ำดำเนินสะดวกรายได้จากการท่องเที่ยวตกเป็นของผู้ประกอบการรายใหญ่ที่เป็น

คนนอกชุมชนซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งในด้านของผลประโยชน์ระหว่างผู้ประกอบการและคนในชุมชนที่มีการกีดกันทางการค้า เกิดการเอาเปรียบและหลอกลวงนักท่องเที่ยวเพื่อขายสินค้า (แต่ก็ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม) สำหรับผลกระทบในทางบวกที่เกิดขึ้นคือการกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ตลาดน้ำยังมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างมากด้วยเป็นกิจกรรมที่มีความเฉพาะตัวเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมถึงคนในพื้นที่ยังมีความต้องการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยเห็นว่าจะสามารถพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนได้ ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยความมือของคนในชุมชนในการวางแผนและดำเนินการเพราะจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลทั้งในอดีตและปัจจุบันมาสร้างเป็นกิจกรรม (เผยแพร่มิติทางวัฒนธรรมของชุมชน)

นิตา บัวงาม และคณะ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญา อ.บางเลน จ.นครปฐม พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญามาก เพราะตลาดน้ำวัดลำพญายังคงสภาพความเป็นตลาดน้ำโบราณและมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ อากาศบริสุทธิ์ มีสินค้าให้เลือกซื้อหลากหลายประเภท ตลาดน้ำวัดลำพญา มีการจัดการด้านพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการจัดการด้านสาธารณูปโภคได้ดี ได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดการตลาดน้ำวัดลำพญาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวและบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยมีกิจกรรมที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการจัดอบรม(ชาวบ้านในท้องถิ่น) การจัดแสดงและสาธิตการจักสาน การดำข้าว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมให้แก่นักท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสำหรับแนวทางการศึกษาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญา คือ ในระดับนโยบายควรมีรูปแบบการบริหารที่ชัดเจน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านพื้นที่ แนวทางสำหรับแต่ละกลุ่มประชากรผลการวิจัยบ่งบอกว่าสามารถแบ่งแนวทางตามกลุ่มประชากร คือ นักท่องเที่ยวควรเน้นความเข้าใจเรื่องสภาพวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ด้านคนในท้องถิ่นควรเน้นในเรื่องการให้ความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในการบริหารตลาดน้ำวัดลำพญาและการเป็นเจ้าของที่ดี ด้านพ่อค้า – แม่ค้า ควรเน้นการบริหารให้มีจิตสำนึกในการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือชี้แนะแก่ทุกกลุ่ม การดำเนินงาน ดูแล ตลาดน้ำวัดลำพญา บุคลากรทุกคนที่มีส่วนร่วมในการบริหารตลาดน้ำวัดลำพญาต้องมีการปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันอันจะนำไปสู่ผลสำเร็จของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญาไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

สุรัชย์ บุญเจริญ (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำวัดบางประมุงแบบยั่งยืน อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าในอดีตบริบทชุมชนอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการดำเนินชีวิตเป็นสำคัญ กล่าวคือใช้แม่น้ำลำคลองในการคมนาคมเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าบริบทชุมชนเหล่านี้ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ และสังคม ประเพณีวัฒนธรรม มีการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาในการพัฒนาความสามารถของบุคคลและชุมชนให้มีความรู้ทางการจัดการท่องเที่ยวและมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ ตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งจะทำให้ความเป็นอยู่วิถีชีวิตในชุมชนยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลานก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ



บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการศึกษาข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคมวิทยา การจัดการชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและอนาคต และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัด เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field research) ที่ใช้การสัมภาษณ์ (Interview) หัวหน้าชุมชน และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) รวมถึงผู้อยู่อาศัยและประกอบอาชีพในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์หารูปแบบการจัดการที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูล

3.1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

วิธีวิจัยเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

3.1.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งภาคเอกสาร สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อกิจกรรมต่างๆ

- ศึกษาบริบทและปรากฏการณ์สำคัญๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของชาวบ้านภายในตลาดน้ำอัมพวา

- ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดสมุทรสงคราม พื้นที่ใกล้เคียงตลาดน้ำอัมพวา

- ศึกษาข้อมูลตลาดน้ำอัมพวา อันได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะพื้นที่ ที่ตั้ง สภาพความเป็นอยู่ ลักษณะระบบนิเวศ ประชากร ชชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงลักษณะการท่องเที่ยว

3.1.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม

- เป็นการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากข้อมูลในภาคเอกสารเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก
ทั้งนี้จะศึกษาข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับบริบทของพื้นที่และพื้นที่ศึกษา และส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

ในด้านต่างๆ โดยใช้วิธีการดังนี้

- สัมภาษณ์ (Interview Method) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview) เกี่ยวกับข้อมูลดังกล่าวข้างต้น
- สังเกตการณ์ (Observation Method) โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
- สัมภาษณ์ (Survey Method) โดยการสำรวจแบบอธิบาย (Explanatory Survey)
- วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาแล้วอภิปรายผลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการจัดการเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชาชนทั้งชายและหญิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาโดยมีคุณสมบัติ ได้แก่

- 1) เป็นผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำกลุ่มหรือผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในกลุ่ม และผู้นำที่ประชาชนเคารพนับถือ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน
- 2) ประชาชนที่อาศัยหรือประกอบอาชีพหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในพื้นที่ตลาดน้ำ ผู้วิจัยเลือกตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบสโนว์บอล (Snowball) ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์ (Interview) แบบมีโครงสร้างเป็นหลักเพื่อให้ได้ประเด็นข้อมูลดังนี้

- ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสงคราม พื้นที่ใกล้เคียงตลาดน้ำอัมพวาและบริบทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- ข้อมูลเชิงลึกของตลาดน้ำอัมพวา เช่น ประวัติความเป็นมา สภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ลักษณะของระบบนิเวศทางกายภาพ สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เป็นต้น

- ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือระบบนิเวศทางวัฒนธรรม เช่น ความเป็นมา แนวคิด วิธีการ ขั้นตอน ลักษณะทางกายภาพ เป็นต้น
- ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ความสนใจของนักท่องเที่ยวในด้านของบรรยากาศ ลักษณะพื้นที่ สินค้า เป็นต้น
- ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการชุมชนในด้านระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยวในชุมชน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่แบ่งคำถามออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ สถานภาพ รายได้ การศึกษา เป็นต้น
- ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศทางกายภาพ ได้แก่ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติ
- ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศทางวัฒนธรรมเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ที่มาแนวคิด วิธีการ ขั้นตอน การถ่ายทอด ซึ่งจะมีความเชื่อมโยงกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม/ครัวเรือน

การสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เป็นการสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดน้ำทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความมั่นใจและไว้วางใจในการถ่ายทอดข้อมูล อันจะได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริง

การสำรวจ แบบอธิบายเป็นการหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพื้นที่ สินค้า ความสนใจ ความต้องการ เป็นต้น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร

- เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารในรูปแบบเอกสารราชการ หนังสือและเอกสารอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับจังหวัดสมุทรสงคราม ตลาดน้ำอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงในด้านสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อนำมาศึกษาความเป็นมา

สภาพทางสังคม มรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงปัจจัยด้านการสื่อความหมาย เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์การจัดการของตลาดน้ำ

- เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาพถ่าย ที่แสดงให้เห็นสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อใช้ในการศึกษารายละเอียดของเนื้อหาให้มีข้อมูลเพิ่มขึ้น หรือเป็นการขยายความโดยใช้ภาพประกอบกับข้อมูลข้างต้น

3.4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างใกล้ชิด เช่น หัวหน้ากลุ่ม ผู้นำทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้สูงอายุหรือลูกหลานที่อาศัยหรือประกอบอาชีพในตลาดน้ำอัมพวาหรือบริเวณใกล้เคียง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สินค้าและภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการจัดการชุมชน

- เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ลักษณะการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การร่วมมือกันในท้องถิ่น

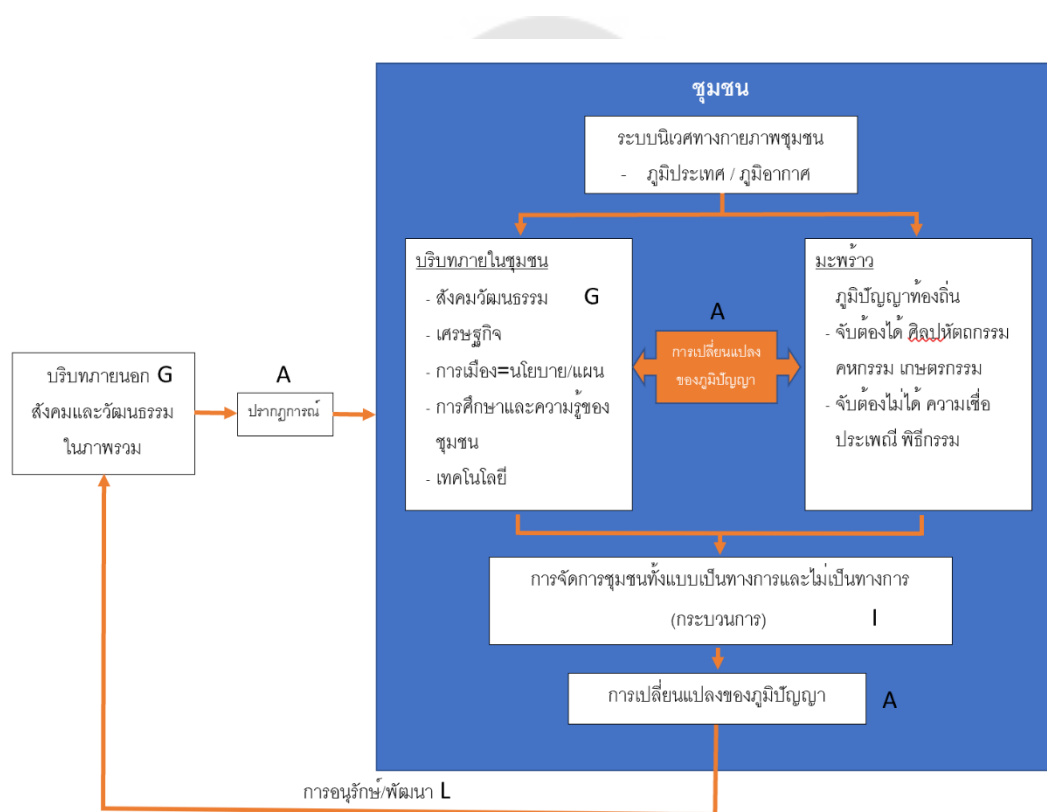
- เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจเชิงอธิบายเกี่ยวกับทัศนคติความชื่นชอบการท่องเที่ยวที่ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จากภาคเอกสารโดยการวิเคราะห์ร่วมกับบริบทที่ทำการศึกษภาคสนามที่ใช้การสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เทคนิคในการเลือกแบบ Purposive และ Snowball Sampling จากคนในพื้นที่ตลาดน้ำ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความเป็นมาของพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตในด้านการประกอบอาชีพของชาวบ้าน กระบวนการ วิธีการในการผลิต ปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อระบบนิเวศ การท่องเที่ยวและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงบริบทอื่นๆ ซึ่งเมื่อได้ศึกษาข้อมูลดังกล่าวแล้วก็จะพิจารณาถึงระบบความสัมพันธ์ของการดำรงอยู่ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามว่ามีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมอย่างไร รวมถึงกระบวนการ ขั้นตอน หรือวิธีการที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน เพื่อสังเคราะห์เป็น Model ของงานวิจัย

ผู้วิจัยได้คาดการณ์ถึงรูปแบบ (Model) การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าจะเป็นรูปแบบที่ถูกกำหนดขึ้นจากบริบทภายนอกที่เป็นสังคมในภาพรวมซึ่งถือเป็นเป้าหมายหลักของ

สังคม หลังจากเป้าหมายหลักถูกกำหนดขึ้นย่อมส่งผลต่อปรากฏการณ์บางประการต่อสังคม โดยมีระบบนิเวศทางกายภาพของชุมชนเป็นตัวกำหนดบริบทภายในชุมชนรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว ทั้งนี้บริบทในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ จะสามารถส่งผลซึ่งกันและกันทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงระหว่างกันได้ เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวมีความเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลต่อกระบวนการจัดการที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวนั้น เมื่อมีการจัดการย่อมต้องมีการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกครั้งจนทำให้เกิดเป็นรูปแบบที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา ดังภาพ



ภาพประกอบ 7 รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ตลาดน้ำอัมพวา หรือบริเวณพื้นที่อัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และพระมหากษัตริย์ของไทยหลายพระองค์นับตั้งแต่สมัยอยุธยาและด้วยเป็นถิ่นชาติภูมิของปฐมบรมวงศ์จักรีคือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นแหล่งครูดนตรีและคณะดนตรีไทยที่ขึ้นชื่อ (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2556, น.255) เมื่อครั้งตั้งกรุงเป็นราชธานีมีคำเรียกขานที่แสดงสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างถิ่นอัมพวากับเมืองบางกอกว่า “อัมพวาสวนนอกบางกอกสวนใน” ซึ่งในปัจจุบันบางกอกแทบไม่เหลือความเป็นสวนอีกต่อไป แต่อัมพวายังคงหลงเหลือสภาพความเป็นสวนนอกอยู่ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มนต์รักแม่กลอง, 2550/51, น. 52-53)

บริเวณที่เรียกย่านสวนนอกที่มีความเก่าแก่ตั้งอยู่บริเวณปากน้ำแม่กลองเรียกกันว่า “บางช้าง” โดยชื่ออัมพวามาจากต้นไม้หายากชนิดหนึ่งที่มีมากในพื้นที่ดังกล่าว เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “มะเปรียง” ผลและลำต้นมีลักษณะเฉพาะ รสชาติของผลคล้ายลูกมะกอก ดินบริเวณนี้มีความเหมาะสมในการเพาะปลูก ยกร่องสวนแบบจีน โดยนิยมปลูกมะพร้าวและส้มโอทำให้สามารถพบมะพร้าวได้ทั่วไปและกลายเป็นพืชหลักของสมุทรสงคราม และด้วยความเป็นเมืองทางน้ำจึงมักมีติดตลาดนัดเป็นประจำซึ่งเป็นนัดของชาวสวนและชาวบ้านที่นำของสวนมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ชาวบ้านจะรู้กันว่านัดที่ใดเมื่อไหร่ วิธีของชาวน้ำ(ผู้หญิง)จะใช้เรือพายนำสินค้าออกจากสวนมาที่นัด อาจด้วยเป็นเพศที่มีความคล่องแคล่วและเชี่ยวชาญงานสวน การที่ตลาดน้ำอัมพวาเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับทะเลจึงมีลักษณะเป็นน้ำกร่อยเกิดเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ และทำให้พืชผักผลไม้ต่างๆ มีรสชาติและคุณภาพที่เป็นเลิศ (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2556, น.263) ต้นน้ำของแม่น้ำแม่กลองนั้นอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรีโดยปลายลำน้ำอยู่ที่จังหวัดสมุทรสงคราม ต้นน้ำถึงปลายน้ำได้ไหลผ่านสามจังหวัด คือ กาญจนบุรี ราชบุรีและสมุทรสงคราม ซึ่งในความเป็นจริงต้นน้ำแม่กลองมาจากสองแควสายหลัก คือ แควน้อยกับแควใหญ่ ต้นแควน้อยอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรีต่อเขตพม่าส่วนแควใหญ่อยู่ในจังหวัดตาก ชาวปากกระแจะอยู่ที่อุ้มผาง จังหวัดตาก เรียกสายน้ำสายนี้ว่า “แม่กลองคิ” ก็คือแม่กลองใหญ่หรือแควใหญ่ อันเป็นต้นน้ำของแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดตากจึงเป็นอีกจังหวัดหรือเรียกได้ว่าเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำแม่กลอง จาก

แหล่งกำเนิดที่ตั้งต่างๆ ทำให้เกิดเป็นชีวิตสองฝั่งคลองที่ถูกกำหนดด้วยการขึ้นลงของน้ำ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มนต์รักแม่กลอง, 2550/51, น. 52-53)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีบริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ต่างๆ มากมาย ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่ง ช่วงการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ก่อนตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น

1.1 ปรากฏการณ์ที่ 1 ช่วงปี 2513-2516 ที่มีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ

1.2 ปรากฏการณ์ที่ 2 ช่วงปี 2523-2526 ที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์เพื่อเก็บกักน้ำ จังหวัดกาญจนบุรี

2. หลังจากตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำยามเย็น

2.1 ปรากฏการณ์ที่ 3 ช่วงปี 2545-2548 ตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น

2.2 ปรากฏการณ์ที่ 4 ช่วงปี 2554-ปัจจุบัน ที่มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูผืนพุ่มพร้าวครบวงจร

2.3 วิกฤตการณ์ไวรัสโคโรนา (โควิด 19)

1. ก่อนตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น

1.1 ปรากฏการณ์ที่ 1 ช่วงปี 2513-2516 ที่มีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ เปิดใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 (2504-2519) ต้องการให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความทันสมัยและระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม จึงมีการพัฒนาโครงข่ายในการคมนาคมซึ่งก็รวมถึงการสร้างถนนธนบุรีปากท่อหรือถนนพระราม 2 ถือเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกของการเปลี่ยนแปลงภายในตลาดน้ำอัมพวา

ระบบนิเวศทางกายภาพ เมื่อมีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อได้เกิดสิ่งกีดขวางที่มากขึ้น น้ำเค็มแต่ด้วยมีประตูกันน้ำที่สามารถเปิด-ปิดให้น้ำสามารถไหลเข้า-ออกได้ตามปกติจึงไม่ได้ผลกระทบใดๆ กับพื้นที่ การปรับตัวตามนโยบายการพัฒนาดังกล่าวยังไม่ได้ส่งผลกระทบต่ोजังหวัดสมุทรสงครามในทันทีแต่ก่อให้เกิดการการปรับเปลี่ยนแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่ง ณ เวลาดังกล่าว ในพื้นที่บริเวณโดยรอบของตลาดน้ำอัมพวายังมีลักษณะเป็นท้องร่องที่มีความอุดมสมบูรณ์ไม่เคยแห้งแล้งหรือขาดแคลนน้ำ

ภายในตลาดน้ำอัมพวา ยังไม่มีถนนลาดยาง การเดินทางภายในชุมชนอาศัยเรือเป็นหลักทุกๆ หลังคาเรือน ภายในอัมพวาจึงพบเห็นเรือได้เป็นพันลำ เรือโดยสารสาธารณะ(เรือแม่ล) มีให้เห็นได้ทั่วไป การเดินทางจากตลาดน้ำอัมพวาออกมายังถนนใหญ่ต้องอาศัยการเดินทางเท้าผ่านท้องร่องและถนนลูกรังอีก 4-5 ถนนและจากถนนใหญ่หากต้องการเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ก็เป็นไปด้วยความลำบากชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามจึงไม่ค่อยนิยมเดินทางเข้ากรุงเทพฯ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่า การเดินทางจาก อัมพวาเพื่อเข้ากรุงเทพฯ นั้นจำเป็นต้องอาศัยเรือเพื่อออกมายังตัวเมืองและจากตัวเมืองต้องต่อด้วยรถไฟ(สายวงเวียนใหญ่สมุทรสงคราม) หรือรถยนต์จึงจะสามารถเข้าไปยังกรุงเทพฯ ได้ (วิบูลย์รัตน์ กันภัย, 2562; ธีระ วิรุณชาณพันธุ์; พัทธโรดม อุณสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์) บริเวณริมคลองตลาดน้ำอัมพวาทางเดินยังเป็นไม้กระดานและไม้ขัดแตะ รวมถึงถนนดินลูกรัง (ธัญชัย สังข์พูล, 2562; ธีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์) ระยะหลังจึงได้มีการเทถนนขนาดเล็ก เมื่อถนนเข้าสู่พื้นที่สวนมะพร้าวที่อยู่โดยรอบก็ถูกแทนที่ด้วยอาคารบ้านเรือนและหมู่บ้านจัดสรรตามการพัฒนาของถนนด้วยการลงทุนของนายทุนที่มาจากนอกพื้นที่ ทำให้สวนมะพร้าวเริ่มลดจำนวนลง

ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาถือเป็นเมืองปิดที่มีความเจริญทางการค้าและการขนส่งเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นศูนย์กลางตลาดขนส่ง(Hub) มีคลองแยกย่อยที่มาจากราชบุรี เพชรบุรีและจังหวัดอื่นๆ พ่อค้าแม่ค้าจากที่ต่างๆ จึงเดินทางมาเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้โดยเฉพาะผักผลไม้เพื่อนำกลับไปขายในจังหวัดของตนเอง (พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล, 2563, สัมภาษณ์) ชุมชนเดิมมีลักษณะเป็นชุมชนชาวจีนที่ประกอบอาชีพค้าขาย มีร้านรวงต่างๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีพ เช่น ร้านยาจีน ร้านโชห่วย ร้านขายทองศาลเจ้า ร้านขายเนื้อสัตว์(สด) นอกจากนี้ยังมีแหล่งให้ความบันเทิงต่างๆ เช่น สนามมวย โรงภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังมีการขายหนังคร่อมคลอง (ลักษณะเหมือนหนังกลางแปลงแต่คนดูนั่งดูในเรือ) มีการละเล่นกีฬาอย่างสกีน้ำซึ่งเป็นกีฬาที่ชาวอัมพวาสามารถเล่นกันได้ทุกคน แสดงให้เห็นถึงสังคมและวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ของเมืองเล็กๆ เมืองหนึ่งที่มีความเจริญและสะดวกสบาย (พัชโรดม อุณสุวรรณ; พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล; ธีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์) บรรยายากศของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาในอดีตจากการบอกเล่าของบรรพบุรุษที่อยู่ในคลองอัมพวาได้เล่าว่า “ในตอนเช้าๆ มักเห็นอาภางาม่ามานั่งคุยกันที่ชานบ้านด้วยภาษาจีนแต้จิ๋ว(พูดไทยบ้าง) มันเป็นบรรยายากศที่น่ารัก” (ธีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์) สำหรับสวนมะพร้าวที่อยู่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงก็คือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ชาวบ้านทำมาเป็นร้อยปี อาชีพที่ชาวบ้านในพื้นที่ทำกันมากคือการทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าวซึ่งแต่เดิมพวกคหบดีจะทำน้ำตาลมะพร้าวกันเพราะใน

อดีตไม่มีน้ำตาลทรายอัมพวาจึงเป็นแหล่งผลิตน้ำตาลมะพร้าวที่สำคัญ(พัชรโรดม อุณสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์) จากการบอกเล่าของชาวบ้านได้กล่าวว่า

“ในอดีตได้เคยขายเรือขายของกับลุงซึ่งคนสมัยก่อนจะไม่ค่อยออกไปไหนจะซื้อข้าวของกันตามเรือที่พายมาขาย พื้นที่อัมพวาส่วนใหญ่จะมีแต่คนปาดตาลกันเป็นหลักจะมีส่วนน้อยที่ขายลูก ตลอลดลาลองที่ได้พายเรือไปเมื่อก่อนก็จะได้ยินเสียงกระบอกไม้ไผ่ที่คนกรีดตาลห้อยพกดติดตัวขึ้นไปเพื่อใช้ร่อนน้ำตาลกระแทกกันดังก๊อกแก๊วะๆ และได้ยินเสียงคนกู่คุ้ยกันข้ามยอดตาลเป็นระยะๆ ตั้งแต่เข้ามิดไปจนเกือบๆ เทียง และจะไปได้ยินอีกทีก็ช่วงบ่าย 3 ถึงค่ำๆ เป็นแบบนี้ทุกวัน ในยุคนั้นไฟฉายจะขายดีมากเพราะชาวสวนมะพร้าวจำเป็นต้องใช้” (ธิดา เอกแก้วน้ำชัย; ธัญชัย สังข์พูล, 2562, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้หากปลูกมะพร้าวเพื่อทำน้ำตาลมะพร้าวก็น่าจะมีผลให้ขายลูกหรือขายเนื้อชาวบ้านจึงเหมือนมีอาชีพที่แตกต่างกันคือมีบ้านที่ปลูกมะพร้าวเพื่อขายลูกและมีบ้านที่ปลูกมะพร้าวเพื่อทำน้ำตาล เมื่อมีการพัฒนาเครือข่ายการคมนาคมนำความเจริญเข้ามาในพื้นที่ย่อมส่งผลให้สภาพสังคมและความเป็นอยู่ของชาวบ้านมีความเปลี่ยนแปลงไปให้เห็นได้อย่างชัดเจนคือชาวบ้านหันมาใช้รถยนต์แทนเรือ การให้ความสำคัญกับสายน้ำถูกลดทอนไป เมื่อสายน้ำถูกลดความสำคัญพื้นที่ที่ถูกเชื่อมโยงระหว่างน้ำและผู้คนก็เปลี่ยนไป พื้นที่ที่สามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่ายสะดวกรวดเร็วกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพชาวเงินที่เคยอยู่ในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวา ร้านขายทอง(เป็นสัญลักษณ์ทางเศรษฐกิจ) ร้านค้าต่างๆ ก็เริ่มขยับขยายออกไปยังตลาดภายในตัวเมือง(ตลาดร่มหุบ) เนื่องจากอยู่ใกล้กับถนนพระราม 2 ตลาดน้ำอัมพวาจึงซบเซาลง(วิบูลย์รัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์) จะเห็นได้ว่าจากเดิมที่เศรษฐกิจของตลาดน้ำอัมพวาอยู่ได้จากการค้าขายทางเรือ(เงินมาทางน้ำ) แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายการคมนาคมมีถนนเข้ามาในพื้นที่ การค้าขายเกิดขึ้นจากการอาศัยรถขนส่งต่างๆ(เงินมาทางถนน) ความเจริญรุ่งเรืองของตลาดน้ำอัมพวาจึงเริ่มขยับขยายไปยังตัวเมืองสมุทรสงครามชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเริ่มเปลี่ยนพฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอยจากเดิมที่ซื้อของจากทางเรือ ก็ออกไปหาซื้อจับจ่ายนอกพื้นที่โดยการใช้อัตรายนต์เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรวัยแรงงานมากขึ้นเหลือเพียงผู้สูงอายุที่ไม่ได้ย้ายออกไปจากพื้นที่ (วิบูลย์รัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์) ส่วนชาวบ้านนอกพื้นที่ก็เดินทางเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นเมื่อพื้นที่เดิมไม่ใช่พื้นที่ปิดอีกต่อไปการรับสื่อเทคโนโลยีวัฒนธรรม ค่านิยมจากภายนอกก็ส่งผลต่อทัศนคติในด้านการศึกษาที่ต้องการส่งบุตรหลานของ

ตนเองเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเช่นบ้านอื่นๆ ปฏิบัติกันด้วยไม่ต้องการให้ลูกหลานของตนเองลำบากและเสี่ยงกับอุบัติเหตุจากการขึ้นมะพร้าว ส่วนเรื่องของการประกอบอาชีพก็มองว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำน้ำตาลเป็นหลักอย่างที่เคยทำมาเช่นบรรพบุรุษด้วยเห็นว่ายังมีทางเลือกที่จะออกไปหาอาชีพอื่นๆ นอกพื้นที่ได้ชาวบ้านจึงเริ่มเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการ รับจ้าง เป็นต้น จากการที่ชาวบ้านที่ทำน้ำตาลได้ส่งบุตรหลานของตนเองไปเรียนนอกพื้นที่ในระดับที่สูงขึ้นก็ส่งผลให้ชาวบ้านที่ทำน้ำตาลค่อยๆ ลดลงในเวลาต่อมา

ปรากฏการณ์ที่ 2 ช่วงปี 2523-2526 ที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์เพื่อเก็บกักน้ำ จังหวัดกาญจนบุรี ตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 และ 5 (2520-2529) เป็นช่วงเวลาที่สังคมเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาสังคมและฟื้นฟูธรรมชาติ ซึ่งก็ได้มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์หรือเขื่อนเจ้าเงาะซึ่งเป็นเขื่อนอเนกประสงค์แห่งแรกของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลองโดยสร้างขึ้นบนแม่น้ำแควใหญ่ จังหวัดกาญจนบุรีที่กั้นแม่น้ำแควใหญ่เพื่อส่งเสริมระบบชลประทาน ผลิตไฟฟ้า บรรเทาอุทกภัย ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือของอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีและอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ช่วยผลักดันน้ำเค็มและเป็นแหล่งท่องเที่ยว การสร้างเขื่อนดังกล่าวถือเป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของอำเภออัมพวาครั้งที่ 2 ถึงแม้การสร้างเขื่อนดังกล่าวไม่ได้มีผลกระทบต่อพื้นที่ที่ชัดเจนในเวลานั้นแต่ก็แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อัมพวาเป็นอย่างมากในระยะเวลามา

ระบบนิเวศทางกายภาพ การเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศทางกายภาพที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นไม่ได้เกิดขึ้นให้เห็นอย่างชัดเจนแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปจากการปรับตัวและการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ของน้ำกร่อยจึงไม่ได้มีผลใดๆ กับการปลูกมะพร้าวหรือการทำสวนมะพร้าวแต่ส่งผลกระทบต่อพืชจำพวกส้มโอ ลิ้นจี่ โดยเมื่อน้ำเค็มมีปริมาณมากและช่วงระยะยาวก็จำเป็นต้องให้หน่วยงานต้นน้ำปล่อยน้ำจืดมาผลักดันน้ำเค็ม ซึ่งแต่เดิมน้ำเค็มจะสะสมอยู่ในพื้นที่ประมาณ 1-2 ชั่วโมงต่อวัน พืชต่างๆ (ข้าว สวนผัก) ยังพอทนต่อความเค็มได้แต่เมื่อน้ำเค็มสะสมอยู่ในพื้นที่กั้นระยะเวลาต่อวันนานขึ้นและนานหลายเดือน(นานกว่าในอดีต) อาจด้วยความแห้งแล้งที่น้ำจืดจากต้นน้ำไม่สามารถไหลมาถึงปลายน้ำเมื่อปริมาณน้ำจืดไม่เพียงพอที่จะไม่สามารถปล่อยน้ำจืดมาไล่น้ำเค็มออกไปได้ พืชต่างๆ ที่ชาวบ้านเคยปลูกก็ทยอยล้มตายจนสุดท้ายชาวบ้านหันมาปลูกมะพร้าวทดแทนเนื่องจากมะพร้าวทนร้อน ทนแล้งได้ดีและสามารถอยู่ได้กับทุกลักษณะน้ำไม่ว่าจะเป็นน้ำเค็ม น้ำกร่อยหรือน้ำจืดด้วยมะพร้าวในพื้นที่อัมพวาเป็นมะพร้าวที่ปลูกกับน้ำกร่อยทำให้น้ำและเนื้อมีความเค็มเจือปน

รสชาติจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะโดยจะมีความหวานเมื่อเข้าปากและมีรสเค็มติดที่ปลายลิ้นทำให้น้ำมะพร้าวมีรสชาติกลมกล่อม ชาวบ้านจึงมักปลูกมะพร้าว น้ำหอมและมะพร้าวแกงเป็นหลักเพื่อขายน้ำจากลูกและขายเนื้อ รวมถึงการทำน้ำตาลมะพร้าวจากน้ำที่ได้จากผลก็ให้รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ (กิตดา เอกแก้วนำชัย; ธนัญชัย สังข์พูล, 2562, สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 8 ปูนปั้นที่พระอุโบสถวัดบางกะพ้อม อัมพวาแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวสวนในอดีตที่ใส่หมวกจีน ปลูกผลไม้ในสวนยกทรงและทำนาที่ร่องสวน

ที่มา : วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2556, น. 261

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ได้ส่งผล ณ เวลาที่เขื่อนได้ถูกสร้างขึ้นเสร็จ แต่เกิดขึ้นจากการใช้ระยะเวลายาวนานซึ่งได้ส่งผลต่อการดำรงชีพในเวลาต่อมา

ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม จากการที่ถนนภายในอำเภอมะปวยมีความสะดวกสบายมากขึ้นแล้ว หนุ่มสาว (วัยทำงาน) เริ่มออกจากพื้นที่ที่กันมากขึ้นทำให้มีเพียงคนแก่ที่อยู่ดูแลสวนซึ่งจากเดิมเด็กๆ ในพื้นที่จะถูกปลูกฝังให้ต้องขึ้นปาดตาลก่อนที่จะออกไปโรงเรียนโดยต้องใช้การเดินเท้าในการไปเรียน แต่ในยุคนี้เด็กสามารถเดินทางโดยใช้ถนนที่ตัดภายในจังหวัดได้อย่างสะดวกรวดเร็วทำให้การที่จะเดินทางไปศึกษาในที่ต่างๆ ทำได้ง่าย เมื่อจบมัธยมปลายก็เข้าเมืองรับราชการและทำงานภายนอกพื้นที่ยุคนี้จึงถือเป็นยุคสมัยที่คนทั้งสวนออกไปทำงานรับจ้างกันมาก การเกิดถนนทำให้เกิดการพัฒนาและมีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมากขึ้น เกิดร้านรวงและตลาดนัดมากมาย ร้านปลีกล้วยต่างๆ ต้องเลิกไปเพราะไม่สามารถอยู่ได้ (พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล, 2563,

สัมภาระ) เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรในพื้นที่ที่มีมากขึ้น(คนในพื้นที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ส่วนคนนอกพื้นที่ก็เข้ามาจับจองพื้นที่ภายในจังหวัดเพื่อประกอบอาชีพ) อาจด้วยประชากรที่มีอยู่น้อยลงมีการแยกย้ายกันออกไปทำมาหากินทำให้ชาวบ้านที่ยังคงอยู่ไม่สามารถประกอบอาชีพหรือทำกินได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งการเคลื่อนย้ายประชากรย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ เกิดการแย่งกันกินแย่งกันใช้จากชาวบ้านในพื้นที่เดิมและประชากรที่ย้ายเข้ามาใหม่ ความเหนียวแน่น ความสมัครสมานสามัคคี การช่วยเหลือจุนเจือที่เคยมีมาแต่ในอดีตเริ่มลดน้อยลง ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนา การหารายได้ในพื้นที่ที่ต้องแก่งแย่งแข่งขันทำให้เกิดการแบ่งแยก เรื่องของทุนนิยมเริ่มเข้ามามีบทบาทในพื้นที่มากขึ้น(ธีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์) ชาวบ้านที่มีส่วนน้อยๆ ไม่สามารถหารายได้จากการเก็บมะพร้าวได้เพียงพออย่างเดียวจึงต้องออกไปทำอาชีพรับจ้างนอกพื้นที่เพื่อหาเงินมาใช้จ่าย ด้วยการทำสวนมะพร้าวมักจะมีเวลารว่างในการทำกิจกรรมอื่นๆ ได้มากพอสมควรเนื่องจากการดูแลมะพร้าวจะไม่ได้มีความวุ่นวายนัก เพียงดูแลหญ้าและใส่ปุ๋ย 3-6 เดือนครั้ง และสามารถเก็บลูกขายได้ทุกๆ 45 วัน ดังนั้นเวลาที่เหลือก็สามารถออกไปค้าขายหรือทำอาชีพรับจ้างได้ด้วยเช่นกัน(เข้าไปเย็นกลับ) ค่านิยมในการส่งลูกไปเรียนให้สูงขึ้นด้วยความกลัวความยากลำบากและความเสี่ยงจากการขาดตลาด ประกอบกับความสะดวกสบายในการเดินทางออกนอกพื้นที่นั้นได้สะท้อนกลับมาส่งผลกระทบในยุคนี้ คนหนุ่มสาวลี้ภัยไม่นิยมที่จะกลับมาทำสวนมะพร้าวกรีดยางกันเช่นแต่ก่อน จะมีการทำสวนตาลก็เพราะความเสียดายและอยากที่จะอนุรักษ์แต่ส่วนใหญ่ก็จะรอเก็บลูกขาย(ยังไม่ถึงขั้นล้มสวน) จนทำให้เกิดคำพูดที่ว่า “พ่อแม่เป็นนายร้อยห้อยกระบอกลูกลูกเรียนเป็นนายร้อยห้อยกระบี่แล้วก็ลี้ภัยไม่กลับมาทำสวนตาลอีกเลย” (กิตติดา เอกแก้วนำชัย, 2562, สัมภาษณ์) จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ค่อยๆ ทอยย้ายถิ่นฐานออกไป(ส่วนใหญ่ไปอยู่กรุงเทพฯ) อัมพวาเกือบจะกลายเป็นตลาดร้างความรุ่งเรืองในการเป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนอย่างเช่นอดีตนั้นได้เลือนหายไปจากอัมพวาอย่างไม่มีวันหวนกลับ ตลาดน้ำอัมพวามีลักษณะเหมือนคนแก่ที่หลับไป

จะเห็นได้ว่าหากมีการนำทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์ (AGIL) มาศึกษาเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จะพบว่า ก่อนที่ตลาดน้ำอัมพวาจะเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำยามเย็น การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการ(Integration) องค์ความรู้เก่าและองค์ความรู้ใหม่ รวมถึงองค์ความรู้จากภายนอก ซึ่งทำให้องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตเป็นไปตามแบบของบรรพบุรุษยังไม่ถูกผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่น การทำสวนมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าวยังคงมีรูปแบบและวิธีการในแบบเดิมที่ทำกันมาหลายยุคหลายสมัยโดยจากการบอกเล่า

ของชาวบ้านพบว่ามีการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนและน้ำส้มสายชูหมักจากน้ำมะพร้าวไว้ใช้ในครัวเรือนตั้งแต่อดีต โดยสามารถนำมาใช้ในการปรุงอาหารทำเป็นยาใช้ได้ทั้งภายในและภายนอกเป็นต้น (กิตติ เอกแก้วนำชัย, ธัญญชัย สังข์พูน, 2562, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังไม่มีการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ เพื่อทำงานร่วมกันแต่อย่างใด สำหรับการอนุรักษ์สืบทอด (Legel) ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นก็ยังไม่แสดงให้เห็นถึงลักษณะหรือรูปแบบของการบริหารจัดการที่ชัดเจน เนื่องจากลักษณะระบบทางสังคมภายในตลาดน้ำอัมพวายังคงมีความเรียบง่ายไม่ซับซ้อน ชาวบ้านในพื้นที่ยังคงให้ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการทำมาหากินเพื่อการดำรงชีพเป็นหลัก สิ่งของจากธรรมชาติและท้องถิ่นจึงเป็นทรัพยากรสำคัญที่ชาวบ้านใช้ในการดำเนินชีวิต ดังจะเห็นได้จากการใช้ใบมะพร้าวมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านหรือการทำของเล่นให้ลูกหลานเพื่อสร้างความสนุกสนาน แต่เมื่อมีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อซึ่งเป็นเป้าหมาย (Goal) ของประเทศในการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมส่งผลให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัว (Adaptation) กลุ่มสังคมเมืองมีความใกล้ชิดกับสังคมชนบทมากขึ้น ประเด็นสำคัญที่น่าสนใจคือเรื่องของค่านิยมการให้ความสำคัญกับถนนอันมีผลต่อรูปแบบวิธีการในการเดินทาง พฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอย การเคลื่อนย้ายเข้า-ออกในพื้นที่ที่มีปริมาณมากขึ้น เริ่มมีการขายที่สวนเพื่อสร้างที่พักอาศัย การดำเนินชีวิตที่มีความมุ่งเพื่อการยังชีพเป็นสำคัญจากการทำสวน ปลูกพืชต่างๆ กินเองหรือหาเงินจากแม่น้ำลำคลองเริ่มเปลี่ยนเป้าหมาย (Goal) เป็นการสนองความต้องการเพื่อสร้างรายได้ที่มากขึ้นและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ชาวบ้านในพื้นที่จึงมีการปรับตัว (Adaptation) อีกครั้งด้วยการหาอาชีพเสริมจากการทำสวนมะพร้าว ในช่วงปรากฏการณ์ที่ 2 จึงเป็นยุคเปลี่ยนผ่านจากระบบสังคมชนบทไปสู่ระบบสังคมเมือง

ต่อมาประมาณปี 2540 คนแม่กลองมีความพยายามที่จะประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมของอัมพวาโดยได้รับความช่วยเหลือจากสื่อภายนอกบ้าง เดิมนักท่องเที่ยวนิยมเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวกและตลาดน้ำท่าคาที่ต่อเนื่องมาจากตลาดน้ำดำเนินสะดวก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดน้ำจัดสร้างเพื่อการท่องเที่ยว ส่วนตลาดน้ำอัมพวาที่เคยเป็นตลาดน้ำแบบธรรมชาติของชาวบ้านที่มีผู้คนหนาแน่นทั้งพ่อค้าแม่ค้าทางน้ำก็มีปริมาณลดลงจนเปลี่ยนเป็นตลาดขายน้ำแทนทำให้ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอกมากนัก

หลังปี 2540 ที่เกิดเหตุการณ์วิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งมีความพยายามที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเริ่มต้นที่ตำบลปลายโพธิ์ในปี 2541 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมพัฒนาชุมชนได้มีการปรับปรุงบ้านทรงไทยในชุมชนเพื่อใช้เป็นบ้านพักรับรอง มีการสร้างบ้านเพิ่มขึ้นและมีการรับสมัครชาวบ้านในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมโครงการเน้นการเข้าพักอาศัยตามบ้านของ

ชาวบ้าน รับประทานอาหาร นำชมหิ้งห้อยบริเวณต้นลำพูริมน้ำแต่ปัญหาคือการไม่ได้นำความรู้ท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมทำให้ขาดการเรียนรู้และทำความเข้าใจในท้องถิ่นและการจัดสรรผลประโยชน์ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน(ฟังเสียงจากคนแม่กลองในวันที่ตลาดอัมพวาติดลมบน: วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2556)

2. หลังจากตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำยามเย็น

2.1 ปรากฏการณ์ที่ 3 ช่วงปี 2545-2548 ตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำยามเย็น ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำอัมพวาที่ชัดเจน โครงการดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการกระจายรายได้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมโดยดำเนินการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างความสมดุลในการพัฒนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระบบนิเวศทางกายภาพ ก่อนที่ตลาดน้ำอัมพวาจะได้รับการพัฒนานั้น ตลาดอัมพวาแทบจะกลายเป็นตลาดร้างอาคารหลายอาคารผุพังไม่มีคนอาศัยคนที่อยู่ในพื้นที่ก็จะเป็นพ่อแม่หรือพี่ป้าน้าอาที่สูงอายุ ร้านรวงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นร้านทอง ร้านขายเนื้อถูกปิดตาย หลงเหลือร้านค้าอยู่ไม่ถึง 10 ร้าน (ถิรดา เอกแก่นำชัย; วิทยุรัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์) ร้านค้าที่ยังคงค้าขายอยู่เป็นร้านเก่าแก่ที่เคยอยู่มาแต่อดีต อาทิ ร้านสวรรคโอสถ ร้านขนมเปียะเฮงก็ ร้านกาแฟสมานการค้า ด้วยเป็นร้านค้าที่มีสาขายู่ภายนอกตลาดทำให้ยังสามารถหารายได้จากทางอื่นมาช่วยเหลือร้านที่ยังคงอยู่ในตลาดได้ ส่วนร้านโชห่วย ได้รุ่ง ยังคงอยู่ในพื้นที่ได้ด้วยในพื้นที่ของตลาดยังคงมีวัด โรงเรียนและอุทยาน ร.2 ทำให้ยังมีผู้คนมาจับจ่ายใช้สอยบ้างไม่ถึงกับร้างไปโดยสิ้นเชิง แต่หลังจากที่ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ปี 2545 และปี 2551 ได้รับรางวัลชมเชย(Honorable Mention) จาก “UNESCO Asian-Pacific for Culture Heritages Conservation” จากองค์กร UNESCO ด้วยเป็นชุมชนที่สามารถอนุรักษ์อาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางท้องถิ่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานริมฝั่งคลองแบบดั้งเดิม ทั้งนี้โครงการอนุรักษ์ที่ส่งเข้าประกวดต้องมีอายุ 50 ปีขึ้นไป มีการเปิดใช้อาคารนั้นๆมาอย่างน้อยเป็นระยะเวลา 1 ปีนับตั้งแต่วันที่ประกาศการประกวดรางวัล ซึ่งชุมชนตลาดน้ำอัมพวามีองค์ประกอบต่างๆ ที่เข้าตามหลักเกณฑ์ เมื่อลักษณะระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรมสามารถสร้างจุดเด่นให้กับพื้นที่ได้ก็เริ่มมีผู้คนเห็นช่องทางในการพัฒนาทำให้ความเจริญเข้ามาภายในพื้นที่มากขึ้น มีการนำการท่องเที่ยวมาเป็นจุดสำคัญใน

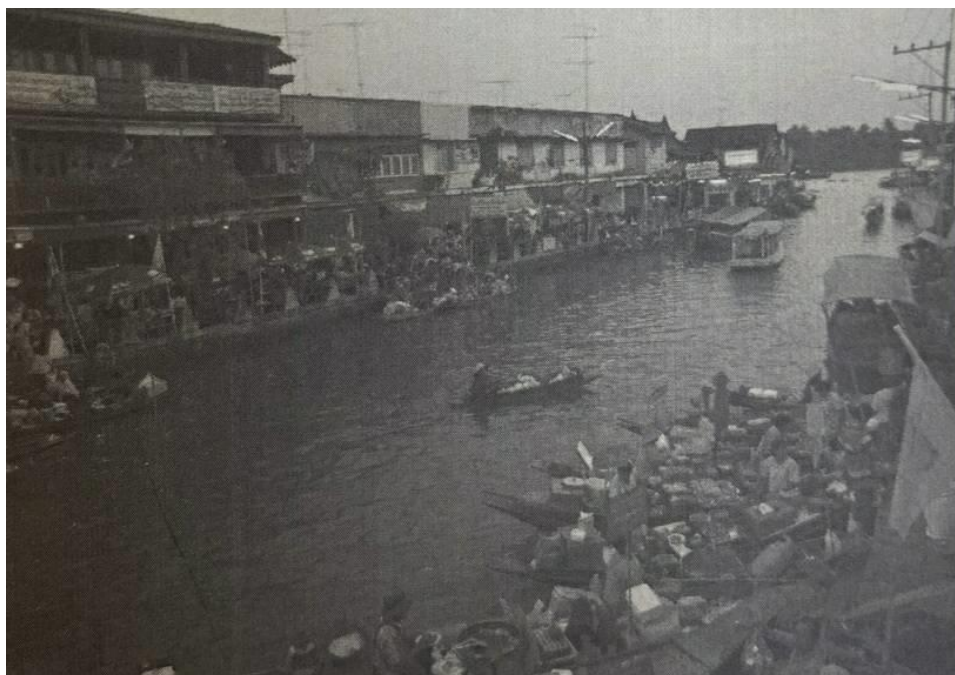
การดึงดูดคนต่างพื้นที่เข้ามาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่คนท้องถิ่น โดยเริ่มจากการนั่งเรือชมหิ่งห้อยซึ่งส่งผลให้เกิดที่พักโฮมสเตย์ขึ้นมากมายแต่การพัฒนาดังกล่าวก็ส่งผลให้ต้นลำพูที่เคยมีขึ้นอย่างหนาแน่นค่อยๆ ถูกตัดทิ้งด้วยพื้นที่ที่ต้นลำพูขึ้นนั้นอยู่ในบริเวณพื้นที่ส่วนบุคคลเมื่อเรื่อนำเที่ยวเข้าไปรุกล้ำความเป็นส่วนตัวก่อให้เกิดความรำคาญจากเสียงของเครื่องยนต์ ความเป็นธรรมชาติจึงค่อยๆ หายไป(วิบูลย์รัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์) สวนมะพร้าวที่เคยมีมากก็ถูกล้มเพื่อสร้างรีสอร์ท บ้านจัดสรร อัมพวาเหมือนเปลี่ยนเมืองจากภาคเกษตรไปเป็นภาคธุรกิจเมื่อบทบาทของการท่องเที่ยวเข้ามาสนับสนุนการนั่งเรือชมหิ่งห้อยมากขึ้น เกิดการนำเที่ยวตามวัดต่างๆ โฮมสเตย์ที่เคยรักษาความเป็นแบบดั้งเดิมของคนในพื้นที่ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป บ้านและร้านค้าของคนในพื้นที่เดิมถูกรื้อทิ้งแทรกซึมเข้ามาในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาเกิดการพัฒนารับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามเพื่อพร้อมที่จะรับรองนักท่องเที่ยว มีการซ่อมแซมอาคารไม้ด้านหลังมูลนิธิพัฒนานุรักษ์และเมื่อชาวบ้านเห็นการเปลี่ยนแปลงที่สวยงามก็หันมาซ่อมแซมบ้านเรือนตามๆ กัน แต่ก็มีชาวบ้านบางส่วนที่ยังขาดความเข้าใจในเรื่องอนุรักษ์อาคารไม้ (คุณค่า/มูลค่า) ต้องการซ่อมแซมเป็นอาคารปูนเพราะเห็นว่ามีความคงทนถาวรมากกว่า(คุ่มค่า) จึงต้องมีการสร้างความเข้าใจและมุมมองใหม่ๆ

พื้นที่ทุกแห่งมีมูลค่าสูงขึ้นทำให้ในทุกๆ วันจะได้ยินเสียงคนตัดต้นมะพร้าวในสวนเพื่อสร้างรีสอร์ท ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรเปลี่ยนไปเป็นลูกจ้าง สวนมะพร้าวที่ยังคงอยู่ถูกทิ้งเพื่อรอขายลูกบ้างก็ล้มสวนเพื่อเปลี่ยนไปปลูกส้มโอ(เถิดดา เอกแก้วนำชัย, 2562, สัมภาษณ์) ในระยะเริ่มแรกที่มีการพัฒนาให้เกิดโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นนั้นเป็นการเริ่มต้นโดยการพัฒนาพื้นที่บริเวณห้วยตลาด (บริเวณสะพานข้ามไปยังเทศบาลตำบลอัมพวา) มาจนถึงร้านสมานการค้าและเส้นริมคลองฝั่งตรงข้ามมาจนถึงบริเวณมูลนิธิพัฒนานุรักษ์ เป็นการอาศัยเอกลักษณ์ของความเก่าแก่ที่ยังมีอยู่(เป็นการจับพื้นที่สำคัญเพื่อสร้างความสนใจ) (พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล; ชีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์)

ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ในเวลานั้นการวิเคราะห์บริบทต่างๆ พบว่า อัมพวาเป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนสูงไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคุณค่าทางประวัติศาสตร์ด้วยเป็นสถานที่สำคัญแห่งราชวงศ์จักรีและรูปแบบการใช้ชีวิตริมน้ำที่ยังคงเห็นภาพเรือนแถวบ้านไม้สภาพสมบูรณ์มีประตูบานแพนหลังคามุมกระเบื้องว่าวบริเวณริมคลองที่ยังคงสภาพสวยงาม ยังพอมองเห็นลักษณะของตลาดสดเคลื่อนที่มีผักนานาชนิด ข้างใต้มีถังน้ำแข็งเก็บของสด ปู กุ้ง ปลา ผลไม้ก็มีให้เลือกซื้อ มีขนมสายบัว กวยเตี๋ยว เรือกาแพโบราณที่จอดอยู่ที่ท่าเรือหรือบรรยากาศของคุณย่าคุณยายที่ยังอาบน้ำในคลองกับลูกหลานแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพ สิ่งแวดล้อม โครงข่าย

วัฒนธรรม สภาพสังคมที่ดี รวมถึงชาวบ้านมีความรู้ความสามารถเฉพาะทางหลายด้านและด้วยอัมพวากลายเป็นเมืองร้างมา 30 ปีจากการที่มีการสร้างถนนพระราม 2 ทำให้อัมพวาถูกแซ่แซ่ไว้ กล่าวคือ ไม่มีการเคลื่อนไหวของเศรษฐกิจไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ทำให้ชุมชนอัมพวาได้รับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในโครงการ “สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมพื้นที่ริมคลองอัมพวา” โดยได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานวิชาการเดนมาร์กที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือในเรื่องงบประมาณและเทคนิคการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายใต้แนวคิดหลัก คือ ปกป้องดูแลรักษาคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแบบองค์รวมและรอบด้านมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาปัตยกรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หนูดี, 2551, น.14-17) ร่วมกับเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามและมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์ร่วมสมทบทุนกับเจ้าของอาคารในการอนุรักษ์เรือนท้องถื่นที่มีคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมจนทำให้อัมพวาได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี 2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์และได้รับรางวัลชมเชยด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโก ภาคพื้นทวีปเอเชียแปซิฟิก ประจำปีพ.ศ.2551 (วลัยลักษณ์ ทองศิริ, 2556, น.258)

ตลาดน้ำอัมพวาจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาต่อไปได้ด้วยเห็นช่องทางที่นักท่องเที่ยวต่างชาติยังประทับใจในวิถีชีวิตทางน้ำ ตลาดน้ำต่างๆ จึงยังสามารถดำรงอยู่ได้ ถึงแม้จะมีการสร้างถนนจนตลาดนัดทางน้ำแทบจะหายไปหมดสิ้นก็ตาม ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยก็ยังคงมีความใฝ่หาอดีตในครั้งที่บ้านเมืองยังคงใช้ชีวิตตามแม่น้ำลำคลอง รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต่างไปจากคนเมือง (มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ , 2549, หน้า 4-6) เทศบาลตำบลอัมพวาจึงเป็นฝ่ายริเริ่มโครงการภายใต้การสนับสนุนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยการประสานความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน ส่วนราชการ (ส่วนกลาง จังหวัด ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์) และองค์กรอื่นๆ อีกจำนวนมาก มีการจัดสรรงบประมาณหลายล้านเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว (วลัยลักษณ์ ทองศิริ, 2556, น. 265) ทั้งนี้มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์เป็นแกนกลางสำคัญในการดำเนินงานให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาวิถีชีวิตดั้งเดิม เรียบง่าย พอเพียง สงบสุข งดงาม มีคุณค่าและดำรงศิลปวัฒนธรรม(มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ , 2549, หน้า 4-6)



ภาพประกอบ 9 บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา : เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ, 2552. น.189

ณ เวลาดังกล่าวคนกรุงเทพฯ ถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญ(มีกำลังซื้อ เป็นกลุ่มที่อยู่ไม่ไกลจากอัมพวา) แต่กลุ่มคนนี้ยังไม่รู้จักอัมพวาจะรู้จักก็เพียงแต่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก(เป็นคู่แข่ง) ดังนั้นจึงต้องหาจุดอ่อนของตลาดน้ำดำเนินสะดวกซึ่งก็พบว่าจุดอ่อนคือการเป็นตลาดเช้า เมื่อคำว่า “ตลาด” ไม่ได้มีขอบเขตของเวลามากำหนด ตลาดน้ำอัมพวาก็สามารถเปิดเป็นตลาดเย็นได้ จึงทำให้เกิดคำว่า “เย็นเดินเย็น cool down” สามารถมาเที่ยวได้สบายๆ ไม่ต้องค้างคืน หรือค้างคืนเย็นวันศุกร์กลับวันอาทิตย์ก็ทำได้อย่างสะดวกสบาย ถือเป็นการตอบสนองลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย ต่อมาหากกลุ่มเป้าหมายเป็นคนกรุงเทพฯ ตลาดน้ำอัมพวาก็ไม่สามารถขายของสด(การจับจ่ายใช้สอยเพื่อดำรงชีพ) แบบเดิมได้อีก เนื่องจากคนกรุงเทพฯ ต้องการเห็นวิถีชีวิตของคนที่ใช้ น้ำ กิจกรรมต่างๆ ริมคลอง กิจกรรมทางน้ำของตลาดน้ำอัมพวา (ตลาดแบบเดิมไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว)



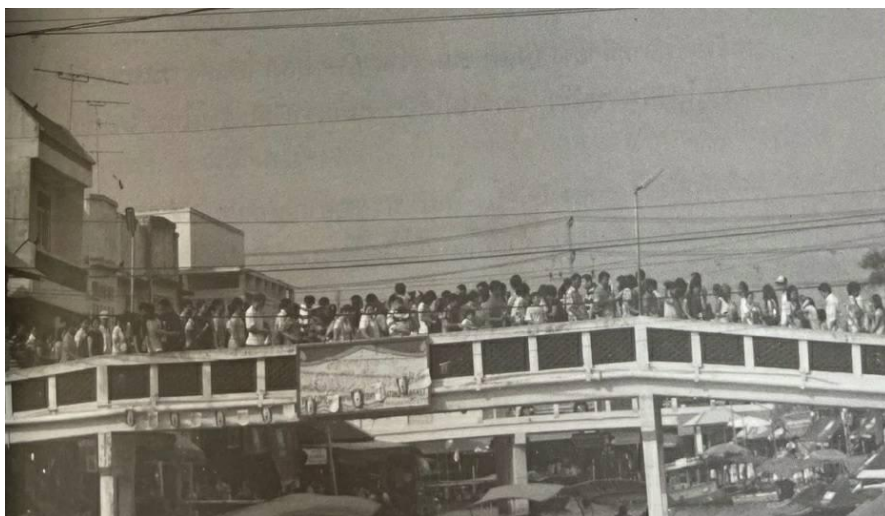
ภาพประกอบ 10 ความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำอัมพวา 1

ที่มา : เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ, 2552, น.190



ภาพประกอบ 11 ความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำอัมพวา 2

ที่มา : วาทีนี ห้วยแสน, 2554, น.94



ภาพประกอบ 12 ความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำอัมพวา 3

ที่มา : ประชาคม ลุนาชัย, 2554, น. 51



ภาพประกอบ 13 กิจกรรมที่นิยมภายในตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา : หนูดี, 2551, น.15

ตลาดน้ำอัมพวาได้เปลี่ยนจากตลาดขายของสดเป็นตลาดสำหรับเดินเล่น บรรยากาศของตลาดน้ำอัมพวาจึงเปลี่ยนไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง โดยในวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่อย่างล้นหลาม สองฝั่งคลองเปิดขายของหลากหลาย บางแห่งต่อเติมเป็นเกสเฮ้าส์สามชั้น รูปแบบสินค้า (Product) เปลี่ยนมาเป็นอาหารจำพวกขนมชาววัง ริมคลองมีร้านก๋วยเตี๋ยว ข้าวต้ม ผัดไทย หอยทอด ข้าวแกง อาหารทะเลปิ้งย่าง ผลไม้ กาแฟโบราณ ซึ่งจุดช้อนลำนั่นเองถึงสามแถวโดยมีชาวบ้านที่ขายของเข้ามาช่วยจัดระเบียบคนซื้อของและตะโกนสั่งอาหารกันเป็นทอดๆ เสียงเพลงสุนทราภรณ์ดังไปทั่วย่านตลาดบริเวณปากคลอง สินค้าที่ขายมีสินค้าพื้นถิ่นของชุมชน ด้วยต้นทุนที่ชาวบ้านมีความรู้และการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับมะพร้าวจึงทำให้เกิดการแปรรูปผลผลิตต่างๆ จากมะพร้าวกลายเป็นสินค้าและของที่ระลึก (เสื้อยืด โปสการ์ด พวงกุญแจ หมวกกันแดด) (ประชาคม ลุนาชัย, 2554, น.52) ที่สร้างมูลค่าก่อให้เกิดรายได้และอาชีพในเวลาต่อมา (พัชโรดม อุนสุวรรณ; พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล, สัมภาษณ์) บริเวณสะพานมีคนถ่ายรูปกันมากมาย มีผู้คุมเรือเพื่อรอรับนักท่องเที่ยวที่ต่อแถวกันเพื่อไปดูหิ่งห้อยอย่างวุ่นวาย (เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาส, 2552, น.189)

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมนิยม คือ การล่องเรือย้อนรอยประวัติศาสตร์ ที่จะได้เห็นวิถีชีวิตที่อยู่กับสายน้ำ วัดวาอาราม โดยมีมัคคุเทศก์คอยให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ต่างๆ มีการตกบาตรทางน้ำที่เป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างมากโดยมีการจัดแพ็คเกจร่วมกับค่าที่พัก หรือเลือกซื้อกิจกรรมเพิ่มเติมได้โดยทางที่พักจะจัดของในการใส่บาตรให้เป็นชุด นอกจากนี้ยังพบว่าในอดีตอัมพวายังน่าจะมีกิจกรรมการทอดผ้าป่าทางน้ำ การจัดขบวนแห่ขึ้นหมากทางน้ำเป็นต้น ซึ่งเคยนำมาจัดแสดงแสงเสียงในงาน กาลครั้งหนึ่ง ณ อัมพวา นคราแห่งวัฒนธรรม ระหว่างวันที่ 17-21 ก.ย. 51 การนั่งเรือเข้าเที่ยวชมในสวนชิมผลไม้หรือการปั่นจักรยานตามท้องร่อง (หนูดี, 2551, น.14-17)

แต่เมื่อตลาดน้ำอัมพวาไม่ได้อยู่ในช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ บรรยากาศของตลาดน้ำก็เงียบเหงาลงอย่างเห็นได้ชัด โดยในช่วงเช้าคลองอัมพวายังคงว่างเปล่ามีเพียงเรือหางยาวที่สัญจรผ่านไปมา ร้านอาหารเล็กๆ สองฝั่งคลองเปิดขายสำหรับคนในพื้นที่แต่พอเช้าช่วงเวลาสายนักท่องเที่ยวก็เริ่มเดินทางข้ามสะพานสูงมาที่ละกลุ่ม ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับกิจการเรือนำเที่ยวเริ่มส่งเสียงเชิญชวนให้ล่องเรือเที่ยว แม้ค้าขายขนมบางร้านก็จะส่งเสียงเรียกนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเรียกลูกค้าด้วยเช่นกัน เมื่อถึงเวลาใกล้ค่ำเรือขายของในคลองก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นแต่ก็ยังน้อยกว่าวันที่มีนักท่องเที่ยว(ศุกร์ เสาร์-อาทิตย์)มากนัก จากความแตกต่างดังกล่าวจึงทำให้เกิดเป็นคำพูดที่ว่า

“ตลาดน้ำยามเย็นในวันเปิดตลาดเปรียบเสมือนนางละครที่ประแบ่งแต่งองค์ทรงเครื่องอย่างสวยงาม ครั้นเมื่อม่านปิดลง นางละครก็หวนสู่คราบของหญิงชาวบ้านธรรมดาๆ อีกครั้ง” (ประชาคม ลุนาชัย, 2554, น.47)

ตลาดนัดที่เคยคึกคักเมื่อ 50-60 ปีก่อน ในยุคนั้นกลายเป็นตลาดที่จัดสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์แบบเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนจากตลาดนัดตามวิถีชีวิตในช่วงเช้า กลางวันไปเป็นตลาดนัดยามเย็นถึงค่ำ ที่ไม่ได้ขายสินค้าจากชาวสวนแต่เป็นอาหารการกินและสินค้านานาชนิดตามสมัยนิยมโดยมีการปรับปรุงถนน สะพาน เขื่อน รวมถึงโครงสร้างทางกายภาพ และสถาปัตยกรรมการท่องเที่ยวแบบใหม่เข้ามาแทนที่วิถีเกษตรและการประมงดั้งเดิมของชุมชน อย่างไรก็ตามด้วยบรรยากาศของอัมพวาที่เป็นบรรยากาศความร่มรื่นของสวนผสมริมน้ำที่มีสวนผลไม้ที่หลากหลายทั้งลิ้นจี่ มะม่วง มะพร้าว มะละกอ กัลยาร ส้มโอ ฯลฯ ถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งโดยเฉพาะความดั้งเดิมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบ้านไม้ริมน้ำ เรือพาย ทำให้รู้สึกถึงความเป็นอดีต การได้ล่องเรือชมวิถีชีวิตทัศน์ของแม่น้ำแม่กลองเพื่อชมวิถีชีวิต บ้านเรือนริมน้ำและการแวะชมสถานที่ต่างๆ (วาทีณี ห้วยแสน, 2554, น.94) มีเรือพายชมหิ่งห้อยมีถนนและทางเดินแคบๆ เป็นที่น่าพักผ่อนหย่อนใจเสมือนอดีตได้กลับคืนมาสู่ชีวิตของผู้ท่องเที่ยวอีกครั้ง (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2556, น.264)

การจัดการให้ตลาดน้ำอัมพวาสามารถดำเนินมาได้นั้นจำเป็นต้องมีการปรับทัศนคติและพฤติกรรมของชาวบ้านโดยเริ่มจากความร่วมมือของชาวบ้านไม่กี่คน มีการทำความเข้าใจให้รู้จักการนำทุนทางวัฒนธรรมเดิมของตนเองมาใช้ไม่ว่าจะเป็นพายเรือขายของ การทำขนมชาววัง อาหารพื้นถิ่นต่างๆ การนำสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือนเป็นจุดขายของโฮมสเตย์ (วิบูลรัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์) โดยอาศัย กลยุทธ์ตามหลักของ CM ซึ่งก็คือ เงิน อำนาจหน้าที่ รับผิดชอบ คน การจัดการ(กำหนดนโยบาย)สร้างกระบวนการจัดการบริหารองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่า และการสร้างมูลค่าให้มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อไม่ให้ทุนดังกล่าวเลือนหายไป เริ่มจากเรื่องราวต่างๆ ที่มีมาแต่ในอดีตนำมาจัดเรียงให้เป็นระบบสร้างเป็นเรื่องราว(โดยผู้สูงอายุ) ให้แก่สินค้าและบริการเกิดเป็นความน่าสนใจจากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ (Gimmick) ของตลาด (ธีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์) และนำเสนอผ่านสื่อเทคโนโลยีด้วยรูปแบบของ Facebook Instagram Twitter ระบบการขายออนไลน์ เป็นต้น (โดยลูกหลาน) ทำให้มองเห็นรากเหง้าที่มาที่ไปของวัฒนธรรมนั้นๆ เท่ากับเป็นความพยายามที่จะรักษาปรับปรุงและขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมให้สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปถือเป็น การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับตลาด

ภายนอก ตลาดน้ำอัมพวาได้มีการประชาสัมพันธ์ตามช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรายการวิทยุหรือโทรทัศน์รวมทั้งการออก Event อย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ตลาดน้ำอัมพวากลายเป็นตลาดที่ได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ตลาดน้ำอัมพวาเริ่มขยายพื้นที่กินบริเวณกว้างขึ้นจนกลายเป็นตลาดที่มีความคึกคักและสร้างสีสันให้กับนักท่องเที่ยวอีกครั้ง (พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล, 2563, สัมภาษณ์) จากการวางแผนและการจัดการให้อัมพวาค่อยๆ พัฒนามาไม่น้อยกว่า 20 ปี ทำให้อัมพวา กลายเป็นเมืองจุดหมายปลายทาง (destination) จังหวัดสมุทรสงครามกลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางน้ำ เกิดการมองหาช่องทางใหม่ๆ เพื่อสร้างรายได้ทำให้เกิดธุรกิจที่หลากหลายทั้งในและนอกพื้นที่(เกิดการขยายของเมือง) เกิดธุรกิจที่เข้มแข็งการสร้างเมืองในรูปแบบใหม่บรรทัดฐานทางสังคมใหม่มีการจัดทำแผนเพื่อรองรับปัญหาสิ่งแวดล้อม จากการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถส่งบุตรหลานของตนเองศึกษาต่อจนจบการศึกษาในระดับดีๆ ได้สามารถสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจากธุรกิจของตนเองได้ ลูกหลานที่เคยออกไปศึกษานอกพื้นที่เมื่อเห็นช่องทางในการทำมาหากินก็เริ่มกลับมาบ้านเกิดเพื่อหาช่องทางประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นการทำน้ำตาล การทำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ต่างๆ เป็นต้น

จากการที่เมื่อดังกล่าวเกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วส่งผลให้ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ทันการณ์ การท่องเที่ยวกลายเป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจที่เข้ามาแทนที่รายได้จากเกษตรกรรมและการประมงภายในช่วงเวลาไม่กี่ปี ทุกวันนี้เทศบาลตำบลอัมพวายังเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่น โดยมีการเสนอให้อัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว architect tourism แห่งแรกของประเทศไทย แต่การเน้นโครงสร้างภายนอกเพียงอย่างเดียวทำให้เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งกลายเป็นจุดด้อย เมื่อกระแสการท่องเที่ยวลักษณะนี้เป็นที่นิยมมาก อัมพวาจึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เสาร์-อาทิตย์เพราะเดินทางสะดวก มีการพัฒนาที่พักที่มีความหลากหลายและขยายตัวทั่วอัมพวา บ้านเรือนถูกปรับปรุงใหม่สร้างใหม่เป็นเกี๊ยวรีสอร์ท บางแห่งเป็นแบบบูติกโฮมเตย์จนปริมาณที่พักเริ่มมากเกินความต้องการ จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อพื้นที่คือเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ(หลากหลาย) แต่ก็ได้ส่งผลต่อวิถีของคนในชุมชนเช่นกันจากเดิมที่อัมพวามีพื้นที่ 106,352 ไร่ ทำการเกษตร 87,391 ไร่ แต่ปัจจุบันพื้นที่เกษตรลดลงกลายเป็นพื้นที่จัดสรรเพื่อธุรกิจ ทำให้เกิดปัญหาขยะ ควันเรือคลื่นกระทบฝั่ง เนื่องจากไม่มีแผนรองรับจากการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวทางไกลออกจากความเข้าใจในความเป็นอัมพวาอย่างแท้จริง (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2556, น.272) การขาดความเข้าใจกับสังคมท้องถิ่น ไม่ได้มีการจำกัดรูปแบบและจำนวนคน

ที่เหมาะสม ปัญหาที่พบคือเรือพายที่มีไม่ถึง 15 ลำกลายเป็นเรือยนต์มากกว่า 150 ลำ แต่ละลำทำความเร็วเพื่อให้ได้จำนวนรอบโดยวิ่งตั้งแต่หัวค่ำถึงเที่ยงคืนก่อให้เกิดความรำคาญจากเสียงรบกวน เกิดคลื่นกัดเซาะชายฝั่งจนตลิ่งพัง เกิดความขัดแย้งจากผลประโยชน์ ห้างห้อยลดจำนวนลงเสียงจากเรือทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต มีการรุกร้าพื้นที่ ปัญหาต่อเนื่องที่เกิดขึ้นคือ การสร้างที่พัก รีสอร์ท ร้านอาหารที่เปลี่ยนพื้นที่สวนที่สามารถรองรับน้ำท่วมในระบอบชาวนาได้ก็หายไป ซึ่งก็คือพื้นที่รองรับน้ำหายไปกว่า 50% แหล้มหมวนทอนที่มีการสร้างที่พักหรือรีสอร์ทกว่า 23 แห่ง ทำให้ครัวเรือนหายไปกว่า 48 ครัวเรือน คนที่อยู่ริมน้ำกลัวว่าตลิ่งจะพังเพราะคลื่นด้วยความอิสระของทุนจากถิ่นต่างๆ รัฐไม่ได้เข้ามาจัดการกับกรอบการท่องเที่ยว ชาวนาส่วนมากต้องการขายที่(รวมถึงชาวบ้านในชุมชนอัมพวาที่ขายที่เพื่อไปอาศัยอยู่ที่อื่นหรือปล่อยห้องให้คนนอกพื้นที่เช่าทำธุรกิจส่งผลให้ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนอัมพวาแทบจะไม่มีคนเก่าแก่ที่เป็นคนของพื้นที่อยู่เลย ปัญหาการเสียที่ดินให้แก่คนนอกพื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้สภาพแวดล้อมแบบสวนยกร่องเปลี่ยนไป ปัญหาการย้ายถิ่น การเลิกทำสวนก่อให้เกิดปัญหาทั้งระบบ ปัญหาในเชิงโครงสร้างที่ลึกลงไปถึงระดับครัวเรือนซึ่งหากภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับครอบครัวเลื่อนหายไปก็ยากที่จะรื้อฟื้นให้กลับมาหรือหาสิ่งอื่นทดแทน อย่างไรก็ตามก็มีชาวบ้านเริ่มหันกลับมาคิดว่าในอนาคตกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่อาจจะสามารถดำเนินต่อไปได้ จึงมีคนคิดนำพันธุ์มะพร้าวเตี้ยมาปลูกเพราะสามารถนำมาทำน้ำมันมะพร้าวเป็นผลิตภัณฑ์อเนกนิกที่เป็นที่นิยมสวนมะพร้าวตาลเมื่อทำร่องก็เป็นที่ยอมรับน้ำให้ไหลสะดวก คลองหรือร่องสวนไม่ตื้นเขินถือเป็นการปรับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมไปในขณะเดียวกัน (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2556, น.267)

จะเห็นได้ว่าความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนตลาดน้ำอัมพวามีการเปลี่ยนแปลงไปจากการรับแนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและวัตถุนิยม ที่มุ่งเน้นการแสวงหากำไรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ได้คำนึงถึงสมดุลและสภาพแวดล้อม และหลายกรณีเป็นการทำลายศิลปะ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตที่ทรงคุณค่า (มัญญ มุขประดิษฐ์, 2549, น. 4-6)

2.2 ปราบฏการณ์ที่ 4 ช่วงปี 2554-ปัจจุบัน ที่มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร ถือเป็นช่วงเวลาที่พื้นที่อัมพวามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากด้วยบริบททั้งภายในและภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของนโยบายเศรษฐกิจ ลักษณะสังคม การศึกษา เทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสารผ่านระบบออนไลน์ ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยน

ค่านิยมและพฤติกรรมในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้และอาชีพที่มั่นคง ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10-12 (2550-2564) พัฒนาคคนและสังคมให้มีคุณภาพและเข้มแข็ง โดยอาศัยคนเป็นหลักในการพัฒนาและสร้างการมีส่วนร่วมปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุล โดยการสร้างมูลค่าผลผลิตจากฐานความรู้และทรัพยากรที่มีอยู่เดิมได้อย่างมีคุณค่า รองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

2. ระบบนิเวศทางกายภาพ ด้วยสภาพอากาศที่ร้อนขึ้นทำให้สวนต่างๆ ที่เคยปลูกผลไม้หันมาปลูกมะพร้าวแซมเพื่อทดแทนพืชที่ล้มตาย โครงการก่อสร้างหมู่บ้านและที่พักต่างๆ ยังคงมีให้เห็นในพื้นที่อยู่มากมาย ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนและการพลิกพื้นที่ลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาอีกครั้งส่งผลในเรื่องของระบบนิเวศทางน้ำเป็นอย่างมาก ที่เห็นได้ชัดคือสัตว์น้ำที่เคยมีอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ริมคลองลดน้อยลงจนแทบจะไม่มีให้เห็นอีกต่อไปด้วยน้ำที่เค็มมากขึ้น อากาศที่ร้อนและการเน่าเสียของน้ำทำให้สัตว์น้ำต่างๆ หนีไปอยู่ในแม่น้ำลำคลองที่ลึกเข้าไป (มนุษย์ยังเข้าถึงได้ไม่มาก) ถนนลาดยางถูกตัดเข้าถึงในแทบจะทุกพื้นที่ของจังหวัด คลองต่างๆ หลายคลองที่เคยใช้เป็นเส้นทางคมนาคมถูกถมเพื่อสร้างถนนสำหรับสภาพทางกายภาพของตลาดน้ำอัมพวาก็มีความเปลี่ยนแปลงไปโดยอาคารบ้านเรือนต่างๆ ถูกปรับแต่งให้มีความสวยงามมากขึ้นอาคารบ้านเรือนถูกขอย่อยเพื่อแบ่งให้เช่ามากขึ้น บริเวณที่ถูกปรับขึ้นมาเพื่อการค้าขายขายวงกว้างออกไปมากขึ้นและหนาแน่นมากขึ้น จนเกิดคำพูดของชาวบ้านและนักท่องเที่ยวบางกลุ่มว่า “ตลาดน้ำอัมพวาคือโบ๊เบ๊ สำเพ็งของจังหวัดสมุทรสงครามไม่มีความเป็นเอกลักษณ์ของคนพื้นที่อีกต่อไป ของที่ขายอยู่เป็นของที่รับมาจากกรุงเทพฯ เสียส่วนใหญ่แล้ว” นอกจากนี้ชาวบ้านยังเล่าว่าด้วยพื้นที่ในอัมพวาไม่ได้ห่างไกลจากกรุงเทพฯ มีสภาพอากาศและบรรยากาศที่ดีเมืองมีความเจริญทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่โดยเฉพาะบริเวณริมคลองถูกถือครองโดยคนกรุงเทพฯ ที่มีฐานะเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยรองรับชีวิตหลังเกษียณอายุ (พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล, 2563, สัมภาษณ์)

3. ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม จากการที่สภาพทางกายภาพของตลาดน้ำอัมพวาเปลี่ยนไปส่งผลให้ตลาดน้ำขาดจุดดึงดูดตลาดเริ่มซบเซาไม่ได้มีกิจกรรมใดๆ ที่สร้างสีสันแก่นักท่องเที่ยวชาวบ้านได้พบปัญหาจากเศรษฐกิจตกต่ำ มีการแข่งขันกันทางการค้าที่รุนแรงทั้งภายในและภายนอกประเทศ (จากการให้ความสำคัญกับ AEC ที่มีการรับมะพร้าวเข้ามาจากประเทศอินโดนีเซีย) ส่งผลให้ราคามะพร้าวภายในจังหวัดสมุทรสงครามตกต่ำลง แต่จากกระแสสังคมในปัจจุบันที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติและสินค้าเพื่อสุขภาพประกอบกับการเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านที่เห็นว่าการเป็นอยู่ในแบบเดิมๆ ที่ต่างคนต่างอยู่และทำมาหากิน

ของตัวเองไปนั้นไม่สามารถต่อสู้กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ทำให้เกิดความคิดที่จะรวมกลุ่มชาวบ้านในอำเภออัมพวาเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ที่มั่นคงยั่งยืนโดยเน้นชาวบ้านเป็นศูนย์กลางและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงทำให้เกิดเป็นกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์พื้นผิวน้ำมะพร้าวครบวงจร ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาผลผลิต การอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์ ราคา ความสามารถในการแข่งขันทางตลาด การระดมความคิดพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน สร้างความเข้าใจในข่าวสารข้อมูลต่างๆ รวมถึงนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาทำให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ชาวบ้านจึงมีความสามารถในการพัฒนาตนเองและต่อยอดเพื่อสร้างผลผลิตและผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้อีกไม่รู้จบเกิดเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน เมื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการแปรรูปส่วนต่างๆ ของมะพร้าว ครบถ้วนแล้วก็มีการต่อยอดไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน (ณภัทร จาตุรัส, 2562, สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตามลักษณะการเกษตรของอัมพวามีข้อจำกัด คือชาวบ้านมักมีที่ดินจำนวนไม่มากและมีค่านิยมในการปลูกพืชผสม (ไม่ใช่เชิงเดี่ยว) ทำให้ไม่สามารถที่จะทำการเกษตรแบบ Economy of Scale ได้ ต้องสูญเสียเงินทุนไปกับแรงงานแทนที่จะใช้เครื่องจักรช่วยในการท่นแรงได้ ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างรายได้ได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ ดังนั้นการจะสร้างผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของอัมพวาได้นั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างผลิตภัณฑ์แบบ Premium จึงจะสามารถแข่งขันกับตลาดได้ (พัชโรดม อุณสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์)

วิกฤตการณ์จากเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด 19)

ในช่วงปรากฏการณ์ที่ 4 นี้ตลาดน้ำอัมพวาได้พบกับปรากฏการณ์สำคัญหนึ่งที่มีผลให้ตลาดน้ำต้องกลับไปสู่จุดเริ่มต้นก่อนที่จะมีการพลิกฟื้นเพื่อเข้ามาสู่โครงการตลาดน้ำยามเย็นอีกครั้ง เนื่องจากการเกิดโรคระบาดโควิดที่สามารถติดต่อกันได้ทางลมหายใจ ต้องมีการเว้นระยะห่างซึ่งเป็นมาตรการการรักษาความปลอดภัยของภาครัฐทำให้ตลาดน้ำเริ่มประสบปัญหาชะงักงันมาตั้งแต่ต้นปี 2563 และมีผลต่อเนื่องมาเป็นระยะๆ จนปัจจุบันเข้าสู่ระลอกที่ 4 ส่งผลให้ตลาดน้ำอัมพวากลับไปเป็นตลาดร้างอีกครั้ง



ภาพประกอบ 14 บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวาในเย็นวันพฤหัสบดี

ที่มา : ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์, 2564



ภาพประกอบ 15 เรือนำเที่ยวที่ไม่ได้เปิดให้บริการ

ที่มา : (ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์, 2564)

จากการสำรวจพื้นที่ พบว่า เรือท่องเที่ยวที่นั่นยังคงมีให้บริการแต่เห็นเพียง 1-2 รายเท่านั้น ซึ่งก็มีการร้องเรียกประชาสัมพันธ์เพื่อชักชวนให้นั่งเรือไหว้พระและชมบรรยากาศ แต่ในคลองก็ยังคงเงียบเหงาเรื่อนำเที่ยวจอดเรียงรายนิ่งสนิทโดยมีชูชีพพาดบนเก้าอี้ ตลาดน้ำอัมพวาจากที่เห็นในครั้งนี้น่าสามารถแบ่ง พื้นที่การค้าขายเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหัวตลาด และส่วนอื่นๆ ของตลาด โดย



ภาพประกอบ 16 ร้านค้าบริเวณหัวตลาดติดกับลานจอดรถอุทยานร. 2

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2564



ภาพประกอบ 17 สินค้าที่ขายบริเวณหัวตลาด

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2564



ภาพประกอบ 18 ร้านค้าของคนในพื้นที่ที่เปิดให้บริการ

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2564

ส่วนหัวตลาดจะเป็นพื้นที่ที่มีชาวบ้านมาค้าขายอยู่ค่อนข้างหนาตาแต่ก็ไม่ได้มีปริมาณมากเท่ากับอดีต รวมถึงชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจับจ่ายใช้สอยก็จะเป็นคนในพื้นที่มากกว่านักท่องเที่ยว (ธัญญาเรศ นุยา, บุญเลิศ เอมโกษา, 2564, สัมภาษณ์) โดยร้านค้าจะเน้นเป็นสินค้าจำพวก อาหาร เช่น ส้มตำ หมู-ไก่ปิ้ง โรตีส หอยทอด ผัดไทย กาแฟโบราณ ร้านขายของฝาก เช่น หอยดอง ปลาหมึก-ปลาสามรส หมอน พวงกุญแจ กระป๋อง น้ำตาลปี๊บ บัณเฑาะพริก ส้มโอ ขนมหไทย เช่น ฝอยทอง ขนมหชัน ขนมหหม้อแกง เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีร้านซ่อมมือถือ ร้านขายเครื่องเขียน ร้านขายยา ร้านกาแฟ ร้านส้มตำอาหารตามสั่ง ร้านขายของเล่น เป็นต้น ส่วนร้านขายของในส่วนอื่นๆ ของตลาด ที่ร้านค้าต่างๆ เหลือร้านค้าอยู่เพียงไม่กี่ร้านซึ่งเป็นร้านของชาวบ้านที่อาศัยอยู่



ภาพประกอบ 19 บรรยากาศของห้องเช่าที่แบ่งซอยย่อย 1

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอานค์, 2564



ภาพประกอบ 20 บรรยากาศของห้องเช่าที่แบ่งซอยย่อย2

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอานค์, 2564

ภายในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาโดยร้านค้าส่วนใหญ่ที่ยังคงเหลืออยู่จะเป็นร้านขายของชำ ร้านขายอะไหล่ และร้านค้าเก่าแก่บางร้านที่มีหน้าร้านอยู่ภายนอกหรือมีช่องทางในการขายสินค้าทางอื่นๆ ภายในตลาดน้ำอัมพวาที่เคยแบ่งเป็นช่องๆ เพื่อชอยย่อยให้ผู้เช่าเข้ามาเช่าพื้นที่ได้มากขึ้น และมีความหนาแน่นของร้านค้ามากขึ้นกลายเป็นห้องกรง ห้องเช่าหลายห้องติดป้ายให้เช่า ผู้เช่าคั้นห้องเช่ากันแทบจะหมดเนื่องจากไม่คุ้มค่ากับการลงทุนเพราะในระลอกของโควิดที่ผ่านมา นั้นไม่มีนักท่องเที่ยวเลย บริเวณสะพานเทศบาล 1 ที่เคยมีนักท่องเที่ยวยืนถ่ายรูปกันอย่างเนืองแน่นมีเสียงประกาศจากเจ้าหน้าที่ให้ระวังทรัพย์สินมีค่า ในเวลานี้กลับเงียบเหงาปราศจากผู้คน และบริเวณสะพานขุนนิกรหรือที่นักท่องเที่ยวชอบเรียกกันว่า “สะพานสูง” จะเป็นบริเวณที่นักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายรูปเพื่อเก็บบรรยากาศของตลาดน้ำที่กว้างเปล่าไร้ผู้คน สองฝั่งคลองเงียบสงบ ตลาดเพิ่งจะเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาบ้างเมื่อกลางเดือนกันยายน 2564 ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าก็ยังไม่มีความมั่นใจที่จะลงทุนเพราะที่ผ่านมาก็ขายห้องขายกิจการและขายเรือซึ่งเป็นช่องทางทำกินไปแล้ว จะลงเงินเพื่อกลับมาทำอาชีพเดิมก็ยังไม่มั่นใจจึงยังทำให้ตลาดยังคงเงียบเหงา (เชาวลิต เหลืองจามิกร, ธีระ นันไพโรจน์, 2564, สัมภาษณ์) บรรดาโฮมสเตย์ต่างๆ ก็หยุดกิจการหน้าห้องพักถูกล่ามโซ่ปิดไว้อย่างแน่นหนา แต่เมื่อตลาดเข้าสู่เย็นวันศุกร์ตลาดก็เริ่มมีชีวิตชีวาขึ้นมาบ้างเห็นได้จากการที่ยังมีนักท่องเที่ยวใช้บริการเรือนำเที่ยวอยู่เป็นระยะ โฮมสเตย์ต่างๆ มีลูกค้าเข้าพักเห็นได้จากจำนวนรถยนต์ที่เข้าจอดในที่จอดรถของทางโฮมสเตย์ซึ่งก่อนหน้านี้ที่จอดรถก็ถูกปิดเงียบ ร้านค้าบริเวณหัวตลาดไปจนถึงปากคลองมีจำนวนร้านค้าที่หนาตามากขึ้นเมื่อพระอาทิตย์ตกยังคงเห็นร่องรอยของบรรยากาศเดิมๆ ได้จากโคมไฟและไฟระย้าที่ประดับตกแต่งหน้าร้านและริมคลอง เมื่อเข้าสู่ช่วงสายของวันหยุดสุดสัปดาห์ตลาดเกือบทุกร้านก็เปิดให้บริการมีการจัดเตรียมสินค้าเพื่อนำมาขายให้แก่นักท่องเที่ยวเนื่องจากได้มีการคลายล็อกมาตรการโควิดลงไปบ้างนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้อย่างอิสระร้านค้าและกิจการต่างๆ



ภาพประกอบ 21 บรรยากาศตลาดน้ำอัมพวาในเย็นวันศุกร์ 2

ที่มา : ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์, 2564

สามารถเปิดทำการได้ค่อนข้างปกติทำให้พ่อค้าแม่ค้าเริ่มกลับมาใช้ชีวิตกันตามปกติด้วย (เพิ่งกลับมาค้าขายกันเมื่อกลางเดือนกันยายน) อย่างไรก็ตามพ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายกันนั้นส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่หรือต่างอำเภอแทบจะไม่เห็นคนจากกรุงเทพหรือต่างจังหวัดเข้ามาค้าขาย (สมจิตร เปรมวงศ์, 2564, สัมภาษณ์) สำหรับบริเวณอื่นๆ ของตลาด มีเปิดร้านขายสินค้าบ้างแต่บางตามาก ทั้งนี้คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์น่าจะมีมากเห็นได้จากมาตรการในการควบคุมโรคจากการตั้งจุดคัดกรองนักท่องเที่ยวบริเวณหน้าเทศบาลตำบลอัมพวารวมถึงยังสามารถมองเห็นป้ายประกาศที่มีข้อความเกี่ยวกับสถานการณ์โควิด เช่น ข้อปฏิบัติสำหรับผู้ป่วยที่สงสัยหรือมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ วิธีชีวิตใหม่ นวัตกรรม การเชิญชวนให้ท่องเที่ยวจากการสแกนคิวอาร์โค้ด อาการผิดปกติจากเชื้อไวรัสโคโรนา เป็นต้น อย่างไรก็ตามบริเวณหัวตลาดในช่วงเช้าของทุกวันยังคงมีตลาดสดที่ขายของจำพวกเนื้อหมู เนื้อไก่และผักสดให้ชาวบ้านในพื้นที่สามารถซื้อหาเพื่อนำไปใช้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนได้



ภาพประกอบ 22 จุดคัดกรองบริเวณหน้าเทศบาลตำบลอัมพวา

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2564



ภาพประกอบ 23 ป้ายประกาศข้อมูลเกี่ยวกับเชื้อไวรัสโคโรนาภายในตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2564

นอกจากนี้ในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวายังมีความทันสมัยให้เห็น เช่น มีเครื่องขายน้ำอัดโนมิตี มีเครื่องทำกาแฟอัดโนมิตีและยังมีบริษัทขนส่งเอกชนเปิดในพื้นที่ด้วย

จากการนำแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์พบว่า เมื่อตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น ตลาดน้ำอัมพวา มีรูปแบบวิธีการในการดำเนินงานของระบบย่อย (AGIL) ที่ค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากระบบสังคมได้ก้าวเข้าสู่สังคมเมืองอย่างเต็มตัว ระบบสังคมภายในชุมชนเป็นไปอย่างซับซ้อน ระบบการจัดการเข้ามามีส่วนในการดำเนินงานในทุกๆ ระบบไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การควบคุมการดำเนินงานต่างๆ ภายในตลาดน้ำอัมพวา ด้วยมีผู้นำที่มีฐานแนวความคิดด้านการจัดการสมัยใหม่เป็นคนในพื้นที่มองเห็นและเข้าใจสภาพความเป็นมาของตลาดน้ำอัมพวาทำให้เป้าหมายหลัก(Goal) ในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านและตลาดน้ำอัมพวาเป็นสำคัญ โดยมุ่งให้ชาวบ้านนำองค์ความรู้เดิมของตนเองมาพัฒนาต่อยอดสร้างอาชีพและรายได้ได้อย่างมั่นคง แต่เมื่อตลาดน้ำอัมพวาเข้าสู่วิกฤตการณ์จากเชื้อไวรัสโคโรนา(โควิด 19) ระบบต่างๆ ในการดำเนินงานก็ค่อนข้างประสบปัญหาเนื่องจากกลไกต่างๆ ของสังคมไม่สามารถเดินได้ต่อไป กล่าวคือ เมื่อไม่มีนักท่องเที่ยว การค้าขายถูกระงับ กลไกต่างๆ ก็หยุดลง ประกอบกับช่วงเวลาใกล้เคียงกันมีการเปลี่ยนวาระการทำงานของนายกเทศบาลตำบลอัมพวาจึงส่งผลให้ไม่เกิดกิจกรรมใดๆ ชาวบ้านที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าจำเป็นต้องพึ่งพาตนเอง โดยมีมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์เข้ามาให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในการหาช่องทางการขายด้วยการขายสินค้าออนไลน์ แต่ด้วยตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งที่มีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์จากพืชสวนต่างๆ รวมถึงการมีเอกลักษณ์เฉพาะบางประการทำให้ตลาดน้ำอัมพวาเป็นพื้นที่ที่มีมิติวัฒนธรรมหลากหลายจึงเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ในทุกมิติ ประกอบกับชาวบ้านมีการปรับตัว (Adaptation) โดยการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเพื่อสร้างมูลค่าพร้อมทั้งบูรณาการ(Integration) องค์ความรู้เก่ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการเรียนรู้ภายนอกชุมชนและบูรณาการ (Intigration) การทำงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกเข้าด้วยกันเพื่อสร้างเครือข่าย ดังจะเห็นได้จากการนำความรู้จากหน่วยงานภายนอกเข้ามาพัฒนาพื้นที่ เช่น การนำความรู้(หลักการ)จากเกษตรจังหวัดในการปลูกมะพร้าว เช่น การลงปลูกมะพร้าว การดูแล การปลูกมะพร้าวทดแทนเข้ามาใช้ในพื้นที่สวนของชาวบ้าน หรือการให้หน่วยงานทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิธีการและขั้นตอนในการผลิตผลิตภัณฑ์ให้มีความสะดวกรวดเร็วและได้มาตรฐานมากขึ้น เช่น ในการผลิตน้ำตาลมะพร้าวก็มีการศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติในการบริโภคน้ำตาลมะพร้าวบริสุทธิ์ซึ่งถือเป็นเอกสาร

ยืนยันในเรื่องสุขภาพที่สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคมากขึ้น ในการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน (ผสมอโวคาโด) ก็มีศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์โดยการเพิ่มอโวคาโดเข้าไปช่วยในการบำรุงและมีการสร้างเครื่องกวนน้ำตาลมะพร้าว เครื่องบีบน้ำมันเพื่อช่วยทุ่นเวลาและทุ่นแรง รวมถึงมีการอบรมและเผยแพร่ (Legal) ความรู้ข้อมูลแก่ผู้สนใจ ดังจะเห็นได้จากการจัดนิทรรศการการทำน้ำตาลมะพร้าว การทำน้ำส้มสายชูหมักและการสาธิตการจักสานใบมะพร้าวในโครงการมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์อีกด้วย และด้วยราคามะพร้าวที่ตกต่ำอย่างมากชาวบ้านจึงมีการรวมกลุ่มเพื่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร โดยมีเป้าหมาย (Goal) เพื่อให้เกิดความสามารถในการต่อรอง สร้างรายได้ อาชีพที่มั่นคงและเป็นธรรม รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ในชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มสมาชิก โดยมีการปรับวิถีคิดใหม่ (Adaptation) ที่เน้นการแปรรูปผลผลิตให้มีความหลากหลายอำนวยความสะดวกให้พ่อค้าแม่ค้าสามารถมารับสินค้าได้จากจุดเดียว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวและมีการประมวลข้อมูลมาแล้วนั้น พบว่า มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นมาใหม่เพื่อสนองความต้องการของสังคมมี 2 ชนิด ได้แก่ ภูมิปัญญาในการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น และภูมิปัญญาในการแปรรูป (น้ำมันมะพร้าวกระป๋อง วุ้นมะพร้าว เปลือกสับ กะปะกัลล้วยไม้ ถ่านอัดแท่งไร้ควันจากกะลามะพร้าว ก้านไม้กวาด หลักในทะเล ไม้กระดาน) รวมถึงพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำกะโหลกซอและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสานจากก้านมะพร้าวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านได้กล่าวถึง แต่ผู้วิจัยไม่สามารถค้นหาข้อมูลจากการลงภาคสนามได้เลยเนื่องจากหลายๆ ปัจจัย จึงทำให้ผู้วิจัยคาดการณ์ว่าอาจจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสานจากใบมะพร้าวก็น่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหายเช่นกัน เนื่องจากปราชญ์ชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่าขาดผู้สืบทอดที่มีความสนใจและรักในงานหัตถกรรมนี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงรายละเอียดขั้นตอน วิธีการ รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงดำรงอยู่

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเก่า ได้แก่

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำสวนมะพร้าว ในการปลูกมะพร้าวในอัมพวาจะเป็นการปลูกมะพร้าวแบบท่อนรวงสวน (ลักษณะพิเศษของพื้นที่ดั้งเดิม) โดยสวนในอัมพวาจะมีลักษณะเป็นเกษตรแบบ economy of scale (ที่ดินไม่มาก) และด้วยค่านิยมที่ปลูกพืชแบบผสม (ไม่ใช่เชิงเดี่ยว) ผลผลิตจึงไม่มากเพียงพอที่จะได้รายได้ไม่เป็นกอบเป็นกำ ชาวสวนจึงมีข้อจำกัดในเรื่องของการจัดซื้อเครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในการดำเนินการผลิต กล่าวคือจำนวนผลผลิตไม่มากพอที่จะอาศัยเครื่องจักรมาช่วยในการทำงาน รวมถึงไม่สามารถจัดส่งผลผลิตแก่โรงงานได้ในจำนวนที่โรงงานกำหนด (พัชโรดม อุนสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์)

โดยมะพร้าวพันธุ์พื้นเมืองที่นิยมปลูกคือมะพร้าวพันธุ์สูง ซึ่งเป็นการปลูกเพื่อใช้น้ำและเนื้อเป็นหลักแต่ในการปลูกเพื่อใช้น้ำก็ไม่สามารถนำเนื้อไปใช้ได้ และพื้นที่แต่ละพื้นที่ของสมุทรสงครามก็จะมีปลูกมะพร้าวในการใช้น้ำและใช้น้ำที่แตกต่างกันไป กล่าวคือหากเป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็มมากจะเน้นการปลูกมะพร้าวเพื่อใช้น้ำเป็นหลักเนื่องจากน้ำจะมีรสขาค่อนข้างเค็ม แต่หากเป็นพื้นที่ที่เป็นน้ำกร่อยก็จะเน้นการปลูกมะพร้าวเพื่อใช้น้ำ อย่างไรก็ตามการปลูกมะพร้าวเพื่อใช้น้ำกับน้ำก็ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยความพร้อมในการเก็บ/สอย การทำน้ำตาลและอื่นๆ ด้วย การปลูกมะพร้าวยังคงมีวิธีการในการปลูกที่เหมือนกันโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของผู้เฒ่าผู้แก่การปลูกต้นมะพร้าวจะวางลูกให้เอียง 15 องศา เพื่อให้รากแข็งแรงสามารถหาอาหารจากในดินได้ดีทำให้โคนต้นอวบไม่โคนง่าย การขุดหลุมก็ขุดกว้างลึกประมาณโดยคืบให้พอมิดลูกแล้วจึงเอาดินกลบ แต่หากขุดตามความลึกของนักวิชาการในปัจจุบันที่กว้างหนึ่งเมตรลึกหนึ่งเมตรจะลึกเกินไปทำให้รากของต้นจะแทงไปเจอดินเหนียวปลูกไปก็จะตาย หรือการที่ปัจจุบันเวลาเพาะมะพร้าวจะทำการปาดแล้วรอให้ต้นอ่อนงอกโผล่ออกมาจึงนำมาเรียงและรดน้ำ 3 วันให้ต้นโตขึ้น ซึ่งหากเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในสมัยโบราณจะมองว่าบ้านเรามีท่อนรวงน้ำ(ท่อนรวงสวน)อยู่แล้วก็จะโยนลูกมะพร้าวลงท่อนรวงและแช่ไว้ประมาณ 1 สัปดาห์จากนั้นก็เอาตะขอแหลมจิกขึ้นมาหรือผูกเข้าด้วยกันลากมาตามลำคลอง (พัชโรดม อุนสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์) ซึ่งด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้ไม่ต้องรดน้ำ 3 วันอย่างเช่นปัจจุบันทำกันซึ่งลูกก็สามารถงอกได้ตามปกติ แล้วเมื่อนำขึ้นจากน้ำก็สามารถปาดได้ง่ายเพราะแช่น้ำจนนิ่มแล้ว (สงบ จาตุรัส, 2562, สัมภาษณ์) ในการดูแลมะพร้าวก็นำการสาดเลนทุกปี ใส่ปุ๋ยขี้ไก่หรือขี้วัวปีละครั้ง ใส่สูตร 15/15/15 ปีละ 1 ครั้ง และคอยระวังวัชพืชพวกด้วงงวงและด้วงไฟ รวมถึงแมลงดำหนาม (ธัญชัย สังข์พูน, 2562, สัมภาษณ์)

สำหรับการปลูกมะพร้าว นั้นโดยมากชาวสวนที่ปลูกมะพร้าวแล้วจะไม่ค่อยล้มสวนเพื่อปลูกพืชอื่นเนื่องจากมีความยากลำบาก(ต้องกวนแปลงใหม่เพราะรากมะพร้าวหนามาก) จึงนิยมปลูกพืชอื่นแซม(ปัจจุบันนิยมแซมส้มโอเพราะราคาดี) แต่หากยังคงปลูกมะพร้าวเช่นเดิมก็จะปลูกเคียงกันไปโดนการโค่นต้นเดิมทิ้ง (ณภัทร จาตุรัส, 2562, สัมภาษณ์)

มะพร้าวพันธุ์ราชา หมูสีและสายบัวเป็นมะพร้าวพันธุ์สูงที่นิยมปลูกในพื้นที่เนื่องจากน้ำเยอะรสชาติดี ซึ่งความยากง่ายในการปลูกก็จะเหมือนกันแต่ปริมาณน้ำจะไม่เท่ากัน มะพร้าวทั้ง 3 พันธุ์นี้โตเร็วและสูงมาก (ณณชัย สังข์พูน, จอมขวัญ วงศ์ขยาย, 2562, สัมภาษณ์) แต่ด้วยความยากลำบากในการสอยหรือการขึ้นตาลชาวบ้านจึงพยายามหันมาปลูกมะพร้าวพันธุ์เตี้ยเพื่อให้สามารถเก็บได้ง่ายแต่มะพร้าวพันธุ์เตี้ยก็มีข้อจำกัดที่คุณภาพจะไม่ดีเท่ามะพร้าวพันธุ์สูง กล่าวคือ น้ำน้อยและเนื้อสีไม่สวย ที่ได้น้ำน้อยเนื่องจากวงที่ออกน้ำตาลมีอายุสั้นกว่า เช่น ปกติพันธุ์สูงจะให้น้ำตาลได้หนึ่งเดือน แต่หากเป็นพันธุ์เตี้ยก็ให้น้ำตาลได้ 15 วัน ด้วยจำนวนจั่น (กับวงอันเดียวกัน) น้อย วงง(ช่อดอก) ที่ปาดน้อยน้ำก็น้อยตามไปด้วย ในพื้นที่อัมพวาสวนใหญ่จะนิยมมะพร้าวเพื่อนำมาใช้คั้นกะทิ คนทั่วไปก็ไม่ได้ให้ความสำคัญอาจด้วยดูแลยากเพราะชาวบ้านมักจะปล่อยให้ต้นโต(สูง) และพันธุ์ของมะพร้าวมีความหลากหลายมากการจะให้มะพร้าวยังคงเป็นพันธุ์ดั้งเดิมนั้นก็ทำได้ยาก (พัชโรดม อุนสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์) พันธุ์ของมะพร้าวแกงจะมีพันธุ์เฉพาะ โดยลูกจะเล็กกว่าพันธุ์พื้นบ้านของอัมพวา ซึ่งจะไม่มีชื่อพันธุ์เพราะผสมข้ามไปมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย การคัดเลือกพันธุ์จะเป็นการเลือกมาเพาะและปลูกต่อพอสูงไปก็จะตัดทิ้งและทดลองปลูกใหม่ เราจะไม่สามารถทราบได้ว่ามะพร้าวต้นใดเป็นพันธุ์ดั้งเดิมเพราะมะพร้าวจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาก ลูกเท่าๆ กัน เนื้อและกะลาที่มีความหนาไม่ต่างกัน แต่คนพื้นที่จะทราบเพราะอยู่กับมันจนมีความชำนาญ (ณภัทร จาตุรัส, 2562, สัมภาษณ์) สำหรับมะพร้าวขอมที่มีมูลค่าสูงมากเป็นพันธุ์เฉพาะที่นำมาทำซอสสามสาย ปัจจุบันกลายพันธุ์ง่ายอนุรักษพันธุ์ยากอาจด้วยคนที่จะทำซอส (แกะ) ต้องมีความรู้ความชำนาญและทักษะเฉพาะจริงๆ ผู้ที่สามารถเล่นซอสสามสายได้ก็น้อยลง(ความต้องการน้อย) ทำให้ไม่เกิดการสืบสานและอนุรักษถึงแม้มะพร้าวจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้มากมายแต่ก็ยังพบข้อจำกัดต่างๆ ที่ยังไม่สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ติดตลาดให้แก่ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาได้ ดังนั้นการที่จะอนุรักษ์สิ่งใดจำเป็นต้องมองว่าสิ่งเหล่านั้นสามารถเข้ามาอยู่ในการดำรงชีวิตได้หรือไม่ ถ้ายังมีมูลค่าในการดำรงชีวิตก็จะอยู่ได้ จึงจำเป็นต้องมองให้เป็นระบบ คุณค่าของแต่ละยุคแตกต่างกันที่สำคัญคือต้องตอบโจทย์การดำรงชีพได้ (พัชโรดม อุนสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 24 การเก็บน้ำตาลมะพร้าว
ที่มา : (ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอากค์, 2562)

การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชมะพร้าวจะเน้นที่มะพร้าวแคงเป็นหลักโดยในความเป็นจริงจะไม่สามารถแยกพันธุ์มะพร้าวได้เนื่องจากเป็นพืชผสมข้ามได้ง่ายฉะนั้น 1 ต้นคือ 1 พันธุ์ อย่างที่เรียกหมูสี ราชาเป็นลักษณะของพันธุ์มะพร้าวที่ใกล้เคียงกันของกลุ่ม อย่างมะพร้าวอ่อนก็เป็นลักษณะที่ใกล้เคียงกันโดยจะพิจารณาจากลักษณะลูก สี อย่างมะพร้าวอ่อนเวลาปลูกควรจะปลูกห่างๆ เพื่อให้เวลาขึ้นต้นใหม่จะมีการผสมข้ามกันได้ยากขึ้นทำให้ต้นใหม่ที่ขึ้นมายังคงมีความใกล้เคียงกับต้นเดิม ในพื้นที่บริเวณอัมพวานี้มีมะพร้าวจำนวนมากเพราะมะพร้าวเป็นพืชที่ต้องการคลอรีนเมื่อคลอรีนมากลูกก็จะดก แต่เมื่อเจอความเค็มก็จะช่วยเพิ่มรสชาติความมัน ทำให้รสชาติดีเป็นที่ต้องการ แต่ถ้าเค็มมากทั้งลูกทั้งน้ำก็ไม่สามารถนำมาใช้ได้ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในพื้นที่ที่มีความชำนาญสามารถนำความรู้และประสบการณ์มาใช้เพื่อกำหนดว่าแม่พันธุ์ที่จะเพาะต่อไปต้องมีอายุ 30 ปีขึ้นไป เปลือกบาง เยื่อ(เนื้อ)หนา ซึ่งเจ้าของสวนจะทราบว่าต้นใดมีอายุครบ 30 ปีโดยดูที่ความสูงและเทียบเคียงอายุพ่อแม่ที่เป็นคนปลูก ถือเป็นวิธีการคัดเลือกสายพันธุ์มะพร้าวแคงเพื่อขยายพันธุ์ต่อไป(ทำพันธุ์) ถ้าต้นไหนอายุ 10-20ปี ต้นสูงเกินไปก็จะคัดออกเพราะเมื่อครบอายุ 30 ปีก็จะสูงเกินที่กำหนด ต้นใดที่แก่มากๆ แต่ลูกไม่ดกคอกก็จะต้องทิ้งและขายไม้ไปเพื่อไปปักในทะเลหรือนำไปเลื่อยเป็นแผ่น(ต้นต้องมีขนาดใหญ่แก่พอไม้สอย) ซึ่งคนที่ขายจะทราบว่าขนาดต้นเท่าใดจะติดต่อใครมาซื้อไปแปรรูปในรูปแบบใดและเจ้าของสวนจะทราบว่าต้นใดเริ่มแก่คอกเริ่มก่ออีก3 ปีจะต้องตัดต้นนั้นๆ ทั้ง ก็จะมีการปลูกซ่อม(คือปลูกต้นใหม่

ส่วนน้ำตาลป็นเป็นรูปแบบหนึ่งของน้ำตาลมะพร้าวแต่มีลักษณะป็นกว่าจะสามารถทำได้ในช่วงที่มีอากาศเย็นเท่านั้น ซึ่งหากอากาศร้อนจะทำให้น้ำตาลเหนียวเหนียว น้ำตาลป็นนิยมไว้ซังกาแฟคล้ายน้ำตาลทรายแดงคุณสมบัติคือละลายในปากไม่ละลายในมือ หอมหวาน มันและอมเค็ม (น้ำตาลมะพร้าวเป็นน้ำตาล organic เป็นน้ำตาลโมเลกุลเดี่ยว ความหวาน 35 gi ไม่มีอันตรายกับคนเป็นเบาหวาน) เข้าตู้เย็นก็จะไม่แข็งสามารถป็นมาใช้ได้ทันที (ธัญชัย สังข์พูน จอมขวัญ วงศ์ขยาย, 2562, สัมภาษณ์)

เตาที่ใช้ในการทำน้ำตาลจะเป็นแบบโบราณเรียกเตาปล่องเป็นเตาประหยัดพลังงานมีทั้งแบบ 3 ลูก 5 ลูก 7 ลูกและ 9 ลูก (นิยมเป็นเลขคู่ตามความเชื่อโบราณ) เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คิดค้นเตาที่ใช้ไฟด้านหน้าแต่สามารถให้ความร้อนได้ครบทุกลูก เนื่องจากเตาเป็นลักษณะของการดูดลมเป่าไปออกปล่องทำให้เกิดการกระจายความร้อนไปได้อย่างทั่วถึง (ความร้อนจะแตกต่างกันตามระยะความห่างของไฟ) ไม้ที่ใช้ทำฟืนคือทางมะพร้าวกิ่งไม้ที่เหลือจากการแต่งกิ่ง ซึ่งการตัดแต่งกิ่งก็เป็นข้อดีของการทำสวนมะพร้าวเพราะจะทำให้สะอาดและไม่มีศัตรูพืช (แมงดำหนาม ตัวงไฟ) แต่หากมีศัตรูพืชทางสวนของมูลนิธิฯ จะให้เกษตรกรจากราษฎรมาช่วยดูแลเพราะสวนเป็นเกษตรอินทรีย์ เกษตรจากราษฎรก็จะมาปล่อยเตนเบียนให้กินแมงดำหนาม (ธัญชัย สังข์พูน, จอมขวัญ วงศ์ขยาย, 2562, สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 25 การทำน้ำตาลมะพร้าว

ที่มา : ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์, 2562



ภาพประกอบ 26 ลักษณะผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าวบริสุทธิ์

ที่มา : ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์, 2562

การไหว้เตา มีลักษณะความเชื่อที่คล้ายคลึงกับการไหว้รถที่จะมีการไหว้แม่ย่านางรถ เตาก็จะมีการไหว้แม่ย่านางเตาเช่นกัน โดยเชื่อว่าการไหว้แม่ย่านางเตาจะทำให้ทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรืองและช่วยคุ้มครองให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากของร้อน โดยการไหว้เตาจะมีการไหว้ในช่วงวันตรุษจีนโดยจะเลือกหนึ่งวันเพื่อไหว้ใหญ่โดยใช้เหล้าหัวหมู ดอกไม้ธูปเทียน รวมถึงมีการไหว้เจ้าที่(สวน) โดยจะไหว้ทุกศาลในวันที่ 28 มิถุนายนเพื่อแสดงความเคารพแก่ผู้ที่เคยอาศัยอยู่เดิม (ธัญชัย สังข์พูน, 2562, สัมภาษณ์)

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำส้มสายชู

สมัยก่อนการทำน้ำส้มจากน้ำตาลมะพร้าวจะดูจากปริมาณที่ต้องการใช้และนำไปหมักกล่าวคือส่วนที่ทำน้ำตาลจะใส่ไม้พยอมแต่ส่วนที่จะใช้ทำน้ำส้มสายชูจะต้องไม่ใส่ไม้พยอม โดยสามารถนำน้ำตาลที่ร่อนได้นั้นใส่หมักได้เลยไม่ต้องใส่อะไรเพิ่ม ใช้เวลาในการหมัก 3 เดือนก็สามารถนำไปใช้รับประทานได้เลยแต่สีจะไม่สวย(เป็นสีขาวขุ่นๆ กลิ่นเหมือนสาโท) ถ้าหมัก 6 เดือนขึ้นไปถึง 1 ปี น้ำที่หมักใส แต่บางคนจะใส่ยีสเพื่อกระตุ้นให้เปรี้ยวได้ที่เร็วขึ้น (45 วันทานได้เลย) แต่เก็บได้ไม่นาน เดิมทางมูลนิธิฯ หมักไว้มากแต่ไม่ได้ผ่าน lab จึงไม่สามารถนำออกมาขายได้ ในช่วงแรกๆ ทางมูลนิธิฯ จึงให้คนที่เคยใช้ไปใช้กันเพราะเข้าใจและรู้ถึงวิธีทำและวิธีใช้งาน ต่อมาทางมูลนิธิฯ มีการวัดค่ากรดและนำส่ง Lab ให้ผ่านมาตรฐานจึงมีการนำมาขาย ปัจจุบันน้ำส้มหมักขายดีมากที่หมักไว้ 3 ปีนำมาขายไม่ถึงปีก็หมด น้ำส้มจะมีรสเปรี้ยวและ

หวานที่ปลายลิ้น กลมกล่อมแต่คนส่วนใหญ่จะไม่ชอบกลืน คุณสมบัติที่ดีของน้ำส้มสายชูที่หมักจากมะพร้าว คือสามารถเอาไปใช้ดีทอด ทำพริกดอง น้ำสลัด แต่จะมีกลิ่นเหมือนกะแซ่ (ธัญชัย สังข์พูน, 2562,สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 27 ขั้นตอนในการเก็บน้ำตาลมะพร้าวเพื่อนำมาทำน้ำส้มสายชูหมัก

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2562



ภาพประกอบ 28 การหมักน้ำส้มสายชูจากน้ำตาลมะพร้าว

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2562

โดยปกติการทำน้ำส้มสายชูจะทำในช่วงหน้าร้อนเพราะมะพร้าวจะมีรสเปรี้ยวและมีน้ำน้อย น้ำตาลมะพร้าวถ้าทานเป็นน้ำตาลสดควรทานในช่วงตุลาคม-มกราคมเพราะจะมีรสหวานอร่อยแต่ไม่ได้มีกลิ่นหอมเหมือนน้ำตาลสดที่มาจากต้นตาล (ตาลโตนด) ที่จะมีรสหวานหอมมากกว่าไม่มีรสเปรี้ยวและทานได้ตลอดปี ดังนั้นในภูมิปัญญาท้องถิ่นเก่าแก่ของปู่ย่าตายายจะทราบช่วงเวลาของการนำผลผลิตที่มีอยู่ในมือว่าสามารถนำไปใช้ทำอะไรและอย่างไร (ธัญชัย สังข์พูน จอมขวัญ วงศ์ขยาย, 2562, สัมภาษณ์)

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน

คำว่าน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน เป็นวิธีการที่มีการทำกันมาตั้งแต่โบราณโดยจะนำมะพร้าวมาขูดและคั้นน้ำออกมาเป็นกะทิและนำไปเคี่ยวจนแตกมันโดยใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ซึ่งคนโบราณจะนำมาใช้ในการทำอาหารทำขนมเหมือนเป็นน้ำมันที่มีติดครัวติดบ้านไว้สามารถนำมาผัดข้าว ทอดไข่ หรือนำมาวนรักษาระดูก็ได้ ปัจจุบันมีการพัฒนาน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน โดยนำมาผสมโวกาได้(โวกาได้สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจฯ ปลุกกันเอง) โดยได้รับการอบรมจากวิทยากรและมีการพัฒนากรรมวิธีในการผลิตให้มีความสะดวกสบายมากขึ้นจากวิทยาลัยการอาชีพ(สงบ จาตุรัส, 2562, สัมภาษณ์) ปัจจุบันเป็นที่นิยมมากและจัดเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนขึ้นหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเก่าแต่ยังสามารถดำรงอยู่ได้ในปัจจุบันนั้น เนื่องด้วยเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังสามารถนำมาใช้กับการดำรงชีพในสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันได้ ถึงแม้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างจะไม่สามารถสร้างรายได้ได้โดยตรงแต่ก็ยังสร้างรายได้แก่ชาวบ้านอยู่ไม่มากนักน้อย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นบางชนิดที่ยังมีคนให้ความสนใจถึงแม้ว่าจะมีคนสืบทอดและอนุรักษ์จำนวนน้อยแต่ก็สามารถปรับเปลี่ยนคุณค่าของตนเองเพื่อสร้างมูลค่าได้อยู่ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นเก่าหากยังเป็นที่ต้องการของสังคมสร้างมูลค่าและรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้ก็จะยังสามารถคงอยู่ในวัฒนธรรมนั้นๆ ได้ต่อไป

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ ได้แก่

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น

เป็นการทำน้ำตาลมะพร้าวแท้ที่มีกรรมวิธีในการผลิตแบบใหม่ เป็นการต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเก่า โดยเล่าว่าในสมัยก่อนเมื่อเคี้ยวน้ำตาลจะต้องเคี้ยวตลอดหยุดไม่ได้แต่ด้วยเหตุที่ลูกหิวแต่ไม่มีเวลาทำกับข้าวให้ลูกทานจึงเอาน้ำตาลที่เคี้ยวอยู่ราดข้าวให้ทานแทนเรียกข้าวไข่จึงหรืออาจทานร่วมกับมะพร้าวที่กินซึ่งมีความหอมหวานและอร่อยมากจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะคิดค้นว่าจะทำอย่างไรให้น้ำตาลที่เคี้ยวจากเตาคงความเหลือไว้ได้ตลอด

เพราะหากนำน้ำตาลที่ขึ้นจากกระทะมาบรรจุขวดเลยจะทำให้เหนียวเป็นดั่งเม (น้ำตาลมะพร้าว) และตกผลึกเป็นน้ำตาลกรวด (สมัยก่อนทำน้ำตาลกรวดด้วยการเคี่ยวน้ำตาลแล้วนำไปใส่กระบอกแขวนไว้ให้ตกผลึกเป็นน้ำตาลก้อน) จึงมีการคิดค้นและทำวิจัยร่วมกับหน่วยงานภายนอกเกี่ยวกับกระบวนการในการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นขึ้นและพบว่าในการเคี่ยวน้ำตาลต้องมีการวัดอุณหภูมิให้เหมาะสมโดยใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง (ไม่กระทุ้ง) จากนั้นใส่ตัวที่ติดผลึกกับความหนืดลงไปบางกรรมวิธีบอกว่าสามารถน็อกน้ำเย็นและบรรจุภาชนะได้เลย ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้แตกไลน์ไปเป็นน้ำส้มสายชู ซอส น้ำหวาน น้ำผลไม้และกำลังต่อยอดไปเป็นเครื่องสำอาง ถือเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการเคี่ยวน้ำตาลแบบเดิม (เถิดดา เอกแก้วนำชัย, 2562, สัมภาษณ์) ปัจจุบันการแปรรูปมะพร้าวเป็นที่สนใจของสังคมเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากธรรมชาติและการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์กับร่างกายได้ทั่วทั้งตัว (วิบูลรัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์)

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูป (น้ำมันมะพร้าวกระป๋อง วุ้นมะพร้าว เปลือกสับ กระบะกล้วยไม้ ถ่านอัดแท่งไว้ควั่นจากกะลามะพร้าว ก้านไม้กวาด หลักในทะเล ไม้กระดาน)

เกิดขึ้นจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และแปรรูปมะพร้าวครบวงจร เป็นกลุ่มสมาชิกที่เน้นการแยกส่วนต่างๆ ของมะพร้าวเพื่อส่งขายต่อไปให้แก่พ่อค้า ดังนี้

น้ำ ขายให้แก่โรงงานแปรรูปเพื่อทำน้ำกระป๋องหรือนำไปหมักต่อเพื่อทำเป็นวุ้นมะพร้าว

เนื้อ ขายให้แก่ตลาด ร้านขายแกง หรือร้านที่มีเครื่องสีเพื่อแปรรูปเป็นน้ำกะทิ

กะลา ถ้าเป็นกะลาแห้งจะส่งขายโรงงานเพื่อทำถ่านอัดแท่งไว้ควั่นและบางส่วนสามารถนำมาทำเป็นพวงกุญแจได้ แต่หากเป็นกะลาที่ทำสิ่งของเครื่องใช้อื่นก็ต้องมีการคัดเลือกขนาดให้เหมาะสมอีกครั้ง

เปลือกปอกแล้วจะมีคนรับซื้อไปทำกระบะกล้วยไม้หรือทำเปลือกสับผสมดินปลูกต้นไม้ ใบมะพร้าวขายให้กับร้านทำขนมเพื่อนำไปใช้ห่อขนม สานตะกร้าหรือนำไปจัดสถานที่

ก้านมะพร้าว จะนำมาเหลาและขายเป็นกิโลเพื่อนำไปทำไม้กวาดก้านมะพร้าว

ยอดมะพร้าว ส่งขายตลาดเพื่อทำแกง

ลำต้น ขายให้แก่ประมงเพื่อนำไปใช้ปักในทะเลหรือแปรรูปเป็นแผ่นกระดาน

โคนถึงราก สามารถทำยาใช้ในการห้ามเลือดได้ (องค์ความรู้เก่า) (สงบ จาตุรัส, วิบูลรัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสานใบมะพร้าว

ในอดีตมีการสานใบมะพร้าวเพื่อเป็นสิ่งของเครื่องใช้และของเล่นให้แก่เด็กๆ โดยมีแนวคิดในการนำสิ่งที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์แต่ปัจจุบันการสานของเล่นไม่ได้นำมาใช้เป็นของเล่นเช่นแต่ก่อนแต่จะเป็นการนำมาจัดแสดงเสียมากกว่า ส่วนสิ่งของเครื่องใช้ เช่น พัด หมวก ตะกร้ายังคงมีใช้อยู่บ้าง ปัจจุบันได้มีการพัฒนาทำเป็นอุปกรณ์ตกแต่ง(ซุ้ม) ตามงานต่างๆ มีการคิดลวดลายใหม่ๆ เช่น ดอกข้าวโพด ดอกกุหลาบ รวงข้าว และถายทอดให้แก่รุ่นลูกแต่ด้วยลูกยังคงมีงานประจำจึงไม่ได้ใช้วิชาความรู้ดังกล่าวเป็นหลักในการหาเลี้ยงชีพ ซึ่งการจะเรียนรู้การสานใบมะพร้าวก็น่าจะเป็นการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบปากต่อปากและทำตามจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้การพัฒนาต่อยอดและอนุรักษ์ไว้ก็ต้องขึ้นกับความสามารถและความชื่นชอบของแต่ละบุคคลด้วยในการสานใบมะพร้าวจะใช้ใบสดเพราะนิ่มและสามารถสานได้ง่ายโดยมักสานเป็นของเล่น หมวก พัด ตะกร้าใส่ผลไม้หรือขนมหวานโดยจะมีการคัดเลือกใบซึ่งพิจารณาจากความต้องการว่าต้องการที่จะทำอะไร หากต้องการทำพัดและตะกร้าต้องเลือกใบเรียบๆ และใช้ยอดใบเพราะนิ่มสามารถดัดได้ง่าย แต่หากใบอ่อนและกว้างจะใช้ทำกระจาด หากเป็นนกและปลาตะเพียนจะใช้ใบยาวๆ ใหญ่ๆ ปัจจุบันคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่คิดขึ้น ได้แก่ ห่อไอเฟลกับต้นคริสมาส โดยปกติการเลือกตัดใบจะสามารถใช้ได้ตั้งแต่ส่วนยอดถึงส่วนที่ตั้งยอดอยู่แต่ต้องเป็นส่วนที่ใบยังคงมีสีเขียว ถ้าก้านแข็งแล้วจะไม่สามารถนำมาทำกระจาดและหมวกได้ หลังจากได้ใบมาแล้วก็สามารถนำมาตัดและดัดให้เป็นรูปทรงได้เลย (บุญเรือน จันทร์พลับ, 2562, สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 29 หมวกและของเล่นเด็กจากการจักสานใบมะพร้าว

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2562



ภาพประกอบ 30 ชุ้มจัดงานต่างๆ ที่เป็นการประยุกต์องค์ความรู้เก่าเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์, 2562

นอกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสานจากใบมะพร้าวจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหายแล้วยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำกะโหลกซอและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสานจากก้านมะพร้าวด้วย ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เคยมีอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาแต่ปัจจุบันได้ทิ้งร่องรอยไว้ในลักษณะของงานนิทรรศการ การสาธิตและในรูปแบบของตัวสินค้า อาจด้วยเหลือปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้น้อยมากและภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นศิลปหัตถกรรมที่ต้องใช้ความรู้ ความชำนาญและทักษะเฉพาะด้านประกอบกับลักษณะการถ่ายทอดของคนโบราณเน้นการสื่อสารด้วยวาจาจึงเป็นการยากที่จะสามารถเก็บรายละเอียดงานต่างๆ ได้ทุกขั้นตอน รวมถึงความต้องการของคนในสังคมปัจจุบันลดน้อยลงและผลิตภัณฑ์ดังกล่าวยังไม่ได้มีการเปลี่ยนคุณค่าเพื่อสร้างมูลค่าจึงทำให้การดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันเป็นไปได้ยากขึ้น

จากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของกระแสสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเทคโนโลยีความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสารและระบบโลจิสติกส์ที่รวดเร็ว ค่านิยมที่ส่งผลต่อการเลือกผลิตภัณฑ์ในการบริโภคอุปโภคที่เปลี่ยนไป การให้ความสำคัญกับการศึกษาและองค์ความรู้ทำให้ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการ/ขั้นตอนในการผลิตไปจากเดิมเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้ ยกตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกมะพร้าวให้ถูกต้องตามหลักการทำการเกษตร การปรับรูปแบบบรรจุภัณฑ์ของน้ำตาลมะพร้าวให้มีความสวยงามมากขึ้น การพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิตน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนเป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนผสมอโวคาโด การพัฒนาการผลิตน้ำส้มสายชูจากน้ำมะพร้าวให้ตรงตามมาตรฐาน เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงอยู่ได้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังไม่สามารถพัฒนาต่อได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวที่ปรากฏในเอกสารและได้จะสูญหายภายในตลาดน้ำอัมพวา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว					
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่					
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น					
เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด	เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด
การทำสวน	เมื่อมีการร่วมมือกันทำงานในแต่ละสวนและมีเครือข่ายการส่งจำหน่าย ทำให้เกิดการบูรณาการความรู้ระหว่างบุคคลและองค์กรจากการพูดคุยมีราคาที่เหมาะสมและมีอำนาจในการต่อรอง เมื่อสามารถอยู่ได้ก็เกิดการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้กัน	ลักษณะพื้นที่ ทำให้มีผลผลิตน้อย ไม่สามารถแข่งขันกับตลาดได้	การทำนํ้ามันมะพร้าวสกัดเย็น	มีการปรับรูปแบบวิธีการผลิตเพื่อสร้างมาตรฐานให้ตรงความต้องการ โดยการ โดยความร่วมมือของกลุ่มชาวบ้านและบริษัทเอกชนในการศึกษาวิจัยและพัฒนา รวมถึงการทำการตลาดเพื่อจำหน่าย	-ขาดความรู้ในกา รจัดจำหน่ายผ่านช่องทางอื่น ๆ -ผลิตภัณฑ์มีราคาสูง

ตาราง 1 (ต่อ)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว				
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่				
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น			ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นใหม่	
เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด	เรื่อง	ข้อจำกัด
การทำ เตาตาลและ การไหว้เตา	การทำเตาตาล-กลีบมาให้ความสำคัญกับการผลิตแบบธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมมีการขายออนไลน์โดยอาศัยเครือข่ายจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานและการจัดนิทรรศการ การไหว้เตา-ลดขั้นตอนเพื่อลดค่าใช้จ่ายและเวลา แต่ยังคงรักษาความเชื่อในแบบเดิมไว้	การทำเตาตาล -จำนวนหลังคาเรือนที่ทำเตาตาลน้อยและที่เป็นผลิตภัณฑ์แบบธรรมชาติกันอยู่เท่านั้น -สภาพอากาศที่ส่งผลต่อรสชาติและปริมาณน้ำตาล การไหว้เตา-ไม่ได้มีการสืบทอดเป็นเพียงการทำเป็นตัวอย่าง	การแปรรูป	มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรอง ทำให้ชาวบ้านยังมีความสามารถในการหารายได้จากการทำสวนมะพร้าวได้ โดยอาศัยความร่วมมือของชาวบ้านในกลุ่มและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปมะพร้าว โดยปลูกฝังแนวคิดวิธีการและขั้นตอนให้แก่ลูกหลานรวมถึงเป็นแหล่งศึกษาดูงานแก่ผู้สนใจ

ตาราง 1 (ต่อ)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว				
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่				
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น		ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นใหม่		
เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด	เรื่อง	ข้อจำกัด
การทำน้ำส้มสายชู	พัฒนาารูปแบบการผลิตให้มีมาตรฐานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและตรงตามความต้องการของตลาดและมีการศึกษาเพิ่มเติมร่วมกับมหาวิทยาลัยภายนอกพื้นที่โดยมีการจัดแหล่งศึกษาดูงานและเผยแพร่ความรู้แก่บุคคลภายนอก	-ใช้เวลาในการหมักนาน (ไม่รองรับความต้องการ) -มีกลิ่นเฉพาะที่บางคนอาจไม่ชอบ		
การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน	มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการผสมอโรคาได้เป็นการเพิ่มคุณภาพให้แก่ผลผลิต เพื่อให้เป็นที่สนใจและตรงความต้องการ โดยมีการร่วมมือกับวิทยาลัยเทคนิคเพื่อพัฒนาขั้นตอนวิธีการในการผลิตให้รวดเร็วและง่ายขึ้น	-ขาดความรู้ในการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์		

ตาราง 1 (ต่อ)

มุมมองปัญหาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจะสูญหาย					
เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด	เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด
การจักสานใบมะพร้าว	ปรับเปลี่ยนและรูปแบบของชิ้นงานจากเดิมที่มีความทันสมัยปรับเปลี่ยนได้จริง โดยมีการสาธิตและให้ทดลองปฏิบัติและการจัดนิทรรศการประกอบ	-ขาดผู้สืบทอดและการบูรณาการ -คนให้ความนิยมน้อย			
	-ยังคงลักษณะและรูปแบบของการทำกะโหลกชอ -มีการจัดนิทรรศการในมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์	-ผู้ที่สืบทอดต้องมีพรสวรรค์ทักษะด้านความรู้ด้านเฉพาะด้านและมีความชอบ -คนเล่นชอสามสายน้อยลง -มะพร้าวชอกลายพันธุ์ง่ายทำให้ไม่มีผลในการนำมาผลิต			
การทำกะโหลกชอ					

ตาราง 1 (ต่อ)

มุมมองปัญหาท้องถิ่นที่เกิดจากสุขภาพ					
เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด	เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด
การจักสาน ก้ามมะพร้าว	-ยังคงลักษณะและรูปแบบของการ จักสานในแบบเดิม อาจมีการ พัฒนาความหลากหลายของ ผลิตภัณฑ์บ้าง	-ผู้ที่สืบทอดไปด้วย ข้อจำกัดของบางประการ -ขาดแรงงานในการผลิต เพื่อจำหน่าย -ฐานงานค่อนข้างมี น้ำหนักและมีความคม -ได้รับความนิยมน้อย			

จากตารางแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าวของตลาดน้ำอัมพวาสามารถจำแนกออกได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ อันได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำเตาตาลและการไหว้เตา การทำน้ำส้มสายชู การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนผสมอโวคาได้ การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากมะพร้าว เช่น น้ำมันมะพร้าวกระป๋อง กวนมะพร้าว เปลือกสับ กระบะกล้วยไม้ ถ่านอัดแท่งไร้ควันจากกะลามะพร้าว ก้านไม้กวาด หลักในทะเล ไม้กระดาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้สูญหายคือ การทำกะโหลกขอ การจักสานจากใบมะพร้าวและการ จักสานจากก้านมะพร้าว ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นใหม่มักมีข้อจำกัดในการดำรงอยู่ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการขาดความรู้ในการจัดจำหน่ายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และการขาดผู้สืบทอด ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะดำรงอยู่ได้ต้องมีการปรับตัวไปตามบริบทที่มีการบูรณาการองค์ความรู้และหน่วยงานต่างๆ เข้าด้วยกันจึงจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบและวิธีการผลิตตรงตามความต้องการของสังคม ในทางตรงกันข้ามหากภูมิปัญญาท้องถิ่นใดที่มีข้อจำกัดที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้เป็นไปตามบริบทของสังคมได้ก็จะยังไม่สามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นใหม่ได้ และกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหายรอวันที่จะมีการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของบริบทที่จะมาสนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ กลับมาเป็นภูมิปัญญาที่ยังดำรงอยู่ต่อไป

รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

จากที่ได้มีการศึกษาข้อมูลของช่วงปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททำให้ทราบถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในตลาดน้ำอัมพวาที่มีการเปลี่ยนผ่านถ่ายทอดรูปแบบวิธีการ ขั้นตอน เพื่อเป็นการปรับตัวให้เกิดการสืบทอดและดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้วิจัยได้นำทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์(AGIL) เข้าไปศึกษาร่วมกับปรากฏการณ์ช่วงที่ 1-2 พบว่า การแสดงลักษณะตามแนวคิดทฤษฎี AGIL ยังไม่มีความชัดเจนมากนักยังไม่ได้มีการนำรูปแบบทฤษฎีหรือแนวคิดของการบริหารจัดการเข้ามาใช้ในการดำรงชีพแต่ก็สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในช่วงการศึกษานั้นเกิดขึ้นจากพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตการประกอบชีพและการทำมาหากินของชาวบ้านซึ่งก็คือระบบนิเวศทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการนำความรู้ประสบการณ์

ประกอบกับสภาพของระบบนิเวศทางกายภาพมาสร้างให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการปรับตัวไปตามบริบทในแต่ละช่วงเวลา ผ่านการถ่ายทอดจากการบอกเล่า การทำให้เห็น แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงปรากฏการณ์ที่ 3-4 ระบบการบริหารจัดการ แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการเพื่อให้หน่วยงานและชุมชนต่างๆ เกิดความเข้มแข็ง เช่น แนวคิดทฤษฎี AGIL ทฤษฎีการมีส่วนร่วม แนวคิด PDCA อย่างไรก็ตามก็การศึกษาวิจัยที่จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เป็นมูลเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น การใช้ทฤษฎี AGIL จึงเป็นทฤษฎีระบบที่สามารถอธิบายการดำเนินไปของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้ทั้งในภาพรวมและภาพย่อย

ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้นำทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์ (AGIL) เข้ามาศึกษาประกอบกับปรากฏการณ์ที่ 3-4 พบว่า ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความชัดเจนมากขึ้น โดยพบว่ามียุทธศาสตร์ที่มีบทบาทในการผลักดันภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3 กลุ่ม คือ เทศบาลตำบลอัมพวา มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร โดยเทศบาลตำบลอัมพวามีหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย บำรุงรักษาทางบกทางน้ำให้สะอาด ให้การศึกษา ส่งเสริมบำรุงด้านศิลปวัฒนธรรมและด้านสาธารณสุขไปทั่ว จึงมีการบุกเบิกตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น วางแผนและกำหนดเป้าหมายในการทำงานที่ต้องการให้ตลาดน้ำอัมพวากลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง พร้อมทั้งคิดแนวทางการป้องกันปัญหาอาชญากรรมและปัญหาขยะ สร้างความร่วมมือของชาวบ้านจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างให้เกิดคุณค่าและมูลค่า มีการให้ความรู้และปรับทัศนคติในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเมื่อเกิดแนวความคิดที่จะบุกเบิกโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นของเทศบาลตำบลอัมพวานั้นการดำเนินการของเทศบาลได้เริ่มต้นจากการวางแผนโดยมุ่งเน้นไปที่วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและการรับรู้ร่วมกันกับชาวบ้านภายในชุมชนเพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในการดำเนินการ(ปฏิบัติ) ไปสู่เป้าหมาย โดยมีการบูรณาการกลุ่มคนต่างๆ เข้าด้วยกัน การบูรณาการองค์ความรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ารูปแบบและวิธีการในการบริหารจัดการเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่ การดำเนินการดังกล่าวค่อนข้างสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ดังจะเห็นได้จากการกล่าวถึงการทำงานของเทศบาลตำบลอัมพวาของชาวบ้านภายในตลาดน้ำที่กล่าวว่า “ตอนที่ตลาดเปิดแรกๆ เทศบาลฯ เข้าหาชาวบ้านเดินตามบ้านเพื่อพูดคุยและขอความร่วมมือเกิดการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน มีการจัดกิจกรรม มีการประชาสัมพันธ์ทำการตลาดอย่างมากจาก

เครือข่ายภายนอก ตลาดมีความคึกคัก ชาวบ้านยิ้มแย้มแจ่มใสเพราะขายของกันได้ทุกคน” (กมลทิพย์ กันตะเพ็ง; พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล; ธีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์) ตลาดน้ำอัมพวาได้พัฒนาและเจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ด้วยกลไกที่ได้ถูกวางไว้ทำให้มีความเข้มแข็งขึ้นและสามารถดำเนินไปได้ด้วยตัวเอง ปัจจุบันเทศบาลตำบลอัมพวาจึงไม่มีการจัดกิจกรรมใดเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวภายในตลาดน้ำอัมพวาอาจด้วยติดขัดในเรื่องของงบประมาณ ภาระการดำรงตำแหน่งและการเมืองท้องถิ่นบางประการ ทำให้มุ่งเน้นไปที่การให้ความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคเป็นหลัก

มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์จึงเป็นหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ช่วยเหลือให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการขายสินค้าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ทั้งนี้กิจกรรมที่จัดขึ้นประจำคือ โครงการระยิบระยับอัมพวาที่บริเวณลานนาคะระวังค์ (ธีระ วิรุณชาณพันธุ์, 2563, สัมภาษณ์) ด้วยมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์มีบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์และส่งเสริมวิถีชีวิตพื้นบ้าน สร้างอาชีพที่มีความสอดคล้องกับสังคมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เข้าด้วยกันโดยเน้นประโยชน์ของชาวบ้านเป็นสำคัญ มูลนิธิ มีความตั้งใจที่จะสอดประสานให้ทุกๆ คนได้รับผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งหากเป็นไปได้ก็จะสามารถรักษาสິงเหล่านั้นให้ดีขึ้นและอยู่ได้อย่างยาวนาน ทั้งนี้หากมีคนใดเสียประโยชน์ก็จะเริ่มไม่มีการรักษาและวางแผน การดำเนินงานเริ่มต้นที่การประชาสัมพันธ์เครือข่ายที่มีอยู่ (เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนานุรักษ์พันธุ์มะพร้าวครบวงจร บ้าเล็กริมคลอง โสมสเดย์ นาเกลือ นาทุ่ง นาข้าว กลุ่มน้ำมันใบโอดีเซล บองมาร์เซ่ จิตรลดา หน่วยงานการศึกษาต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นต้น) กับคณะดูงานเพื่อให้สามารถพัฒนาต่อยอดเครือข่ายออกไปได้ ดังนั้นเครือข่ายของมูลนิธิจึงมีลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงรุกและเครือข่ายเชิงรับ ทำให้หน่วยงานดังกล่าวได้มีโอกาสเข้ามาช่วยเหลือ ผลักดัน ส่งเสริมด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก อาทิเช่น การจัดศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่ การหาวิทยากรทั้งจากหน่วยงานภายในภายนอกหรือแม้แต่ชาวบ้านที่มีความรู้หรือเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะความรู้ความชำนาญเพื่อให้ความรู้และ/หรือสาธิตการปฏิบัติแก่ชาวบ้านในประเด็นที่ชาวบ้านได้นำเสนอมา การมีหน้าร้าน(ภัทรพัฒน์) เพื่อให้ชาวบ้านได้มีช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งนี้จะมีทีมงานในการตรวจสอบการผลิตและวัตถุดิบเพื่อให้ตรงตามมาตรฐานที่จะใช้แบรนด์ของภัทรพัฒน์ได้ การเป็นผู้สนับสนุนในการทำการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายออนไลน์ เป็นต้น (กมลทิพย์ กันตะเพ็ง; กนกวรรณ กิตติจินดาวงศ์, 2563, สัมภาษณ์) ส่วนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มฟื้นฟูและอนุรักษ์พันธุ์มะพร้าวครบวงจรนั้นเป็นกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองและให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มผู้ทำสวน

มะพร้าวโดยอาศัยการมีส่วนร่วมเป็นหลัก ภายในกลุ่มจะมีการบริหารจัดการโดยหัวหน้ากลุ่มเพื่อวางแผนให้เกิดการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนและวิธีการที่สามารถสร้างรายได้ที่แน่นอนให้แก่ชาวบ้านและมีการสร้างเครือข่ายในการเชื่อมโยงการแปรรูปต่างๆ เพื่อจัดจำหน่ายต่อไป ดังนั้นหากเป็นความรู้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปมะพร้าว การผลิตน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนก็สามารถขอช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ จากการทำงานดังกล่าวค่อนข้างแสดงให้เห็นถึงเอกเทศในการทำงานของแต่ละหน่วยงานอันส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดการของชุมชน

ระบบการจัดการชุมชนตลาดน้ำอัมพวาในปัจจุบันพบว่า ไม่ได้มีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอาจด้วยประสบการณ์ทักษะความชำนาญที่แตกต่างกัน ผู้คนไม่ได้มีความรู้จักสนิทสนมด้วยเป็นคนจากนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ทำให้เกิดการแข่งขันกันภายในตลาดวิกฤตการณ์จากเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด 19) รวมถึงมีการเปลี่ยนวาระการดำรงตำแหน่งของนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวาทำให้การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ที่เกิดขึ้นๆ โดยวิถีชีวิต กล่าวคือ ชาวบ้านได้ดำเนินการทุกอย่างด้วยตัวเองเสมือนเป็นกิจวัตรประจำโดยปฏิบัติตามกรอบหรือแบบแผนที่เคยทำมา อาจมีการพัฒนาต่อยอดกันออกไปอย่างมีทิศทางบ้าง ไม่มีทิศทางบ้าง ด้วยตลาดเคยผ่านจุดต่ำสุดและสูงสุดมาแล้วดังนั้น ณ เวลานั้นที่ตลาดติดแล้วสิ่งใดที่มาขายในตลาดก็สามารถขายได้ จะขายได้เป็นตัวเงินหรือเป็นการสร้างสีสันให้เกิดจุดขายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามายังตลาดก็ล้วนแล้วแต่เป็นผลบวกให้แก่ตลาดทั้งสิ้น ถึงแม้จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมองว่าปัจจุบันตลาดน้ำอัมพวามีสภาพเหมือนล้าหลัง ไร้เสน่ห์ แต่การเข้ามาเดินภายในตลาดก็สามารถสร้างความสนุกสนาน ยังมีคนเดินมากก็ยิ่งมีความสุข(ไม่เหงา) อย่างไรก็ตามชาวบ้านพยายามที่จะทำให้ความนิยมของตลาดอยู่ในระดับทรงตัวหรือตกลงน้อยที่สุดโดยผลักดันการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดขึ้นควบคู่กัน แต่ก็เป็นไปได้ยากมากที่สุดท้ายก็จำเป็นต้องเลือก โดยเลือกการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณภาพ ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำงาน สร้างความแปลกใหม่และสามารถเข้าถึงได้ง่ายเพื่อให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์สามารถขายได้และติดตลาดอยู่ (พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล; ธีระ วิรุณชาณพันธุ์ , 2563, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีได้มีชาวบ้านกล่าวถึงการทำงานระหว่างชาวบ้าน เทศบาลตำบลอัมพวา มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์ ว่า “ชุมชนเคยเข้มแข็งในเวลาที่ 3 หน่วยงานได้ทำงานร่วมกัน” (พลพิพัฒน์ สมานศิริกุล, 2563, สัมภาษณ์) จากคำกล่าวนี้น่าจะแสดงให้เห็นได้ว่าการบูรณาการการทำงานและองค์ความรู้เข้าด้วยกันคือปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานภายในตลาดน้ำอัมพวาประสบความสำเร็จและจากผลการดำเนินการในการบุกเบิกตลาดน้ำอัมพวาในอดีตจนทำให้กลายเป็น

ตลาดน้ำยามเย็นที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติน่าจะเป็นแนวทางในการจัดการรูปแบบหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อให้เกิดการและวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นกับทฤษฎี AGIL ประกอบกับแนวคิดที่เกี่ยวข้อง และสามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำเป็นต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. การสร้างโครงสร้างของระบบการทำงานใหญ่ด้วยการวางแผนการทำงาน การกำหนดงบประมาณ และเป้าหมายในการทำงาน วิธีการขั้นตอนในการดำเนินงาน รวมถึงวิธีการในการวัดผลและประเมินผลโดยจะมีการวางแผนร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ โดยจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ถึงระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรม รวมถึงบริบทภายนอกของสังคม อันได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา เทคโนโลยี ระบบการเมืองการปกครอง นโยบายต่างๆ เป็นต้น และบริบทภายในอันได้แก่ ความรู้ความสามารถ ต้นทุนทางวัฒนธรรม เครือข่าย เป็นต้น ทั้งบริบทต่างๆ ย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมความต้องการในการอุปโภคและบริโภค ผลิตภัณฑ์ การศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อมูลทั้งหลายเหล่านี้จะทำให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะนำมาใช้ในการสร้างแนวทางในการพัฒนา การแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องที่สามารถเกิดขึ้นได้ในอนาคต ทั้งนี้ เป้าหมายของการสร้างผลิตภัณฑ์มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความต้องการของผลิตภัณฑ์ว่ากลุ่มเป้าหมายต้องการผลิตภัณฑ์ในลักษณะใด ให้ความสำคัญกับวิธีการและขั้นตอนการผลิตมากน้อยเพียงใด สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากเพียงใด สะดวกเพียงใดและที่สำคัญคือมีระบบโลจิสติกส์ที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้สนใจมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

2. การลงมือปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

2.1 ส่วนของระบบการดำเนินงาน จำเป็นต้องมีการแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงาน โดยอาจแบ่งเป็นแผนงาน ฝ่ายงาน หรือกลุ่มงาน ทั้งนี้จะมีการกระจายอำนาจการทำงานและเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเสนอโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มายังผู้บริหารได้ เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานจะเป็นฝ่ายที่เข้าใจและมองเห็นสภาพความเป็นจริงในการทำงานของชุมชนดังนั้นจะสามารถนำข้อมูลต่างๆ ที่มีมาใช้สร้างสรรค์งาน ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน อย่างไรก็ตามกิจกรรมนั้นๆ ต้องอยู่ในกรอบของแผนงานและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว

2.2 ส่วนของการผลิตผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการวางแผนการทำงานที่จำเป็นต้องมีการทดลองการทำงานเพื่อให้เห็นสภาพจริงและมีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานที่บกพร่องให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุดเมื่อมีการปฏิบัติจริงโดยการทดลองการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วิธีการ/ขั้นตอนในการผลิต เช่น การทดลองใช้เครื่องหรืออุปกรณ์ทุนแรงว่าทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากน้อยเพียงใด เกิดปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ หรือไม่อย่างไร การเปลี่ยนรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ทันสมัยนั้นตรงตามความต้องการของผู้บริโภคมากน้อยเพียงใด รวมถึงระดับความเป็นมาตรฐานนั้นเป็นที่ยอมรับตามบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมโดยรวมมากน้อยเพียงใด เป็นต้น ทั้งนี้การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วิธีการ/ขั้นตอนในการผลิตต้องมีความเหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลาและเป็นไปตามความต้องการของสังคมโดยรวมเป็นสำคัญ เมื่อระบบที่ทำการทดลองมีความคงที่จึงนำไปปฏิบัติจริง

3. การบูรณาการองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้เก่า ความรู้ใหม่ ความรู้จากภายในชุมชนและความรู้จากภายนอกชุมชน ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงาน ด้านการจัดการ ขั้นตอน/วิธีการผลิต รวมถึงรูปแบบและวิธีการในการนำเสนอผลิตภัณฑ์นั้นๆ ได้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการทำความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กรในการศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรเพื่อมาบรรยาย สาธิต ซึ่งทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมนั้นเกิดการพัฒนามีทิศทาง และเป็นการสร้างเครือข่ายให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

4. การเผยแพร่ความรู้ ถือเป็นรูปแบบวิธีการหนึ่งในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการจัดนิทรรศการ การสาธิต เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานให้แก่บุคคลที่สนใจทั้งนี้อาจดำเนินการควบคู่กับการปฏิบัติในส่วนของการผลิตผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ได้ ซึ่งจะอาศัยลักษณะทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และวิถีชีวิตที่ดำเนินมาแต่เดิมเป็นพื้นฐานในการนำเสนอองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่โดยมีการอธิบายถึงอุปกรณ์ต่างๆ วิธีการ/ขั้นตอนในการผลิตผลิตภัณฑ์นั้นๆ ซึ่งหากมีการดำเนินการในการเผยแพร่ความรู้ด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งและมีการปฏิบัติไปพร้อมกันก็จะเท่ากับเป็นการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปในคราวเดียวกัน

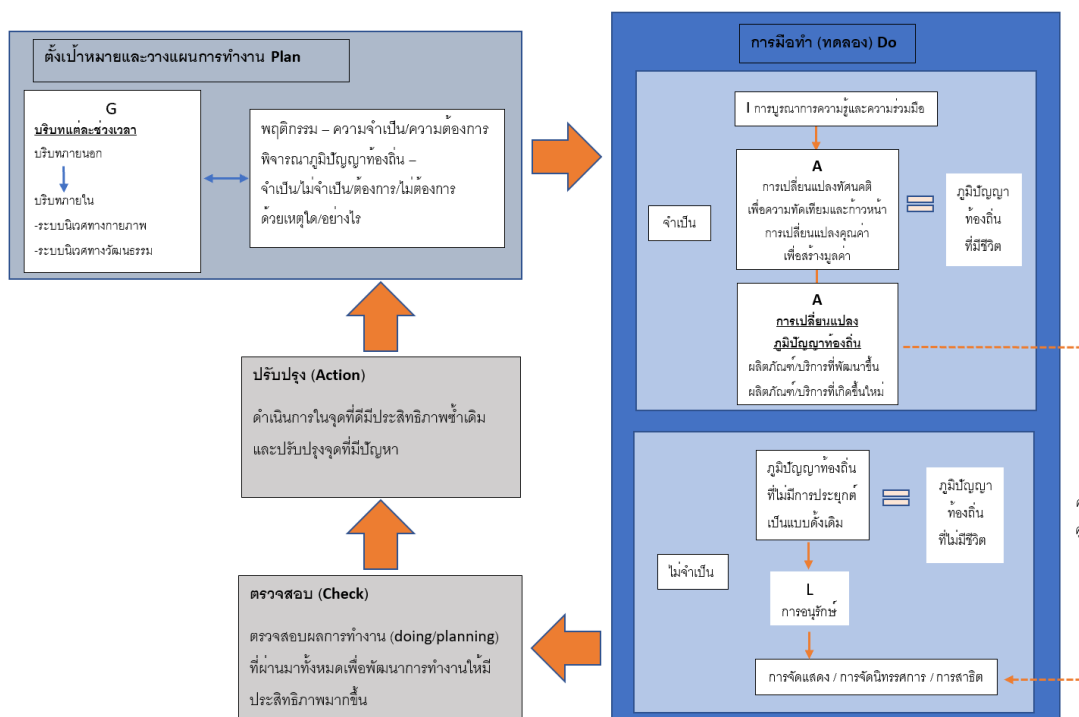
5. การประเมินผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีการพิจารณาร่วมกันเกี่ยวกับวิธีการ/ขั้นตอนในการทำงานทั้งหมด เพื่อเป็นการพิจารณาถึงข้อผิดพลาดที่จำเป็นต้องนำไปพิจารณาแก้ไขทั้งในรูปแบบของข้อติชม แบบประเมินแบบสอบถามต่างๆ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการดำเนินงานและในส่วน of ผลิตภัณฑ์ ซึ่ง

หากเป็นส่วนของผลิตภัณฑ์ก็จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการตอบรับด้านคุณภาพผลผลิต ช่องทางในการจัดจำหน่าย ราคา ยอดขาย ระยะเวลาในการผลิตสินค้า/ขายสินค้า งบประมาณ ส่วนการอนุรักษ์และการเผยแพร่ นั้นสามารถประเมินผลได้จากจำนวนผู้เข้าชมหรือผู้สนใจ ปริมาณ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสาธิตและการสอน เป็นต้น

6. การนำข้อมูลที่ผ่านมาผ่านการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงจากผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานไป ดำเนินงานในการวางแผนและกำหนดวัตถุประสงค์อีกครั้ง

จากขั้นตอนในการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างรูปแบบการจัดการเพื่อ การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยอาศัยหลัก ความสัมพันธ์ของระบบย่อย (AGIL) ซึ่งแสดงให้เห็นการวางแผนการทำงานที่เริ่มต้นจาก การพิจารณาบริบทที่สัมพันธ์กับความต้องการของมนุษย์ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่เพื่อ วางเป้าหมาย กล่าวคือ หากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นภูมิปัญญาที่ยังคงมีความจำเป็นยังคงใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวันก็จะสามารถลงมือปฏิบัติโดยการปรับเปลี่ยน แก้ไข ปรับปรุงหรือพัฒนา ต่อไปโดยผ่านกระบวนการในการบูรณาการกลุ่มคนและองค์ความรู้เข้าด้วยกันเกิดการปรับ ทศคติใหม่ในคุณค่าขององค์ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม นำไปสู่การสร้าง มูลค่า(เป็นไปตามความต้องการของสังคม) และเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชีวิต ซึ่งก็คือ ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นและผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นใหม่ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ควรมีการจัดแสดง จัดนิทรรศการ อบรม สาธิต ฯ เพื่อเป็นการเผยแพร่และสืบทอดองค์ความรู้แก่คนรุ่นหลังรวมถึง บุคคลที่สนใจ ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังไม่ได้รับความนิยมนำมาพัฒนาต่อยอด เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ได้ในช่วงเวลานั้นๆ จะกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่มีชีวิตที่จะมีการจัด แสดง จัดนิทรรศการ หรือสาธิต เกี่ยวกับวิธีการ/ขั้นตอน รวมถึงอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และเผยแพร่องค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ทั้งนี้หากช่วงเวลาใดที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น กลายเป็นสิ่งจำเป็นหรือเป็นที่ต้องการของสังคมก็จะสามารถเปลี่ยนวิถีของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่มีชีวิตมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชีวิต เมื่อมีการลงมือปฏิบัติด้วย การปรับเปลี่ยนคุณค่าเป็นมูลค่า มีการเผยแพร่และอนุรักษ์แล้วก็จำเป็นต้องมีการประเมินผลการ ทำงาน เพื่อเป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานว่ามีข้อผิดพลาด ณ จุดใด อย่างไร และลงมือ แก้ไขเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานก่อนที่จะกลับมาวางแผนการทำงานอีกครั้ง ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถ อธิบายเป็นโดเมนได้ดังนี้

โมเดลที่ได้จากการศึกษา



ภาพประกอบ 31 รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลาดน้ำอัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นตลาดน้ำที่ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการคมนาคมตั้งแต่อดีตเนื่องจากเป็นชุมทางการคมนาคมก่อนที่จะออกทะเลกลายเป็นแหล่งชุมชนเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวมทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำและยังเป็นแหล่งรวมศิลปนิพนธ์ที่สำคัญของประเทศไทย การพัฒนาโครงข่ายทางน้ำมีความชัดเจนมากขึ้นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์หรือประมาณรัชกาลที่ 3-4 มีการขุดคลองเพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายต่างๆ จนเกิดเป็นระบบโลจิสติกส์ที่สำคัญ แต่การพัฒนาเมืองยังคงมีเกิดขึ้นอยู่หลายครั้งซึ่งในแต่ละครั้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตลาดน้ำอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงอย่างเห็นได้ชัด

ผลการศึกษาบริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ 4 ปรากฏการณ์ได้แก่

ปรากฏการณ์ที่ 1 ช่วงปี 2513-2516 ถนนธนบุรี-ปากท่อเปิดใช้อย่างเป็นทางการ

ปรากฏการณ์ที่ 2 ช่วงปี 2523-2526 ที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์เพื่อเก็บกักน้ำ จังหวัดกาญจนบุรี

ปรากฏการณ์ที่ 3 ช่วงปี 2545-2548 มีการเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น

ปรากฏการณ์ที่ 4 ช่วงปี 2554-ปัจจุบัน ที่มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์มะพร้าวควรงจร

ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปเนื้อหาการศึกษาได้เป็นตารางดังต่อไปนี้

ตาราง 2 สรุปปรากฏการณ์และมูลเหตุของการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปรากฏการณ์ที่	แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ	ระบบนิเวศทางกายภาพ	ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม	วิเคราะห์ปรากฏการณ์และมูลเหตุ
1 ช่วงปี 2513-2516 ถิ่นนบุรี-ปากท้อเปิดใช้ อย่างเป็นทางการ	ฉบับที่ 1-3 (2504-2519) ให้ความสำคัญกับ การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ การ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความ ทันสมัยและระบบเศรษฐกิจแบบเสรี นิยม	ยังไม่มีผลกระทบในวงกว้างเพราะถิ่น ยังอยู่เพียงในตัวเมือง แต่เมื่อมีการเท ถิ่นขนาดใหญ่เข้ามาตั้งที่ด้วยอาคาร สวนมะพร้าวถูกแทนที่ด้วยอาคาร บ้านเรือน หมู่บ้านจัดสรรและโฮมสเตย์ สวนมะพร้าวเริ่มลดลง	เดิมพื้นที่นี้มีพวามีสวนมะพร้าวอยู่มาก คนอัมพวาได้เป็นชีวิตอยู่กับมะพร้าวใน แบบเดิมๆ โดยยึดการทำสวนมะพร้าวและ นำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพหลัก การพัฒนา เครือข่ายการคมนาคมทำให้ชาวบ้านหันมา ใช้รถยนต์แทนเรือ ถิ่นนบุรีจึงกลายเป็น เส้นทางสำคัญที่เชื่อมโยงผู้คน พื้นที่ที่ เข้าถึงได้ง่ายกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการ ตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ ร้านค้าขาย ขยายออกไปยังตลาดภายในตัวเมือง เปลี่ยนการจับจ่ายใช้สอยจากซื้อของจาก เรือเป็นซื้อของนอกพื้นที่โดยการใช้อยนต์ เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรวัย แรงงาน มีการรับคำนิยามด้านการศึกษาใน ระดับที่สูงขึ้นจากภายนอก เกิดวงเลื้อยใน การประกอบอาชีพอื่นๆ การทำน้ำตาล ค่อยๆ ลดลงในเวลาต่อมา	การบูรณาการองค์ความรู้มีลักษณะที่ไม่เป็น ทางการเป็นการพูดคุยปากต่อปากจากชุมชน และนำมาปรับใช้ตามแต่ละบริบทที่ต่างกัน การบูรณาการหน่วยงานต่างๆ ไม่ชัดเจน เนื่องจากลักษณะสังคมยังเน้นที่ครอบครัว เป็นหลัก การอนุรักษ์สัตว์ป่า (Legel) ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในครอบครัวจึงไม่แสดง ให้เห็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน เนื่องจากระบบทางสังคมยังมีความเรียบง่าย มีการดำเนินชีวิตตามรูปแบบที่บรรพบุรุษดำเนิน มา ให้ความสนใจกับความบันเทิงและการทำ มาหากินเพื่อยังชีพ เมื่อมีการสร้างถนน (เป้าหมาย(Goal)ของประเทศ)ชาวบ้านมี การปรับตัว(Adaptation) สอดคล้องกับการ เข้าออกในพื้นที่ที่มีปริมาณมากขึ้น มีการขยาย

ตาราง 2 (ต่อ)

ปรากฏการณ์ที่	แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ	ระบบนิเวศทางกายภาพ	ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม	วิเคราะห์ปรากฏการณ์และมูลเหตุ
2 ช่วงปี 2523-2526 ที่มีการ สร้างเขื่อนศรีนครินทร์ เพื่อเก็บกักน้ำ จังหวัด กาญจนบุรี	ฉบับที่ 4-5 (2520-2529) สังคมเน้นการพัฒนา เศรษฐกิจควบคู่กับสังคม และฟื้นฟู ธรรมชาติ	ไม่มีความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน แต่ก็มี การปรับตัวจากกรปลูกผลไม้และผัก สวนครัวมาปลูกพืชที่ทนแล้งแทนเดิมแทน (มะพร้าว) ซึ่งทำให้มะพร้าวมีรสชาติน้ำ และเนื้อที่เป็นเอกลักษณ์คือ หวานมัน และเค็มที่ปลายลิ้น	เมื่อเกิดถนนภายในอำเภอที่เดินทางสะดวก แล้วช่วยทำงานถือออกพื้นที่ที่เกิดการล้ม ถิน จะเหลือเพียงคนแก่ที่อยู่ดูแลสวน ถิ่น เป็นยุคคนทิ้งสวนไปทำงานรับจ้าง ประชากรในพื้นที่มากขึ้นเกิดการแย่งกันกิน แย่งกันใช้ การหารายได้ทำได้ยากขึ้น การทำสวนมะพร้าวทำเพราะต้องการ อนุรักษ์และด้วยความเสียดาย(ไม่ได้ทำ น้ำตาลรอเก็บลูก) ตลาดน้ำอัมพวา กลายเป็นตลาดร้าง ร้านค้าที่เหลือคือร้านที่ มีรายได้จากสาขากายนอก	ในเรื่องของการเดินทาง พฤติกรรมการจับจ่าย ใช้สวนเพื่อสร้างที่พักอาศัย การดำเนินชีวิตที่มุ่ง การยังชีพเริ่มเปลี่ยนเป้าหมาย(Goal) เป็น การสนองความต้องการเพื่อสร้างรายได้ที่มาก ขึ้นและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการปรับตัว (Adaptation) จากการหาอาชีพเสริม ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงอยู่ก็จะเป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่ใช้กันในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การทำ สวนมะพร้าว การทำตาลตาล การไหว้เตา การ ทำน้ำส้มสาชู การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน และการจักสานใบมะพร้าว

ตาราง 2 (ต่อ)

ปรากฏการณ์ที่	แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ	ระบบนิเวศทางกายภาพ	ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม	วิเคราะห์ปรากฏการณ์และมูลเหตุ
3 ช่วงปี 2545-2548 มีการเข้า ร่วมโครงการตลาดน้ำ อัมพวา ตลาดน้ำยาม เย็น	ฉบับที่ 9 (2545-2549) ที่ให้ความสำคัญกับ การกระจายรายได้ พัฒนาท้องถิ่น ทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและ สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความสมดุล ด้วย การมีส่วนร่วม	เกิดที่พักโฮมสเตย์มากขึ้น ต้นลำพูและ ส่วนมะพร้าวถูกตัดทิ้งมากขึ้น ความเป็น ธรรมชาติค่อยๆ หายไป มีการปรับปรุง ภูมิทัศน์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	การท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนช่วยใน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ มูลค่าของที่ดิน สูงขึ้น เกิดแนวคิดในการพลิกฟื้นตลาดน้ำ อัมพวาเพื่อสร้างรายได้แก่คนในพื้นที่ โดยมี การปรับจุชขายในพื้นที่และผลิตภัณฑ์เพื่อ สนองความต้องการแก่กลุ่มเป้าหมาย ปรับ ทัศนคติแก่ผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าจากต้นทุนเดิม โดยอาศัย เทคโนโลยีมาช่วยในการขายและการ แข่งขันกับตลาดภายนอก ตลาดอัมพวา กลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางน้ำ ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ้วยงานเริ่ม กลับบ้านเพื่อหาอยู่หาทำกิน	เกิดรูปแบบการจัดการระบอบย่อยของ AGIL ที่ ชัดเจนขึ้น สังคมมีลักษณะเป็นสังคมเมืองที่มี ความซับซ้อน การบริหารจัดการเข้ามามี บทบาทกับทุกๆ กิจกรรม เน้นเป้าหมายที่การ จัดการสมัยใหม่ โดยมุ่งให้ชาวบ้านนำองค์ ความรู้เดิมมาต่อยอดสร้างเป็นอาชีพบูรณาการ ความรู้และหน่วยงานต่างๆ เข้าด้วยกันถือเป็น การปรับตัวเพื่อสร้างมูลค่า นอกจากนี้ยังมีการ ปรับแนวคิดการขาย มะพร้าวจากการขายถูก ขายมาเป็น การแปรรูปแบบครบวงจร มีการ สืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการ อบรมเผยแพร่ความรู้ ความหลากหลายของมิติ ทางวัฒนธรรมทำให้อัมพวาเป็น

ตาราง 2 (ต่อ)

ปรากฏการณ์ที่	แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ	ระบบนิเวศทางกายภาพ	ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม	วิเคราะห์ปรากฏการณ์และมูลเหตุ
4 ช่วงปี 2554 -ปัจจุบัน ที่มีการ รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจ ชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ ฟื้นฟูผืนป่าพรุควนเคร็ง	ฉบับที่ 10-12 (2550-2564) พัฒนาคมน และสังคมโดยสร้างการมีส่วนร่วม ปรับ โครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุล โดย การสร้างมูลค่าผลผลิตจากฐานความรู้ และทรัพยากรที่มีอยู่	จากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ชาวบ้านจึงหันมาปลูกมะพร้าวแซมพืชที่ ล้มตาย มีโครงการก่อสร้างขึ้นให้เห็นบน พื้นที่ เกิดน้ำเน่าเสียและน้ำเค็มจัด ถนนลาดยางเข้าถึงเกือบทุกพื้นที่ เมื่อ เกิดวิกฤตโรคระบาดโควิด ทำให้กิจการ ภายในตลาดต้องปิดไป เมื่อมีการคลาย ล็อกดาวน์จึงเริ่มมีการค้าขายอีกครั้งแต่ก็ ยังคงเงียบเหงาไม่คึกคักดังแต่ก่อน ร้านค้าริมคลองติดป้ายให้เข้าป้าย รณรงค์เกี่ยวกับโรคโควิดติดอยู่ทั่วไป	การแข่งขันทางการค้าที่รุนแรงทำให้ราคา มะพร้าวตกต่ำ แต่ด้วยกระแสการรัก สุขภาพทำให้เกิดลู่วางในการผลิตภัณฑ์ จากธรรมชาติ และการปรับวิถีคิดในการ ประกอบอาชีพทำให้เกิดความมั่นคงทาง รายได้ มีการบูรณาการความรู้และ หน่วยงานต่างๆ เพื่อระดมความคิดและให้ การช่วยเหลือตามบทบาทหน้าที่ ทำให้เกิด นวัตกรรมที่เป็นขั้นตอนวิธีการผลิต หรือ ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ สู้ท้องตลาด แต่เมื่อพื้นที่ ต้องพบกับวิกฤตโรคระบาดโควิด ทำให้ ชาวบ้านไม่สามารถค้าขายได้ดั้งเดิม ร้านค้าริมน้ำหลายร้าน(บุคคลภายนอก)คืน ห้องเช่า ปิดกิจการเพราะไม่สามารถแบ	พื้นที่ท่องเที่ยวที่สนองความต้องการได้ จาก แนวคิดดังกล่าวจึงทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่พัฒนาขึ้นใหม่ ได้แก่ การทำน้ำมันมะพร้าว สกัดเย็น และการแปรรูป (น้ำมันมะพร้าวกระป๋อง อุ่นมะพร้าว เป็ลือกสับ กระบะกัลว่ยไม้ ถ่านอัด แท่งไร้ควันจากกะลามะพร้าว ก้านไม้กวาด หลักในทะเล ไม้กระดาน) ระบบย่อยในช่วง วิกฤตโรคระบาดโควิดระบบหยุดชะงักชาวบ้าน ต้องช่วยเหลือตัวเองโดยมีมูลนิธิพัฒนาฯ ให้ ความช่วยเหลือเรื่องการรักษาออนไลน์

ตาราง 2 (ต่อ)

ปรากฏการณ์ที่	แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ	ระบบนิเวศทางกายภาพ	ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม	วิเคราะห์ปรากฏการณ์และมูลเหตุ
			รับภาระที่ตามมาได้ เหลือเพียงชาวบ้านที่เป็นคนในพื้นที่ แต่บริเวณหัวตลาดยังคงมีร้านค้าต่างๆ พอสมควร (ไม่หนาแน่นดังเดิม)	

ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 4 ชุมพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย ได้แก่ ภูมิปัญญาในการทำกะโหลกซอ ภูมิปัญญาในการจักสานจากก้านมะพร้าวและใบมะพร้าว

ทั้งนี้จากการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูล พบว่า การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามจำเป็นต้องมีขั้นตอน ต่อไปนี้

1. วางแผนและกำหนดเป้าหมาย
2. ลงมือปฏิบัติ
3. บูรณาการความรู้และหน่วยงานต่างๆ
4. เผยแพร่ความรู้และสืบสาน
5. ประเมินผล
6. ปรับปรุงแก้ไข

อภิปรายผล

ก่อนที่จะเกิดปรากฏการณ์ตามรูปแบบงานวิจัยนี้ชุมชนตลาดน้ำอัมพวามีลักษณะเป็นกลุ่มบ้านสวนริมน้ำของชาวจีนที่มีการค้าขายอยู่บริเวณปากคลองมีการค้าขายผลไม้และเครื่องอุปโภคบริโภค ต่อมาจึงมีการพัฒนาพื้นที่ริมคลองให้ชาวบ้านสามารถถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนเองได้ เกิดการพัฒนาเป็นชุมชนตลาดร้านค้าริมน้ำผสมกับเรือขายสินค้าริมคลองเกิดเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในยุคนั้น การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่สำคัญ คือ กลุ่มเรือนแถวร้านค้าริมน้ำสองฝั่งคลองที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อมีการพัฒนาเครือข่ายการคมนาคมทางบกและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง (ตรงกับช่วงปรากฏการณ์ที่ 1 และ 2) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางการค้าครั้งใหญ่ จนทำให้ย่านการค้าริมน้ำของชุมชนลดบทบาทลง ทั้งนี้ชุมชนยังคงรักษาสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลองไว้เป็นอย่างดี มีความพยายามที่จะดำเนินโครงการในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนด้วยการฟื้นฟูตลาดน้ำจนได้รับรางวัลจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้รับรางวัลชมเชยด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโก ภาคพื้นทวีปเอเชียแปซิฟิก จากรางวัลดังกล่าวทำให้ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาเริ่มกลับมาคึกคักอีกครั้ง ด้วยการที่ชุมชนมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรมตลอดจนมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม (ดวงพร พรธพนาวลัย, 2551, น.6-7) ซึ่งถือเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น เมื่อมีการพัฒนาชุมชนจึงมีการดึงเอกลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นของชุมชนมาใช้เป็นหลักสำคัญในการฟื้นฟูชุมชนโดย

มีการพิจารณาบริบทและอาศัยวิธีการทางการจัดการเข้ามาดำเนินการ ดังจะเห็นได้จากปรากฏการณ์สำคัญอันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม ดังนี้

1. การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วยปรากฏการณ์ 4 ปรากฏการณ์ที่เป็นมูลเหตุสำคัญต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เมื่อมีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี การเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น และการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูมะพร้าวครบวงจร ซึ่งช่วงปรากฏการณ์ที่ 1 (การสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ) จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะของสังคมชนบทที่ชัดเจนและเมื่อเข้าสู่ปรากฏการณ์ที่ 2 (การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี) ในช่วงท้ายของปรากฏการณ์ก็เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบสังคมชนบทสู่ระบบสังคมเมือง โดยช่วงปรากฏการณ์ที่ 3 ถือเป็นช่วงที่ระบบสังคมมีการเร่งพัฒนาอย่างสูงสุด และเปลี่ยนเข้าสู่ระบบสังคมเมืองได้ภายในเวลาไม่ถึง 10 ปี อย่างไรก็ตามบริบทสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนระบบของสังคมนั้นสาเหตุหลักเกิดขึ้นจากความต้องการที่จะพัฒนาโครงข่ายการคมนาคม ซึ่งก็คือการสร้างถนน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศทางกายภาพที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือการจัดสรรพื้นที่เพื่อใช้ในการหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างที่พักอาศัย โฮมสเตย์ รีสอร์ท สถานที่จำหน่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ เช่น ตลาด ร้านค้า ร้านอาหาร เป็นต้น จากการจัดสรรพื้นที่เพื่อหาผลประโยชน์นั้นส่งผลให้เกิดการล้มสวน ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำสวนมะพร้าวและการทำน้ำตาลมะพร้าวได้เปลี่ยนอาชีพไปรับราชการและรับจ้างจำนวนมาก รูปแบบการดำรงชีพของชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดแนวคิดและค่านิยมใหม่ๆ ประเด็นสำคัญก็มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการในการดำรงชีพเพื่อหารายได้ ความคิดดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น และเกิดการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูมะพร้าวครบวงจร จะเห็นได้ว่าการสร้างถนนเป็นรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ไปสู่ระบบเมืองที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของของนิตยระดี วงศ์สวัสดิ์ (2553: 103-110) ที่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการตัดถนนนครอินทร์ ที่กล่าวถึงสภาพของพื้นที่บริเวณถนนนครอินทร์ส่วนต่อจากสะพานพระราม 5 บรรจบถนนกาญจนาภิเษกทั้งช่วงก่อนที่จะมีการตัดถนนและความเปลี่ยนแปลงหลังจากที่ได้มีการตัดถนนเรียบร้อยแล้ว ซึ่งลักษณะการดำเนินชีวิตโดยรวมมีความคล้ายคลึงกับพื้นที่บริเวณตลาดน้ำอัมพวา กล่าวคือ ก่อนที่จะมีการตัดถนนชาวบ้านในพื้นที่บริเวณดังกล่าวยังคงอาศัย

แม่น้ำลำคลองเป็นหลักในการดำรงชีพ ทั้งในการคมนาคม การทำสวนผลไม้ สวนผัก และการเป็นอยู่ที่เรียบง่ายโดยการทำมาหากินในพื้นที่ แต่เมื่อมีการตัดถนนก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คือ การมีรายได้และการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ก็ส่งผลให้สภาพสังคมวัฒนธรรมในวิถีที่เรียบง่ายลดน้อยลงไปด้วยการเปลี่ยนการคมนาคมจากเรือมาเป็นรถยนต์ ความสะดวกในการเดินทางที่รวดเร็วทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากร เปิดโอกาสในการทำมาหากินและการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น มูลค่าของที่ดินในพื้นที่สูงขึ้นกลายเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการขายที่ดินและเกิดช่องทางการหารายได้ด้วยการสร้างอาคารพาณิชย์ สวนอาหารเพื่ออำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการแก่ชาวบ้านที่เพิ่มขึ้น การดำเนินชีวิตเพื่อเลี้ยงชีพในอดีตเปลี่ยนเป็นการดำเนินชีวิตเพื่อแสวงหารายได้และผลกำไร เมื่อการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปวิถีหรือวัฒนธรรมที่เคยดำเนินอยู่ในแบบเดิมก็ย่อมเปลี่ยนไป

ในการดูแลรับผิดชอบงานด้านวัฒนธรรมจำเป็นต้องพิจารณาว่าต้องการให้วัฒนธรรมนั้นๆ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดคงอยู่แบบพัฒนาต่อยอดหรือคงอยู่ด้วยการอนุรักษ์ ซึ่งนักจัดการงานวัฒนธรรมก็มีความพยายามที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา ซึ่งในความเป็นจริงนั้นไม่สามารถทำได้ดังนั้นผู้ดูแลรับผิดชอบจำเป็นต้องมีการเลือกน้ำหนัก(แทนค่าสีให้การอนุรักษ์เป็นสีขาวและการพัฒนาเป็นสีดำ) ระหว่างการอนุรักษ์(สีขาว) และการพัฒนา(สีดำ) ทั้งนี้อาจมีการพิจารณาในเรื่องของบริบทประกอบ เช่น ต้นทุนที่มีอยู่ยังมีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใดต้องเร่งรีบในการอนุรักษ์หรือไม่อย่างไร หรือการพัฒนาจำเป็นต้องมีการใช้งบประมาณและต้นทุนอื่นๆ สูงมากเพียงใดมีวิธีการในการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่เป็นต้น หลักการดังกล่าวเป็นการวางน้ำหนักให้กับประเด็นที่มีความสำคัญเร่งด่วนก่อน ทั้งนี้ผลของการปฏิบัติจะมีเพียงสีเทาเข้มหรือเทาอ่อนเท่านั้นหากน้ำหนักของความจำเป็นเร่งด่วนเน้นที่อนุรักษ์น้ำหนักสีก็จะค่อนข้างไปทางสีเทาอ่อน อย่างไรก็ตามในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ก็ต้องไม่เป็นไปในลักษณะที่ไม่สามารถดำรงชีวิตหรือหาเลี้ยงชีพได้ แต่หากเลือกที่จะให้ความสำคัญจำเป็นเร่งด่วนกับการพัฒนาน้ำหนักสีก็จะค่อนข้างไปทางสีเทาเข้มดังเช่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาที่เมื่อพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นของอัมพวาก็พบว่ามียุคที่มีต้นทุนที่เข้มแข็งมาก การพัฒนาไม่ได้มีความซับซ้อนสามารถใส่บุคลากรและอุปกรณ์ในท้องถิ่น รวมถึงความรู้ที่มีอยู่ในการพัฒนาได้ทันที นอกจากนี้แล้วจากความพยายามในการพัฒนาพื้นที่และอนุรักษ์สถาปัตยกรรมนั้นได้เกิดเป็นโอกาสที่จะเร่งพัฒนาตลาดน้ำอัมพวาได้ทำให้ลักษณะการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของอัมพวาใช้การพัฒนาเป็นตัวนำและใช้การอนุรักษ์เป็นตัวตาม (สีเทาเข้ม) ยกตัวอย่างเช่น การที่ผู้นำชุมชนพยายามที่จะนำเนื้อหาภายในวิถีชีวิตของชาวอัมพวามาสร้างเป็นสินค้าผ่านเรื่องเล่า

(การนำอาหาร ขนมห่วงถิ่นที่รับประทานกันมาตั้งแต่อดีตมาขาย โดยอาศัยบรรยากาศช่วยเหลือเรื่อง) หรือสินค้าที่มีขายอยู่ในอดีตแล้วอย่างน้ำตาลมะพร้าวก็มีการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ วิธีการขั้นตอนในการผลิตให้ทันสมัย รวดเร็ว และหาจุดขายจากคุณสมบัติของน้ำตาลที่ผ่านการศึกษาวิจัยต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้การปฏิบัติของผู้ดูแลรับผิดชอบงานวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะเลือกปรับตัวโดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในเกิดประโยชน์สูงสุดคือการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการสั่งสมองค์ความรู้จากบรรพบุรุษมาพัฒนาให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน ทั้งนี้ชาวบ้านก็ยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ (จัดนิทรรศการ การสาธิตและเผยแพร่ความรู้) และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนควบคู่กับการสร้างรายได้ ทั้งนี้ในการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้นก็จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ (Packaging) ของผลิตภัณฑ์ วิธีการ/ขั้นตอน หรือรูปแบบวิธีการในการจัดจำหน่าย รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายในการดำเนินการร่วมกันในทุกๆ ด้านเพื่อให้เกิดการผลักดัน สนับสนุนและช่วยเหลือกันทำงานภายในชุมชน ประกอบกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้ให้ความสนใจและความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับขั้นตอนในการผลิตที่ต้องสะอาดปลอดภัยไร้สารปนเปื้อนที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จากช่องทางในการเข้าถึงที่มีความหลากหลายมากขึ้น การตลาดและการขายผ่านระบบออนไลน์ก็จะเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดของสินค้า การจัดจำหน่ายและวิธีการขั้นตอนในการบริการจัดส่งถึงบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชพร ฤกษ์ฉาย ลุยง วีระนาวัน และธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ (2559: น.234-237) ที่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการทำมีด กรณีศึกษาหมู่บ้านอรัญญิก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้กล่าวถึงการทำมีดที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งไว้ในลักษณะเดียวกันคือ การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้โดยจำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงความต้องการ ประโยชน์ใช้สอยกับสภาพการใช้งานทั้งในเรื่องของรูปแบบและการพัฒนาชิ้นงาน รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการสนับสนุนด้านการเผยแพร่ความรู้และการประชาสัมพันธ์ โดยมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้สามารถยึดเป็นอาชีพและส่งเสริมให้เกิดรายได้ ซึ่งจากกรณีของการทำมีดของหมู่บ้านอรัญญิก ก็เป็นการเลือกที่จะพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเก่าแก่ สามารถที่จะพัฒนาต่อยอดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมได้โดยมีการพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์องค์ความรู้เก่าเป็นรากฐานในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนจนเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน

จะเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถดำรงอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องมีการปรับตัวไปตามบริบทของสังคมโดยคำนึงถึงความต้องการเป็นหลัก จากการศึกษาจะเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ได้ ได้แก่ การทำสวนมะพร้าวซึ่งถือเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบเก่าแก่ที่ชาวบ้านในพื้นที่สามารถอาศัยขายลูกหรือนำไปแปรรูปได้ นอกจากนี้การคงสภาพของสวนมะพร้าวไว้นั้นก็ยังสามารถสนองความต้องการในด้านของการขายบรรยากาศที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ส่วนการทำเตาตาล(มีการไหว้เตาด้วย) ก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากสามารถนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์น้ำตาลปี๊ป น้ำตาลมะพร้าวแล้วก็ยังนำน้ำที่ได้นั้นไปต่อยอดเพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ตามความต้องการได้ เช่น การทำน้ำส้มสายชู การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนผสมอโรคาได้ การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ซึ่งถือเป็นการพัฒนาการทำน้ำตาลเพื่อให้สามารถสร้างมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ที่มาจากมะพร้าวได้มากขึ้น ด้วยเป็นผลิตภัณฑ์ที่อาศัยหลักการ วิธีการและขั้นตอนตามแนวทางของวิทยาศาสตร์จึงสามารถสร้างความร่วมมือของเครือข่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายทางการศึกษา องค์กรเอกชน หรือภาครัฐสามารถเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนได้ รวมถึงเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพผลิตจากธรรมชาติจึงเป็นที่ต้องการสำหรับสังคมในปัจจุบัน แต่สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้สูญหายก็คือ การทำกะโหลกขอ และการจักสานจากก้านมะพร้าว การจักสานจากใบมะพร้าว เป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความละเอียดอ่อนอย่างมาก มีวิธีการและขั้นตอนในการผลิตที่จำเป็นต้องอาศัยทักษะความชำนาญเฉพาะตัว มีความชอบความสนใจเป็นพื้นฐานในการทำงาน นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวยังมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธาที่มาจากบรรพบุรุษทำให้งานภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวสามารถเข้าถึงและจับต้องได้ยากจึงกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้

2. รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่นั้น ได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ของพาร์สัน (AGIL) และการศึกษาแนวคิดทางการจัดการร่วมด้วย โดยนำมาประกอบกับการประมวลผลของข้อมูลในการดำเนินงานของชาวบ้านในตลาดน้ำอัมพวา มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ซึ่งถือเป็นหน่วยงานหลักที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนตลาดน้ำอัมพวาอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ติดอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศไทย ส่งผลให้ชาวบ้านในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตและการศึกษาที่ดีขึ้น ทั้งนี้รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่จำเป็นต้องประกอบด้วยขั้นตอนทั้งหมด 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1)การวางแผนในการทำงาน เพื่อเป็นการกำหนดเป้าหมายทั้งนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไปเป็นสำคัญ 2) การลงมือปฏิบัติ ที่ต้องให้ความสำคัญกับขั้นตอนในการทำงานในภาพรวมและภาพย่อยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบ

ขั้นตอน วิธีการในการผลิต เป็นต้น 3) การบูรณาการองค์ความรู้ทั้งความรู้เก่า ความรู้ใหม่ ความรู้ภายในชุมชนและภายนอกชุมชนและการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ในด้านความรู้ บุคลากร และอื่นๆ 4) การดำเนินการในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จำเป็นต้องมีการดำเนินการความคู่ไปกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดการสืบทอดให้มีความรู้ความเข้าใจทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม 5) การตรวจสอบการทำงานซึ่งจะเป็นการตรวจสอบในทุกๆ ขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนและทุกขั้นตอนในการปฏิบัติ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ และนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป 6) การปรับปรุงแก้ไขการทำงานจากข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งนี้ตลาดน้ำอัมพวาได้มีการใช้หลักการดังกล่าวชัดเจนที่สุดในช่วงปรากฏการณ์ที่ 3 ที่ได้มีการเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวาตลาดน้ำยามเย็นรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในช่วงนั้นปรากฏขั้นตอนของการวางแผนที่มีการประชุมร่วมกันเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงแผนการดำเนินงานและเป้าหมายของโครงการ การแบ่งหน้าที่ในการทำงานเป็นฝ่ายต่างๆ โดยให้อิสระในการทำงาน มีการลงมือปฏิบัติจากโครงการที่เกิดขึ้นจริงและเป็นที่นิยมมากขึ้น มีการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ และองค์ความรู้เข้าด้วยกันดังจะเห็นได้จากการที่นายกเทศมนตรีได้นำทุนทางวัฒนธรรมมาประกอบกับแนวคิดทางการตลาดทำให้เกิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาปรับปรุงเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและตอบสนองความต้องการแก่สังคมได้ ทั้งนี้รูปแบบวิธีการในการอนุรักษ์ได้สอดคล้องไปกับเนื้อหาต่างๆ ของการนำเสนอผลิตภัณฑ์ ประกอบกับการใช้ช่องทางการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบทำให้เกิดการกระตุ้นความสนใจแก่นักท่องเที่ยว จากนั้นจึงมีการตรวจสอบโดยอาศัยงบประมาณและการควบคุมเชิงนโยบายเป็นตัวตั้ง และมีความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหลังจากที่พบว่า ยังไม่มีการวางแผนรองรับในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็ว ซึ่งก็คือเมื่อตลาดน้ำอัมพวาได้ดำเนินไปได้ในระยะเวลาหนึ่งบริบทต่างๆ มีความเปลี่ยนแปลงไประบบที่ได้มีการวางแผนการดำเนินงานไว้ทั้งหมดก็จำเป็นต้องเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งทั้งระบบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของเศรษฐ์สิริ นิรันดร์ (2562: 106, 131-135) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของคณะละครเวทีขนาดเล็กในกรุงเทพมหานคร ประกอบกับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ของพาร์สัน (AGIL) ที่พบว่า โรงละครจำเป็นต้องมีการปรับตัวไปตามบริบทโดยรวมของสังคมที่จะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละกลุ่ม โดยได้มีการตั้งเป้าหมายในการจัดแสดงละคร การสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและทำให้เกิดการสนับสนุนกิจกรรมทางการแสดง ทั้งนี้การสืบสานวัฒนธรรมของคณะละครจะมีการดำเนินการโดยใช้การเพิ่มสมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก และมีการจัดการแสดงละครอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการสร้างฐาน

ผู้ชม จากนั้นจึงมีการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการจัดการ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่นั้นจำเป็นต้องประกอบไปด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนดและคณะ (2564: 114) ในเรื่องการยกระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพในชุมชนวัด ประชาระบือธรรมตามบริบท ชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร ที่ได้กล่าวถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิด การมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีการศึกษาบริบทเพื่อให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางต่างๆ นำไปสู่การ 1)วางแผน และลงมือทดลองปฏิบัติ 2)การดำเนินการโดยมีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานที่ชัดเจน 3)การประเมินผล 4) แก้ไขปรับปรุงอีกครั้ง ซึ่งจากขั้นตอนดังกล่าวโดยเนื้อหาหลักไม่ได้มีความ แตกต่างกับรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ คือจำเป็นต้องมีการใช้ข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับบริบทในการวางแผน มีการลงมือทำ มีการประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข โดยจะ เห็นได้ว่าการปรับตัว(A) และการกำหนดเป้าหมาย (G) ในการดำเนินงานนั้นจะเป็นระบบย่อยๆ ที่ อยู่ภายใต้การวางแผนการทำงานของทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร โดยถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มี ความสำคัญมากเนื่องจากเป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการกำหนดทิศทาง วิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ใน การเดินไปสู่เป้าหมาย ส่วนการบูรณาการ (I) และการรักษาแบบแผน(L) จะเป็นส่วนที่อยู่ภายใน ขั้นตอนการปฏิบัติที่อาจมีเนื้อหารายละเอียดในการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ต้นทุนของแต่ละแห่งว่าประกอบไปด้วยสิ่งใดและสามารถนำมาสร้างให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ ในแบบใด

การมีส่วนร่วม เป็นการสร้างเครือข่ายมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับช่วงปรากฏการณ์ที่ 3 ที่ ตลาดน้ำอัมพวา มีการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการปฏิสัมพันธ์และสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินการต่างๆ ขั้นตอนทำให้ตลาดน้ำอัมพวาประสบความสำเร็จใน การรื้อฟื้นเป็นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น แต่เมื่อตลาดน้ำอัมพวาเข้าสู่ช่วงปรากฏการณ์ที่ 4 ที่มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์มะพร้าวครบวงจรนั้น ได้มีการสร้างเครือข่าย ภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ แต่ภายในตลาดน้ำอัมพวายังขาดกลุ่มบุคคลที่จะสามารถเป็นผู้นำ และสร้างความเชื่อมโยง(เครือข่าย) ระหว่างกันได้ ทำให้ชาวบ้านภายในตลาดน้ำอัมพวาไม่มี ทิศทางในการประกอบอาชีพ ยังคงดำเนินตามแนวทางเดิมที่วางไว้ตั้งแต่ช่วงปรากฏการณ์ที่ 3 ซึ่ง บริบทในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้ว การดำเนินตามแนวทางเดิมโดยไม่ได้ คำนึงถึงบริบทที่เปลี่ยนไปย่อมทำให้ขาดความเข้าใจต่อความต้องการของสังคม ชาวบ้านต้อง พึ่งพาตนเองขาดการผลักดันและสนับสนุนในด้านต่างๆ ความเข้มแข็งของชุมชนจึงค่อยๆ ลดลง

ตามลำดับอย่างไรก็ดีสิ่งสำคัญและจำเป็นกับสภาพสังคมในปัจจุบันคือการบูรณาการหากชาวบ้านที่พึ่งพาตนเองสามารถที่จะบูรณาการได้ ไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการความรู้เพื่อเป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้เกิดคุณค่าและประโยชน์อย่างสูงสุดโดยไม่เป็นการพัฒนาโดยทำลายรากเหง้าของความรู้เดิม หรืออนุรักษ์จนไม่สามารถสร้างคุณประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้ หรือการบูรณาการกลุ่มบุคคล/หน่วยงานเพื่อสร้างให้เกิดเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งของตนเองได้ ก็จะทำให้เกิดการช่วยเหลือและสนับสนุนกันและกันเกิดเป็นความร่วมมือที่เข้มแข็งมากขึ้นๆ สร้างความสามารถในการแข่งกันกับตลาดใหญ่ สุดท้ายคือการสร้างวิธีการในการรักษาแบบแผนด้วยการอนุรักษ์และถ่ายทอดความรู้ซึ่งถือเป็นวิธีการที่ยังคงนิยมใช้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับบทบาทความเป็นผู้นำของหน่วยงาน/องค์กร/กลุ่มคน ทั้งนี้การเป็นผู้นำที่เข้มแข็งจำเป็นต้องมี 1) วิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีประสบการณ์ที่หลากหลาย เพื่อใช้เป็นเครื่องชี้นำในการบริหารจัดการการทำงาน การมีประสบการณ์ที่หลากหลายจะทำให้ผู้นำมีความคิดกว้างไกลสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้รอบด้าน ดังจะเห็นได้จากการที่ร้อยโทพัชโรดม อุนสุวรรณ เกิดที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (บิดาเคยลงการเมืองท้องถิ่นและมารดาเป็นคนอัมพวา) จบปริญญาตรีด้านรัฐศาสตร์ และศึกษาต่อด้าน MBA รวมถึงทางบ้านประกอบธุรกิจหลายด้าน เคยทำงานด้านวิทยุโทรทัศน์ และเป็นนายกสภาเทศบาลนคร 4 ปีก่อนที่จะมาเป็นนายกเทศมนตรี จึงมีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่และศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงประเด็นเข้าด้วยกันได้อย่างเป็นระบบ ยกตัวอย่างเช่น ตลาดน้ำอัมพวามีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจมากมาย สามารถนำความรู้มาจัดแบ่งหมวดหมู่ได้เป็น 10 ประเด็น ใช้หลักในการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อค่อยๆ นำเสนอประเด็นออกมาทีละประเด็นตามสื่อต่างๆ เพื่อให้ความสนใจของอัมพวาสามารถอยู่ในความสนใจของผู้บริโภคได้ในระยะยาวและประเด็นเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคน ซึ่งเมื่อมีบูรณาการความรู้จากตัวคนและการบริหารจัดการคนเหล่านี้ก็จะเป็นการสร้างเครือข่าย และสร้างคนให้กลายเป็น content สำคัญ การทำงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเหมือนงานศิลปะที่ต้องมีความเข้าใจ รู้ถึงคุณค่า ทราบความต้องการของแต่ละอาชีพ (การสร้างรายได้) พัฒนาจากรากเหง้าที่มีอยู่อย่างแท้จริง จึงเกิดการพัฒนามิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะของกลุ่มคนรุ่นเก่าที่รักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้ ถ่ายทอด และคนรุ่นใหม่เป็นผู้ดูแลและช่วยสนับสนุน เป็นการสร้างคุณค่าใหม่ในมิติวัฒนธรรม 2) ทศนคติในการทำงานที่ดี โดยต้องมีความเข้าใจในพื้นฐานความต้องการของมนุษย์มีความเสียสละ รักและทำงานด้วยใจ โดยเน้นเป้าหมายขององค์กรทำให้เกิดอิสระในการทำงานเนื่องจากไม่ได้มีการควบคุมตัวคนอย่าง

เคร่งครัดแต่เน้นที่ผลของงานเป็นสำคัญ ผู้อยู่ใต้การบังคับบัญชาจึงสามารถพูดคุย ปรีกษาและนำเสนอความคิดเห็นได้อย่างเสรีเพราะมีการเปิดโอกาสในการนำเสนองาน สร้างโอกาสในการสร้างสรรค์งาน เกิดความร่วมมือกันอย่างเต็มที่และมีความเข้าใจที่ชัดเจน การทำงานในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างความสมดุลที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การในการทำงานของระบบราชการและระบบเอกชน จากคุณสมบัติทั้งสองประการผู้นำจะสามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาโดยอาศัยโอกาสที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในขณะเดียวกันก็สามารถหาวิธีการในการผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ด้วยการสูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด

สำหรับข้อค้นพบในงานวิจัย พบว่า ระบบความร่วมมือของคนในชุมชนถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในช่วงปรากฏการณ์ที่ 1-2 นั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นดำรงอยู่ได้จากความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นหลักด้วยการบอกเล่า การปฏิบัติเป็นกิจวัตร(การถ่ายทอด) การยึดเป็นอาชีพเพื่อปากท้อง การร่วมมือเป็นเรื่องภายในครอบครัวที่ให้การช่วยเหลือ สนับสนุนและถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ความชำนาญการปรับตัวต่างๆ อยู่ในวงแคบๆ ในอดีตความร่วมมือกันภายในครอบครัวที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตเนื่องจากการร่วมมือช่วยเหลือและสนับสนุนที่เป็นไปแบบธรรมชาติ ไม่ได้มีการสร้าง ไม่ผ่านกระบวนการวิธีการหรือขั้นตอนที่ถูกะเกณฑ์ขึ้น อาจด้วยการคมนาคมยังเป็นที่ไปด้วยความลำบาก ปริมาณประชากรน้อย การติดต่อสื่อสารเป็นไปได้ยาก ไม่มีการแข่งขันทางการค้า ส่งผลให้การถ่ายทอด(ที่เกิดจากความร่วมมือภายในครอบครัว) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่นั้นเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ความรัก ความผูกพัน ความเข้าใจ แต่ด้วยการถ่ายทอดดังกล่าวเป็นเรื่องของการให้ความร่วมมือที่มีลักษณะไม่เป็นทางการทำให้ขาดความเป็นรูปธรรม เมื่อขาดรูปธรรมก็จะทำให้ขาดความชัดเจน ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้นเกิดความคลาดเคลื่อนและสูญหายไปได้ อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงอยู่ในการดำเนินชีวิต สร้างคุณประโยชน์แก่ผู้อุปโภคบริโภคได้ก็ยังสามารถสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้ตลอดมา

เมื่อสภาพสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปความร่วมมือแต่เพียงภายในครอบครัวก็เริ่มไม่เพียงพอ ด้วยการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วมากขึ้น การคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากขึ้น การแข่งขันทางการค้าที่สูงขึ้น ครอบครัวที่เคยยึดองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอาชีพ ไม่สามารถสืบทอด ต่อยอดหรือพัฒนาโดยอาศัยเพียงความร่วมมือ ความช่วยเหลือของคนในครอบครัวเพียงอย่างเดียว การต่อยอดพัฒนาหรืออนุรักษ์จำเป็นต้องใช้การบูรณาการความรู้หลายๆ ส่วนและ

หลายๆ หน่วยงานเข้าด้วยกัน ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นอย่างมีทิศทาง
 ทุนระยะเวลาและแรงงานในการผลิต มีมาตรฐานรองรับตามความต้องการของสังคม สามารถ
 เข้าถึงผู้บริโภคได้ในทุกๆ ช่องทาง เกิดเป็นความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ใน
 ปัจจุบันจะมีการบันทึกวิธีการ/ขั้นตอนเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้ไม่เกิดการสูญหายและ
 ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลต่างๆ ได้ง่ายขึ้น
 แต่การถ่ายทอดที่สะดวกและง่ายดายก็ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ ถูกปรับ เปลี่ยนและ
 แปรสภาพไปได้ง่ายเช่นกัน หากองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นตกไปอยู่กับผู้ที่ไม่มีความ
 เข้าใจในรากเหง้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยแล้วจะส่งผลให้เกิดการบิดเบือนและเกิดความ
 เสียหายได้ รวมถึงหากภูมิปัญญานั้นๆ ถูกถ่ายทอดไปอย่างแพร่หลาย บุคคลต่างๆ สามารถนำมา
 ลอกเลียนและปฏิบัติได้ก็จะทำให้ภูมิปัญญานั้นๆ ขาดความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นไปเกิด
 เป็นลักษณะของวัฒนธรรมสากล ทั้งนี้ทั้งนั้นประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้นมีความ
 ละเอียดอ่อนเป็นอย่างมากจำเป็นต้องมีการศึกษารายละเอียดของชาติพันธุ์ ภูมิหลัง บริบทของคน
 ในพื้นที่ ประสพการณ์ของคนในพื้นที่ มุมมองต่างๆ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน และ
 หากพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ๆ มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมยังคงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ก็แสดง
 ให้เห็นถึงความรัก คุณค่า และการหวงแหนพื้นที่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอันใดแต่ย่อมเป็นสิ่งที่สร้าง
 ประโยชน์ให้แก่ชุมชน ในขณะที่สังคมในปัจจุบันวัฒนธรรมต่างๆ เริ่มถูกหลอมรวมเข้าด้วยกันก็จะ
 เกิดมุมมองของชาวบ้านในชุมชนบางกลุ่มที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาเพื่อความทันสมัยและ
 ทันสมัย แต่ก็จะมีชาวบ้านบางกลุ่มที่เล็งเห็นความสวยงาม คุณค่าของวัฒนธรรมพื้นถิ่นเดิมที่ถือ
 เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ ดังที่เคยเกิดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง
 อาคารที่มีรูปแบบทันสมัยภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาที่ชาวบ้านมองว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น
 สวยงามและมีเอกลักษณ์ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวหากมองในอีกแง่มุมหนึ่งก็พอจะเข้าใจได้ว่า
 การสร้างอาคารที่ทันสมัยนั้นเปรียบเสมือนงานศิลปะของเมือง เป็นการสร้างความแตกต่างเพื่อ
 เป็นจุดขายอย่างไรก็ดียังคงมีการถกเถียงกันในเรื่องของความเหมาะสม ซึ่งหากพิจารณาจากเมือง
 ใหญ่ เช่น ลอนดอนที่มีการสร้างลอนดอนอาย หรือปารีสที่มีการสร้างหอไอเฟล ในช่วงแรกๆ ก็ม
 การถกเถียงถึงความเหมาะสม ความแปลกแยกแต่เมื่อสิ่งเหล่านั้นกลายเป็นความเคยชิน
 กลายเป็นมุมมองใหม่หรือมุมมองที่เฉพาะเจาะจงแต่เพียงแห่งนี้ก็ทำให้สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นสิ่ง
 สำคัญของชุมชน/เมือง กลายเป็น Landmark ที่ทุกคนยอมรับ ดังนั้นในการสร้างความแตกต่างใน
 พื้นที่วัฒนธรรมที่เข้มแข็งจำเป็นต้องสร้างจุดเด่นให้แก่งานของตนเองโดยทำให้เกิดการยอมรับแก่

สังคมส่วนรวม สามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียกับชุมชน/เมืองนั้นๆ ได้ ซึ่งก็จะทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไปได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในงานวิจัย การมีส่วนร่วมถือเป็นประเด็นที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาประสบความสำเร็จ หากแต่ปัญหาของการมีส่วนร่วมนั้นคือความแตกต่างของความรู้ทักษะและประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีผู้ประสาน (ผู้นำชุมชน ผู้บริหารหรือปราชญ์ชาวบ้านที่ชุมชนนับถือ) ที่มีความรู้ความเข้าใจในบริบทของพื้นที่บุคคลและชุมชนเป็นอย่างดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาพื้นที่ ใกล้เคียงหรือศึกษาในพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันประกอบเพื่อนำมาใช้ในการเปรียบเทียบและ/หรืออธิบายถึงมูลเหตุที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ได้ชัดเจนมากขึ้น

2.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานทางวัฒนธรรม หัวหน้าชุมชน สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนได้

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *ประวัติท้องถิ่น :ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกศึกษา.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. (2557). *อัมพวาศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สหยาบไล้การพิมพ์คมชัดลึก. (2560) 'ร.ท.พัชโรดม อุนสุวรรณ' ขับเคลื่อนอัมพวา. [online] accessed 18 February 2012 Available from <http://www.komchadluek.net/news/local/123223>
- จิราภรณ์ มณีภาศ. (2551). *ความคิดเห็นของประชาชนเทศบาลตำบลอัมพวาต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำอัมพวา*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. (2553). *สังคมวิทยาประยุกต์ในโครงการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เจนจิรา สุนันท์. (2560). *แผนการพัฒนาเศรษฐกิจ - Knowledge - Eduzones..* [online] accessed 30 June 2006. Available from knowledge.eduzones.com > หน้าแรก > Knowledge > บริหาร บัญชี เศรษฐศาสตร์
- ชรินทร์พรรณ อะสิริรัตน์. (2553). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชิตสุภางค์ อังสวานนท์.(2553). *รูปแบบการสื่อความหมายวัฒนธรรมการค้าของตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ญาณิน วงษ์ชัย. (2556). *อัมพวาสายน้ำที่ไหลกลับ ใน เมืองแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม*, 149-159. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด
- ดนยา เสวตวาทีน. (2560) *เรื่องเล่าภาคี ความคาดหวัง หลังสวนมะพร้าว*. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. 13 มิถุนายน 2560
- ถวิล ทองสิน, *ศึกษาเกษตรกรชาวสวนอาชีพผลิตน้ำตาลมะพร้าว: กรณีศึกษาเกษตรกรชาวสวนตำบลบางแค อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2549). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- เที่ยวอัมพวาฉบับสมบูรณ์ แนะนำข้อมูลท่องเที่ยว ที่กิน ที่พัก รอบตลาดน้ำอัมพวา. (2558). [online] accessed 16 February 2017. Available from www.triptravelgang.com > เที่ยว

เมืองไทย

เทศบาลตำบลอัมพวา. (2560). ทต.อัมพวา - เทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม -

Amphawa . [online] accessed 11 July 2017 Available from www.amphawa.go.th

[https://www.google.co.th/maps/place/ตำบล+อัมพวา+อำเภอ+อัมพวา+](https://www.google.co.th/maps/place/ตำบล+อัมพวา+อำเภอ+อัมพวา+สมุทรสงคราม+75110/)

สมุทรสงคราม+75110/

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). *ชุมชนศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิตา บัวงาม และคณะ. (2546). *การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญา อ.บางเลน จ. นครปฐม*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

นันทมน บวรกุลกิจทวี. (2554). *ผลกระทบจากการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2550). ปลาแย่งแม่กลอง. *มนตรีแม่กลอง*. 1, 52-53

ประกอบ วงศ์มณีรุ่ง. (2552). *ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประชาคม ลุนาชัย. (2554). *ในตลาดมีชีวิตในวิถีชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: อินสปายร์.

ปณัสยา สิริรุ่งโรจน์กนก. (2559). *พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). *ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชัย สุขวุ่น. (2551). *การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษาชุมชนวัดเวียง ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนดและคณะ. (2564). *การยกระดับศักยภาพกลุ่มอาชีพในชุมชนวัดประหาระบือธรรมตามบริบท ชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร. สำนักงานวิจัยแห่งชาติ*.

มติชน ออนไลน์. (2560). *เปิดผลสำรวจ 10 อันดับตลาดยอดนิยมในไทยของนักท่องเที่ยวไทย-เทศ สวรรค์ของนักช้อปปิ้ง*. [online] accessed 29 August 2013. Available from <http://m.matichon.co.th/readnews.php?newsid=1377755457&grpid=03&catid=03>

มณีวรรณ ผิวนิม. (2545). *โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชน*

ตลาดน้ำ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. (2549). พลิกฟื้นคืนลมหายใจ สุวิถีชีวิตสองฝั่งคลองอัมพวา. มูลนิธิชัยพัฒนา.

4-22.

มาลีรัตน์ สมตน. (2554). การมีส่วนร่วมของชุมชนอัมพวาในการเข้ามาจัดการตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราตรี โตเพ่งพัฒน์. (2543). ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร : คลุสลาลาดพร้าว.

วรวิมล ไรรัตน์พันธ์. (2554). ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์.

วรรณวิมล ภูนาศ. (2557). ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา: ตลาดน้ำอัมพวา. มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุภาวค์ จันทวานิช. (2557). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สนธยา พลศรี. (2545). หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม. (2560). ที่ตั้งและอาณาเขต; สภาพภูมิประเทศ; สภาพภูมิอากาศ.

[online] accessed 16 February 2017. Available from

<http://www.samutsongkhram.go.th/V2013/> 16 ก.พ. 60)

สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม. (2560). ประวัติความเป็นมาโดยสังเขปจังหวัดสมุทรสงคราม.

[online] accessed 16 February 2017. Available from

file:///Volumes/C:/Users/Administrator/Downloads/Documents/history-skm.pdf

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). แผนที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2556). พื้นพลังความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมสยาม.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

วาทีนี ห้วยแสน. (2554). เสน่ห์อัมพวา ตลาดน้ำไม่เคยหลับ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 58, 94

วิลาวัลย์ ภมรสวรรณ. (2553). แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา

ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง จังหวัดสมุทรสงคราม
ใน วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่, 6-18. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
ออฟเซ็ท ครีเอชั่น จำกัด.

ศุทธิกานต์ มีจั่น, จิตราภรณ์ สมยานนทนากุล และพนารัตน์ มาศฉมาดล. (2556). แนวคิดการพัฒนา
ชุมชนอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล. จังหวัดมหาสารคาม: วิทยาลัยการเมืองการ
ปกครอง มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

หทัยรัตน์ มาประณีต. (2549). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา สค101 สังคมวิทยาเบื้องต้น.

กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

หทัยรัตน์ มาประณีต. (2555). สังคมวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

หนูดี. (2551). ชีวิตชีวา ริมสายน้ำอัมพวาสายธารแห่งวัฒนธรรม. วารสารวัฒนธรรมไทย, 47, 14-17.

เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ. (2552). บันทึกจากท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

อรรถัย อาจอำ. (2546). การพัฒนาและอำนาจในการตัดสินใจของจากมติการพัฒนาและ

การจัดการชุมชน. ใน วารสารสำนักพัฒนาชุมชน, 10-16. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนา
ชุมชน

อนุรักษ์ ปัญญาณวัฒน์. (2548). การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม.

กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).



ภาคผนวก



ภาคผนวก ก

บว. 412

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
แบบรายงานผลการพิจารณาเค้าโครงปริญญานิพนธ์ / สารนิพนธ์

เรียน คณะบัณฑิตวิทยาลัย

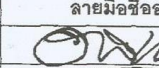
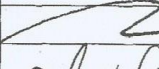
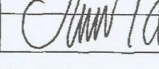
คณะกรรมการบริหารหลักสูตร.....ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต.....สาขาวิชา.....ศิลปวัฒนธรรม.....
 คณะ/สถาบันสำนัก.....ศิลปกรรมศาสตร์.....มีความประสงค์จะขอรายงานผลการพิจารณาเค้าโครงปริญญานิพนธ์ /
 โครงการสารนิพนธ์ ของนิสิตชื่อ-สกุล (นาย/นาง/นางสาว).....ชิตสุภาวงศ์ เกิดลำอ่างค์.....
 รหัสประจำตัวนิสิต 59199150034 นิสิตระดับ (✓) ปริญญาเอก () ปริญญาโท - เอก () ปริญญาโท
 E-mail: Chitsuphankong.Chit@swu.ac.th โทร. 087-594-2441
 ชื่อปริญญานิพนธ์ / สารนิพนธ์ (ภาษาไทย) การออกแบบและพัฒนาระบบ/กระบวนการในการจัดนิทรรศการ
อิมเมจ อิมเมจของมหาวิทยาลัย
 (ภาษาอังกฤษ).....

ทำการพิจารณาเค้าโครงปริญญานิพนธ์ / สารนิพนธ์ เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
 สถานที่.....ห้อง.....

ผลการสอบเค้าโครงปริญญานิพนธ์ / สารนิพนธ์ (แนบผลการประเมินตามแบบฟอร์ม)

- (✓) ผ่าน (คณะกรรมการได้ตรวจสอบความถูกต้องของเค้าโครงปริญญานิพนธ์/สารนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว)
 () ผ่าน แบบมีเงื่อนไข โดยมีข้อเสนอนี้.....

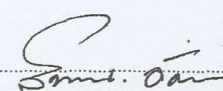
 () ไม่ผ่าน

ชื่อ-สกุล (ตำแหน่งทางวิชาการ)	ลายมือชื่ออาจารย์	ตำแหน่งสอบเค้าโครง
1.รศ.อำนาจ เย็นสบาย		ประธาน
2.ผศ.ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า		กรรมการ
3.รศ.ดร.สาริต ทิมวัฒนบรรเทิง		กรรมการ
4.ผศ.ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธ์		กรรมการ
5.		กรรมการ
6.ผศ.ดร.ระวีวรรณ วรณวิไชย		กรรมการและเลขานุการ

ผลการพิจารณาของคณะบัณฑิตวิทยาลัย

(✓) อนุมัติ

() ความเห็นอื่นๆ.....


 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพงษ์ วัฒนานนท์สกุล)
 รองคณบดีฝ่ายบริหารและวางแผน
 วิชาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน 3-1 ปี.ศ. 2560

หมายเหตุ ส่งผลการประเมินให้บัณฑิตวิทยาลัยภายใน 15 วันทำการหลังสอบ



ภาคผนวก ข

MF-04-version-2.0

วันที่ 18 ต.ค. 61



หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรอง
คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(เอกสารนี้เพื่อแสดงว่าคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยนี้)

ชื่อโครงการวิจัย : รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวาอำเภอมโนรมย์
จังหวัดสมุทรสงคราม
ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย : นางจิตสุภาวดี เกิดสำอางค์
หน่วยงานต้นสังกัด : คณะศิลปกรรมศาสตร์
รหัสโครงการวิจัย : SWUEC-G-032/2562X

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยที่เข้าข่ายยกเว้น (Research with Exemption from SWUEC)

วันที่ยื่น : 29 เมษายน 2562

ยืนยันโดย : คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินการ
รับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, the
Belmont Report, CIOMS Guidelines และ the International Conference on Harmonization in Good Clinical
Practice (ICH-GCP)

ออกให้ ณ วันที่ 11 มิถุนายน 2562

ลงชื่อ.....
(นายปิยชาติ บุญเพ็ญ)

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

ลงชื่อ.....
(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/X/G-032/2562



ภาคผนวก ค

บ้านริมคลองโฮมสเตย์ ๔๓/๑

หมู่ ๖ ขอยบ้านปรก ๔๑ ตำบลบ้านปรก

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอมูลจากงานวิจัย

เรียน คุณชิตสุภาวค์ เกิดสำอางค์ (คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)

ข้าพเจ้านางกิริดา เอกแก่น้ำชัย หัวหน้ากลุ่มโฮมสเตย์และเครือข่ายการแปรรูปมะพร้าว มีพื้นที่ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวมาพักอาศัยอยู่บ้าน(โฮมสเตย์) และประกอบอาชีพการปลูกมะพร้าว และแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อส่งให้มูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์ อีกทั้งยังเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมการปลูกมะพร้าว และการจัดทำผลิตภัณฑ์อื่น เช่น น้ำตาลมะพร้าว ขนมและอาหารที่มีวัตถุดิบจากมะพร้าว เป็นต้น ทั้งนี้ได้ทราบว่า ท่านศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ข้าพเจ้าเห็นว่างานวิจัยดังกล่าวมีประโยชน์ต่อกลุ่มโฮมสเตย์และการแปรรูปมะพร้าว อันจะสามารถต่อยอดในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงประวัติ ความเป็นมา และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านได้นั้น

จึงขอเรียนมายังท่านเพื่อขออนุมัติข้อมูลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ไปเผยแพร่ให้ความรู้กับกลุ่ม ชาวบ้านในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง อันจะสามารถสานต่อเจตนารมณ์ของท่านในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ ต่อไปได้ และหวังว่าข้าพเจ้าและชุมชนชาวอัมพวาจะเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

นาง กิริดา เอกแก่น้ำชัย

(กิริดา เอกแก่น้ำชัย)



ผู้ให้สัมภาษณ์

1. กนกวรรณ กิตติจินดาวงศ์. เจ้าหน้าที่โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์(ฝ่ายสวน). สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2563
2. กมลทิพย์ กันตะเพ็ญ. ผู้จัดการโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์. สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2563
3. กฤษฎา จาตุรัส. นักวิจัยพันธุ์พืช. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562
4. จอมขวัญ วงศ์ขยาย. ผู้ดูแลการทำน้ำตาลมะพร้าวของมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562
5. เซาวลิต เหลืองจามิกร. เจ้าของร้านขายเจลลี่มะม่วง. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2564
6. ณภัทร จาตุรัส. เลขานุการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562
7. ถิรดา เอกแก่นำชัย. ประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านโฮมสเตย์. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2562
8. ธัญชัย สังข์พูล. ผู้ดูแลการทำน้ำตาลมะพร้าวของมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562
9. ธิญญาเรศ นุยา. เจ้าของร้านขายของชำและของเล่นโบราณ. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2564
10. ธีระ นันไพโรจน์. เจ้าของร้านลุงควักกาแฟโบราณ. สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2564
11. ธีระ วิรุณชาญพันธุ์. เจ้าของร้านเฮงกี้. สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2563
12. บุญเรือน จันทร์พลับ. วิทยากรท้องถิ่น(จักสานใบมะพร้าว). สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562
13. บุญเลิศ เอมโกษา. เจ้าของร้านขายของชำและของเล่นโบราณ. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2564
14. พัชโรดม อุนสุวรรณ. อดีตนายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา. สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2563
15. พลพัฒน์ สมานศิริกุล. ทายาทโคกควักแฟร่นที่3. สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2563
16. วิบูลย์รัตน์ กันภัย. ผู้จัดการศูนย์ท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่โครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2562
17. สงบ จาตุรัส. เกษตรกรสวนมะพร้าว. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562
18. สมจิตร เปรมวงศ์. เจ้าของร้านขายของที่ระลึก. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2564



2.8 ช่วงเวลาที่ 4 การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีผลต่อการปลูกมะพร้าวอย่างไร	✓		
2.9 ช่วงเวลาที่ 1 การสร้างถนนชนบทมีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำ)		✓	ห้วยน้ำเค็ม
2.10 ช่วงเวลาที่ 2 การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์มีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำ)		✓	ปรับให้เค็ม
2.11 ช่วงเวลาที่ 3 การจัดโครงการเพื่อจัดเป็นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นมีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำ)		✓	ปรับให้เค็ม
2.12 ช่วงเวลาที่ 4 การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำ)	✓		
ส่วนที่ 3: คำถามที่เกี่ยวข้องกับหลักการ นโยบายของภาครัฐบาล			ระบุบุคคล/กิจที่ช่วยเหลือ
3.1 นโยบายของรัฐบาลในช่วงมีการสร้างถนนชนบทมีผลต่อการให้สังคมเป็นอย่างไร			
3.2 นโยบายของรัฐบาลในช่วงมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์มีความต้องการให้สังคมเป็นอย่างไร			
3.3 นโยบายของรัฐบาลในช่วงการจัดโครงการเพื่อเป็นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นมีความต้องการให้สังคมเป็นอย่างไร			
3.4 นโยบายของรัฐบาลในช่วงการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีความต้องการให้สังคมเป็นอย่างไร			
3.5 การกำหนดนโยบายและแผนต่างๆ มีผลกระทบต่องานปัญหาท้องถิ่นอย่างไร			
ส่วนที่ 4: คำถามที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น			เปลี่ยนเป็นสังคมสังคม/สังคม
4.1 ค่านิยมในสังคมของชุมชนอัมพวาคืออะไร			
4.2 วัตถุประสงค์ในการทำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆคืออะไร ตอบสนองความต้องการของใคร		✓	ไม่ชัดเจน
4.3 ชุมชนมีการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆอย่างไร (ตั้งแต่เริ่มคิด/ทำ/นำเสนอ เช่น การขาย ผักอบรม การจัดแสดง)	✓		
4.4 มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมดูแลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว นั้นๆ อย่างไร			หน่วยงาน? เปลี่ยนคำถาม
4.5 ขั้นตอนในการทำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว เช่น การปลูกมะพร้าว การแปรรูป การรวมกลุ่ม ผลจากการทำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ เช่น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เกิดเป็นอัต			

- Ex. 1. ครอบครัวยุคใหม่/คนรุ่นใหม่/คนรุ่นใหม่
 2. ครอบครัวยุคใหม่/คนรุ่นใหม่/คนรุ่นใหม่
 3. ครอบครัวยุคใหม่/คนรุ่นใหม่/คนรุ่นใหม่

แบบประเมินผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจงแบบประเมินเครื่องมือการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเพื่อประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อข้อคำถาม มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

โปรดใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความคิดเห็นของท่านว่าข้อความมีความสอดคล้อง หรือถูกต้องเพียงใด พร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

ข้อคำถามในแบบสอบถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ		
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
ส่วนที่ 1: ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์			
1.1 ขอรทราบ ชื่อ นามสกุล อายุ เพศ อาชีพตำแหน่งหน้าที่	✓		
1.2 ขอรทราบระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ทำการวิจัย	✓		
ส่วนที่ 2: คำถามที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากปรากฏการณ์ที่ 4 ช่วงเวลา			
2.1 ช่วงเวลาที่ 1 การสร้างถนนหนทางที่ปากท่อมมีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		ควรเพิ่มหัวข้อคำถาม ถึงข้อผลกระทบที่มี เพื่อทราบความที่ วิจัย/วิจัยจริง
2.2 ช่วงเวลาที่ 2 การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์มีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		
2.3 ช่วงเวลาที่ 3 การจัดโครงการเพื่อจัดเป็นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นมีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		
2.4 ช่วงเวลาที่ 4 การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		
2.5 ช่วงเวลาที่ 1 การสร้างถนนหนทางที่ปากท่อมมีผลต่อการปลูกมะพร้าวอย่างไร			
2.6 ช่วงเวลาที่ 2 การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์มีผลต่อการปลูกมะพร้าวอย่างไร	✓		
2.7 ช่วงเวลาที่ 3 การจัดโครงการเพื่อจัดเป็นตลาดน้ำอัมพวาตลาดน้ำยามเย็นมีผลต่อการปลูกมะพร้าวอย่างไร			ไม่เกี่ยวข้อง - ปรึกษาตลาดน้ำ แทนให้ชาวบ้านมาตลาดน้ำในพื้นที่

แบบประเมินผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง แบบประเมินเครื่องมือการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อข้อคำถาม มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

โปรดใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความคิดเห็นของท่านว่าข้อความมีความสอดคล้อง หรือ ถูกต้องเพียงใด พร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

ข้อคำถามในแบบสอบถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ		
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
ส่วนที่ 1: ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์			
1.1 ขอรทราบ ชื่อ นามสกุล อายุ เพศ อาชีพ ตำแหน่งหน้าที่	✓		
1.2 ขอรทราบระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ทำการวิจัย	✓		แก้ไข
ส่วนที่ 2: คำถามที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากปรากฏการณ์ที่ 4 ช่วงเวลา			
2.1 ช่วงเวลาที่ 1 การสร้างถนนหนทางที่ปากท่อมมีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		
2.2 ช่วงเวลาที่ 2 การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์มีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		
2.3 ช่วงเวลาที่ 3 การจัดโครงการเพื่อจัดเป็นตลาดน้ำอัมพวา-ตลาดน้ำยามเย็นมีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		แก้ไข เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพจริงของตลาดน้ำยามเย็น
2.4 ช่วงเวลาที่ 4 การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม (ปลาดิบ) อนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีผลต่อระบบนิเวศอย่างไร	✓		ควรใส่รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2.5 ช่วงเวลาที่ 1 การสร้างถนนหนทางที่ปากท่อมมีผลต่อการปลูกมะพร้าวอย่างไร	✓		
2.6 ช่วงเวลาที่ 2 การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์มีผลต่อการปลูกมะพร้าวอย่างไร	✓		
2.7 ช่วงเวลาที่ 3 การจัดโครงการเพื่อจัดเป็นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นมีผลต่อการปลูกมะพร้าวอย่างไร	✓		แก้ไข (โปรดลง)

2.8 ช่วงเวลาที่ 4 การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม อนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีผลต่อการปลูกมะพร้าว อย่างไร	✓		ปลูก 9
2.9 ช่วงเวลาที่ 1 การสร้างถนนชนบุรีปากท่อมมีผลต่อ การดำเนินชีวิตอย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำอัมพวา) ปลูกมะพร้าว ✓	✓		
2.10 ช่วงเวลาที่ 2 การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์มีผลต่อ การดำเนินชีวิตอย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำอัมพวา) ปลูกมะพร้าว ✓	✓		
2.11 ช่วงเวลาที่ 3 การจัดโครงการเพื่อจัดเป็นตลาด น้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นมีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำอัมพวา) ปลูกมะพร้าว ✓	✓		ปลูก มะพร้าว
2.12 ช่วงเวลาที่ 4 การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม อนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีผลต่อการดำเนินชีวิต อย่างไร (เน้นสภาพชีวิตในอำเภวน้ำอัมพวา) ปลูกมะพร้าว ✓	✓		ปลูก มะพร้าว
ส่วนที่ 3: คำถามที่เกี่ยวข้องกับหลักการ นโยบายของ ภาครัฐบาล			
3.1 นโยบายของรัฐบาลในช่วงมีการสร้างถนนชนบุรี ปากท่อมมีความต้องการให้สังคมเป็นอย่างไร	✓	✓	นโยบายอะไร 9 อนุรักษ์มะพร้าว
3.2 นโยบายของรัฐบาลในช่วงมีการสร้างเขื่อน ศรีนครินทร์มีความต้องการให้สังคมเป็นอย่างไร ปลูกมะพร้าว ✓	✓	✓	
3.3 นโยบายของรัฐบาลในช่วงการจัดโครงการเพื่อ เป็นเป็นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็นมีความต้องการให้ สังคมเป็นอย่างไร	✓	✓	ปลูกมะพร้าว 9 อนุรักษ์มะพร้าว
3.4 นโยบายของรัฐบาลในช่วงการรวมกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรมีความ ต้องการให้สังคมเป็นอย่างไร	✓	✓	ปลูกมะพร้าว 9 อนุรักษ์มะพร้าว
3.5 การกำหนดนโยบายและแผนต่างๆ มีผลกระทบ ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไร			
ส่วนที่ 4: คำถามที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภูมิ ปัญญาท้องถิ่น			
4.1 ค่านิยมในสังคมของชุมชนอำเภวน้ำอัมพวาอะไร ปลูกมะพร้าว ✓	✓		
4.2 วัตถุประสงค์ในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรคือ อะไร-ตอบสนองความต้องการของใคร ปลูกมะพร้าว ✓	✓		
4.3 ชุมชนมีการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไร อย่างไร (ตั้งแต่เริ่มคิด/ทำ/นำเสนอ เช่น การขาย ผักกอบรม การ จัดแสดง) ปลูกมะพร้าว ✓	✓		
4.4 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลภูมิ ปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว อย่างไร ปลูกมะพร้าว ✓	✓		
4.5 ขั้นตอนในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว เช่น การปลูกมะพร้าว การแปรรูป การรวมกลุ่ม ผลจากการทำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ เช่น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เกิดเป็นอัต ลักษณ์ชุมชน มีคนสนใจมากขึ้นและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ปลูกมะพร้าว ✓	✓		

(๑๑ มก)

(สืบสานอนุรักษ์)			
4.6 ระบบต่าง ๆ ในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรบ้าง ให้อธิบายระบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว (จะทำให้ทราบถึงแรงจูงใจ ความเชื่อมโยง ลักษณะวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกัน)	✓		ดังที่ ต.ท. (Q&A) 18-19
4.7 การควบคุมดูแลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวทั้งที่มีอยู่ กำลังจะสูญหายและสูญหายไปได้อย่างไร	✓		
ส่วนที่ 5: คำถามที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น			
5.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวที่สำคัญในชุมชนมีอะไรบ้าง (ที่เคยมี ปัจจุบันยังมีอนาคตอาจจะสูญหายหรือกำลังจะหาย)	✓		
5.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต/ความคิด/ความเชื่อ/ประเพณี/พิธีกรรมอย่างไร	✓		
5.3 การอนุรักษ์ พัฒนา แก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวอย่างไร	✓		
5.4 การอนุรักษ์ พัฒนา แก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวมีผลอย่างไรต่อชุมชน อย่างไร	✓		
5.5 การสืบสาน ถ่ายทอด ปลูกฝังภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าว อย่างไร	✓		
5.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไร (ระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา)	✓		

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ
.....
.....
.....
.....

ขอแสดงความขอบคุณอย่างยิ่ง
(นางจิตสุมาวงศ์ เกิดสำเภา)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ลงชื่อ
(อ.จิตรวิทย์ จิตพิทักษ์)
ผู้ทรงคุณวุฒิ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์
วัน เดือน ปี เกิด	20 สิงหาคม 2524
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	ปริญญาโท สาขาการจัดการวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาตรี สาขานาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ที่อยู่ปัจจุบัน	91 ซ.ศรียาน 3 ถนนนครไชยศรี ดุสิต กทม. 10300
ผลงานตีพิมพ์	- งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนซอยราชพัสดุ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” งานวิจัยปีงบประมาณ 2553 ภายใต้โครงการวิถีชีวิตชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานครได้รับพระบรมโพนธิสมภาร พุทธวิชัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนศรียานซอย 3 เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” งานวิจัยปีงบประมาณ 2553 ภายใต้โครงการวิถีชีวิตชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานครได้รับพระบรมโพนธิสมภาร พุทธวิชัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - งานวิจัยเรื่อง “การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายวัฒนธรรมการค้าของตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” งานวิจัยปีงบประมาณ 2553 พุทธมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - งานวิจัยเรื่อง “เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนใกล้เคียงก่อนการสร้างรัฐสภาใหม่” งานวิจัยปีงบประมาณ 2554 พุทธมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - งานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการโรงละครภาครัฐกับสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง” งานวิจัยปีงบประมาณ 2555 พุทธมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสื่อความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” งานวิจัยปีงบประมาณ 2555 พุทธมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - งานวิจัยเรื่อง “การจัดการองค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนวัดประหาระปือธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์” งานวิจัยปีงบประมาณ 2556 พุทธมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา